

EFOP-5.2.2.-17-2017-00010

MENJEK VAGY MARADJAK?

KUTATÁSI BESZÁMOLÓ

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

EFOP-5.2.2-17-00010
„Menjek vagy maradjak?”

A kutatási dokumentáció és a kutatási tevékenység az EFOP-5.2.2-17-00010 azonosítószámú, „Menjek vagy Maradjak?” elnevezésű projekt keretében készült.

Összeállította:
Hamvas László
Molnár-Papp Anita
Nagy Gábor Csaba
Szócs Andor
Váradi Eszter

Hajdúsági Hallgatókért és Civilekért Egyesület
4032 Debrecen, Egyetem tér 1.
hajducivil@gmail.com
2020. 05. 07.

AZ IFJÚSÁG VILÁGA – ÚJ SEBEZHETŐSÉGEK, ÉRTÉKORIENTÁCIÓK

Napjainkban, a második modernitás korában (Beck 2005, 2008) az emberi életút egyre inkább projektekből áll (du Bois-Reimond 2006). Azok az elemek, amelyek régen a fejlődési szakaszokat alkották (kisgyermekkor, iskoláskor, kamaszkor, felnőttkor), mára az egyes projektek részeit képezik. A 21. századi világ egyik legfontosabb jellemzője az élet gyorsasága és flexibilitása. Minden gyorsan változik, ezért a „projekteket” a fiataloknak a folyamatosan a változó körülményekhez kell igazítani.

Ha a 21. századi és a 20. századi fiatalok életútjait hasonlítjuk össze, akkor az életszakaszok közötti átmenetek sorrendiségében komoly változásokat találhatunk. Az életesemények már nem egyféle sorrendben követik egymást (iskola befejezése – eljegyzés – házasság – szexuális élet – gyermekvállalás), hanem összekuszálódnak. A státuszutak már nem lineárisak, mert az események egymás mellettiek és megfordíthatók. Sokak szerint az életesemények közül az első gyermek vállalása – mint visszafordíthatatlan esemény – jelzi a felnőtté válás egy biztos határkövét. Azonban ez sem jelent merev határvonalat, biztos igazodási pontot a „mikortól tekinthető valaki felnőttnek?” kérdés megválaszolásához, mert a gyermekvállalás elodázása, sőt a biológiai reprodukció alóli kibújás egyre nagyobb mértékben jelen van napjaink világában (Somlai 2013), előbbiek és a válások számának növekedése ezen komponens magyarázó jellegét is megkérdőjelezi.

A magyar ifjúsági rétegek társadalmi, gazdasági és kulturális jellemzői a legutóbbi másfél évtizedben jelentősen módosultak – a piacgazdaság válságjelenségei következtében, továbbá az információs társadalom és a globalizáció kiterjedésével megjelenő új világtrendek következményeként, a demográfiai mutatók, a munkaerő-piaci helyzet, a családi kapcsolatok, az egyéni és kollektív viselkedés változásával, illetve az individualizáció és a virtualizáció (a kibertér kiterjedésével) következtében.

A tömegmédiák kiterjedésével a társadalmi javakhoz való hozzáférés új sebezhetőségeket nyit: az info-kommunikációs technológiák

esetében gyorsabb eszközök hozzáférési sebessége, kommunikációs képessége szélesíti a digitális szakadékot. A kommunikáció egyre nagyobb részének digitalizálódásával a tömegmédiá személyes információ-szolgáltató jellege és ezért a véleményformáló ereje is egyre növekszik, ami új kódrendszereket is jelent és társadalmi szükségletté teszi a dekódolásra, illetve a manipuláció előli elhajlásra, tehát egyfajta tudatos médiafogyasztóvá, médiahasználóvá válást. A médiafogyasztás változásának az is a következménye, hogy a digitális szakadék a felhasználói kompetenciákkal, professzióval kapcsolódik össze.

A fiatalok világában egyre nagyobb szerepet kap a szabadidő eltöltése, és ez tulajdonképpen az önmegvalósítás jellegű élménytársadalom megjelenéséhez vezet. A szabadidő terének formálódása a társadalom középosztályosodásával jár együtt, az igények és a lehetőségek szintjén egyaránt. A társadalom középosztályosodásával az ifjúsági életszakasz egyik fontos területévé válik a szabadidő, a szabadidőipar kiépülése. A jóléti társadalom és fejlett szabadidőipar a fiatalság körében a szabadidő terének kitérülését is okozza, a szabadidő áthatja és összekeveredik a nem szabad idővel (az iskolával, a képzéssel, a munka idejével). A gazdasági és társadalmi változások következtében azonban a szabadidő-eltöltés szempontjából új sebezhetőségek születtek. Az anyagi javakhoz való eltérő hozzáférés meghatározza a szabadidő hasznos eltöltésének körülményeit, a kapitalizmus presztízfogyasztásra ösztönöz és mesterséges világokat hoz létre (sztárok, celebritások, influencerek), melyek a face-to-face személyközi kapcsolatok és a valós közösségek ellenében hatnak. A fiatalok szabadidő-eltöltését szükséges szegmentálni a „szervezett szabadidő” szempontjából is, egyrészt mert az iskolai/szakmai tudás kiegészítését is a szabadidőben végzik (pl. nyelvtanulás), másrészt a rekreációs tevékenységek is ezen időszakban aktivizálódnak. Azonban a képet árnyalja a szabadidő-eltöltés piaci, forrásközpontú (pénzalapú) elérhetősége és szűkössége (a piaci szolgáltatások pedagógiai kultúrájának sekélyessége) valamint (személyileg és területileg) egyenlőtlen hozzáférhetősége. A szociálisan hátrányos helyzetű fiatalok, továbbá a sajátos nevelésű igényű és a fogyatékkal élő fiatalok, valamint a hátrányos helyzetű térségek ifjúsága körében a szabadidő értéktelített és hasznos eltöltése, illetve az aktív rekreáció sokak számára elérhetetlen szolgáltatásként jelentkezik.

Az új évezredben az ifjúsági korosztályok fejlődését dominánsan a társadalmi hatások veszik át, ennek következtében a szocializáció felgyorsul. Az új ifjúsági korszak fontos jellemzője, hogy felerősödik a fogyasztói ipar és a média szerepe és csökken a családi és hagyományos kapcsolati viszonyoknak ellenőrző szerepe, és ezzel együtt a fiatalok korábbi életévekben mutatnak önállósodási tényezőket. Életkorban egyre korábbra helyeződik az önálló szórakozás, fogyasztás, utazás, az első szexuális kapcsolat. A biológiai és a társadalmi felnőtté válás időben eltolódik egymástól és a közöttük lévő hasadék egyre nő. Ez az önállósodás, önállóság igen komolyan meghatározza a fiatalok norma- és értékrendszerét. Az identitás krízisei bizonytalanság-érzéseket hordoznak, részben ennek az a következménye, hogy a fiatalok a dilemmák megoldása és a feldolgozás miatt a kortárs csoportok felé fordulnak. A növekvő függetlenségünkhöz új felelősségek és tapasztalatok társulnak. E korszak sajátossága az frusztrációkkal járó identitás keresés és a gyermekkortól kezdődően fölépített értékrend alkalmazásának praxisa.

A megfelelő kapcsolati hálózat, tehát a működő felnőtti-fiatal illetve kortárs közösségek kulcsfontosságúak a támogató környezet megteremtése és az értékátadási folyamatok szempontjából. E környezetben az egyén megélheti az autonómia iránti igényét, hiszen ott pozitív értékrenddel, struktúrával, szabályokkal, vezetéssel szembesül és lehetőséget kap véleménye kifejtéséhez, sőt bevonódhat a saját életét befolyásoló döntések meghozatalába.

A 21. század első évtizedében értékválság/értékváltás-folyamatokat is konstatáltunk a fiatalok értékelő rendszerének vizsgálatakor. A hagyományos kontrolltényezők (egyház, állam, szülők), hatása csökken. A társadalmi normák némelyike válságba kerül, értékváltáson esik át, miközben új befolyásoló tényezők jelennek meg, mint például az IKT eszközökön keresztül elért tömegmédiá és a (tömegmédiá által befolyásolt) kortárs csoportok. Mindezek miatt felértékelődik a generációk közötti, és nagymértékben a generáción belüli a valós személyes kapcsolatok, tehát a közösségek szerepe, melyek értelmező közösségekként viselkednek, amikor a külvilág impulzusait megszürik, értelmező keretbe foglalják és cselekvésmintákat alakítanak ki.

Az ifjúsági autonómia iránti igénye felerősödött, a fiatalok egyre kevésbé viselik el, ha „gyermekként” kezelik őket. E korszakban az autonómia iránti igény következményeit fontossá teszi az is, hogy a fiatal mihelyst kilép a világba, a családját a véleményformálásban egyre inkább felváltják más felnőttek és a kortársak. A kritikus funkció és döntéshozatal mellett a konfliktuskezelési és a kommunikációs képességek fejlesztése nagymértékben segíti a fiatalokat, hogy könnyebben legyenek egy csoport elfogadott tagjává, és ellenállóbbak legyenek olyan kortárs és felnőtt elvárásokkal szemben, amelyek szükségtelen kockázatok vállalására sarkallnák őket (pl. társadalmi devianciák, rasszizmus, agresszió stb.).

Az ifjúságkutatási tényeken alapuló fejlesztések előtérbe állítják a fiatalok egészséges fejlődésének alapvető szükségleteit: a biztonságérzetet, a valahova tartozás érzését, az önértékelést (önismeret és önfejlesztés), az együttműködés készségét, a függetlenséget és saját életük irányításának képességét, a felelősségvállalást, illetve a megküzdési képességet, a rezilienciát, továbbá hangsúlyozzák az élő, aktív társas kapcsolatok (társadalmi tőke), valamint a szakértelem és a műveltség (kulturális tőke) fontosságát, a transz-történelmi társadalmi értékek és értékátadási folyamatok, illetve a kollektív (nemzeti) emlékezet megőrzését. Mindez a szabadidő pedagógiája számára is fejlesztendő és követendő utat jelöl ki.

Az ifjúság világát a legutóbbi időkben jelentősen átalakította az információs globalizáció, a kibertér megszületése és a virtuális közösségek, tehát a „Háló-társak”, illetve az IP-cím alapú digitális személyiségek megjelenése. Az, hogy a fiatalok tömegével produkálnak alkalmi digitális kapcsolatokat (melyek nem valóságosak, illetve 'másképpen' valóságosak) különösen felértékelte a fiatalok infokommunikációs státuszát, a hardverekhez és szoftverekhez való hozzáférésben megnyilvánuló egyenlőtlenségeket, a felhasználói ismeretek és tudatosság szintjét, tehát az infokommunikációs kompetenciákat és az ebben való felzárkóztató nevelési-képzési szerepeket.

Ugyanakkor a WEB2 kiterjedésének felértékelte az intimitás világát is. A globális trendek ellenhatásaként a fiatalok kisközösségei, szubkulturái körében is megjelenik a visszatérés a valós idejű emberi kapcsolatokhoz, nemvirtuális közösségekhez, és újra felfedezik azok védőfaktor-hatását, mely az elmagányosodás és nélkülözhetetlen társadalmi és gazdasági

csatornáktól/információktól való izolálódás ellenében fejt ki védőhatást. Mindez az új évezredben a szabadidő- és közösségépítés számára az IKT eszközök felhasználói tudatosságának fejlesztése, de ugyanakkor az ifjúsági közösségszervezés területén is új kihívásokat jelent.

A fiatalok szabadidő eltöltésének nagy része a felnőtt világ által otthoni semmittevéssel (az úgynevezett demonstrált henyéléssel) töltött idő, azonban az ifjúságkutatások mélyebb mintázatokot láttatnak és feltárják a magyarországi fiatalok körében is megjelenő multitasking-életmód sajátosságait. A fiatalok, mint digitális bennszülöttek egyszerre facebookoznak, twittelnek, chatelnek, letöltenek, filmet néznek, posztolnak, telefonálnak, játszanak és tanulnak, képezik magukat vagy művelődnek. Az új nemzedékek legfőbb sajátossága a valóságról élő mentális képük többdimenziósság válása, amely az internet – sok esetben töredezett, hiányos, vagy torzított, hibás – információinak, világképének valóságosnak, igaznak és érvényesnek való elfogadásából következik. Az ifjúságkutatások eredményei alapján állíthatjuk, hogy a települési, oktatási valamint anyagi státuszbeli hátrányok a digitális eszközhasználatban is jelentős különbségeket okoznak, amely további hátrányokat generál egyebek mellett a munkaerőpiacon is, így a meglévő társadalmi hátrányok tovább erősödnek, rögzülnek.

A világekockázati társadalom jellegzetessége, az elveszett biztonság élettérzése, amely a fiatalokat a hitelesség, a szakértő tanácsok és az ontológiai kiútkeresés felé érzékenyíti. A „mivégre vagyunk a világban?” kérdés a hétköznapiok részévé válik és az erre adott válaszok a hasznosság szűrőjén keresztül erősítik meg a fiatalok értékorientációit, azaz a fiatalok az életvitelhez köthető hasznos információk illetve szabályok kereteiben interiorizálják a posztmodern értékeket (pl. kreativitás, sebesség, viszonylagosság) és őriznek meg a tradicionális értékekből (pl. hazaszeretet, család, tolerancia) illetve a posztmaterialis értékekből (pl. szabadság, szerelem, barátság) ugyanakkor megjelenik az értékorientációkban egy új típusú anyagiasság, melynek centrumában a különféle IKT és egyéb technikai eszközök állnak.

Milyen az ifjúság világát formáló új ifjúsági trendeket konstatálhatunk? A terjedelmi korlátok figyelembevételével röviden összefoglaljuk ezeket (Forrás: EIKKA trendfigyelő kutatási program).

A legfontosabb új trend a világgockázat-társadalom megjelenése (Beck 2008). A kockázatok között egyre nagyobb arányban vannak olyanok, amelyek időben és térben nem határolhatók le (pl. környezeti károk – Beck 2005), illetve amelyek a fejlődés potenciális veszélyeit jelentik (pl. géntechnológia). A kockázatokkal való szembesülés kihat a mindennapokra a társadalom egészében. Magyarországon is egyértelművé vált a társadalom világgockázati jellege. Noha a recessziós folyamatok következményei még nem ismerhetők teljes mértékben, hatásuk a fiatalok életvilágában a fogyasztásra és a szabadidő-eltöltésre jelentős. A magyar fogyasztói csoportokon belül a válságok kiemelten érinti a fiatal középosztályt, mivel éppen ez a fogyasztói szegmens az, amely a hitelekre, hitelfelvételre épülő fogyasztás képviselője.

A válság idején a szokottnál is fontosabb szerepet tölt be a kreativitás, hiszen ötletgazdagság és alkotókészség révén a fogyasztó a recesszió kihívásának meg tud felelni: régi terméket újraalkot-felújít, olcsóbb terméket kiegészít/perszonalizál.

A világháló és a turizmus jelentős mértékben hozzájárul az más, akár távoli kultúrákkal való kapcsolatteremtéshez, amely elősegíti a multikulturális szemléletmód terjedését.

A fiatalok mai világában az élményszerzés azonnali megosztásának felértékelődése figyelhető meg, melynek terei a virtuális közösségi (beszéd-cselekvési) terek (pl. Facebook, Twitter, stb).

Erősödő trend az „ifjúság-kultusz” (Gábor 2012): a posztmodern társadalmakban az „ideális” külső komoly értéket képvisel mind a férfiak, mind pedig a nők esetében. A férfi és a női ideálok közelebb kerültek egymáshoz (metroszexualitás).

A „második modernitás” (Beck 2003) társadalmának központi értéke a rugalmasság, az újra való nyitottság, amelyet szimbolikusan a fiatalság képvisel. Ezt erősítik a média és a reklámok és ezt értékeli a munkaerőpiac is.

Az urbanizáció magas szintje, a városok nagyfokú zsúfoltsága és szennyezettsége következtében egyre többekben ébred fel a természetközelség igénye (amely mint ezoterikus posztmaterializmus jelenik meg). Az értékvilág változása az ökológiai szempontok fokozott figyelembe

vételét okozza (ld. a fiatalok körében terjedő zöld gondolkodás és zöld mozgalmak).

Az egészségkultusz felöleli az étkezés, a testedzés és a lelki egészség témaköreit. Egyes esetekben az egészséges életmód egyfajta túlhajszolása is megfigyelhető (pl. orthorexia).

Az individualizáció és recesszió eredményeként felértékelődik a spiritualitás. Az elveszett biztonság nyomában természetessé válik a belső világok felé fordulás, melynek eredményeként az ezoteria és a kulturális diverzitás beszűrődik a mindennapokba.

A fiatalokat körülölelő világ egyik legfontosabb változása a munka világának formálódása és átalakulása. Beck (2010) a „munka szép új világa” fogalmat használja arra a jelenségre, amely napjainkban azt jelenti, hogy a munkahelyek (a munkalehetőségek) monopolizálódnak, mert egyes munkalehetőségek esetében robotok és szoftverek helyettesítik az emberi erőforrást, másrészt pedig éppen a technikai fejlődés következtében egy ember több másik ember munkáját is elláthatja, elvégzi. Ennek eredményeként a fiatalok esetében a munka egy-egy projektté válik, amelynek időbelisége (az, hogy meddig tart a munkaviszony) képlékennyé lesz. Ez a „job hopping” jelenség nemcsak azt jelenti tehát, hogy az adott fiatal tudatosan lépked egyik állásból a másikba, hanem a kockázati társadalom jellegéből adódóan azt is, hogy akaratán kívül időszakosan munka nélkül marad, illetve azzal szembesül, hogy az életút a munka szempontjából próbálkozásokból, sikerekből, bukásokból, inaktivitásból és újrakezdésből is állhat. A modern világ munkaértékei között egyre fontosabbá válik a kreativitás, a gyors tanulás képessége, az információk szelektálásának képessége, a jó kérdésfeltevés, a helyzetfelismerő képesség és az alkalmazkodóképesség. A munka világának flexibilitása és (a korábbi generációk, akár a szülők munkapiaci aktív életútjához képest) instabilitása a megküzdési képesség felértékelődését okozza. Ezzel együtt megjelenik a munkavállalók új generációja (és kérdés, hogy ez egy új korszakváltásra utal-e): Az új nemzedék számára kérdésként merül fel, hogy mi jelenti a motiváció? A fizetés? Az önmegvalósítás? A közösség? A jó munkahelyi légkör? A sok és aktuálisan tervezhető szabadidő? A munka mint élmény? Az iparban bekövetkező változások (a 4. ipari forradalomban bekövetkezett technológiai változások) átrajzolják a munkaerő-piaci

elvárásokat, melyet a következő táblázat szemléltet. A monoton, algoritmikus módon teljesíthető feladatok esetében a szoftverek és a robotok kiváltják az emberi erőforrásokat, ugyanakkor felértékelődnek azok a sajátosságok, melyek jellemzően az emberi gondolkodás sajátosságai, mert ezeket nem lehet programozott módon elvégeztetni, ugyanis az emberi gondolkodás nem (úgy) logikus, mint a roboté, mert az embert az insight (a nem tudjuk honnan felmerülő) ötletek, a megérzések, és az érzelmek motiválta döntések jellemzik. Napjainkban a komoly hozzáadott értéket jelentő munkakörökben a legfontosabb munkapiaci elvárások az emberi képességek körébe tartoznak: a komplex megoldások keresése, a kritikus és kreatív gondolkodás. Ez a technicizálódás következtében a teljes munkaerőpiacra is jellemzővé válik a következő évtizedben.

A modern life skill-ek (a hatékony kommunikáció és tárgyalástechnika, a döntéshozatal és problémamegoldás, a vezetés, a személyes pénzgazdálkodás) mellett fokozottan fejlesztendő képességként szerepel a kritikus gondolkodás képessége is (WYR 2018: 57). Globális léptékben a technikai készségek, és a számolás és írástudás fejlesztése mellett az úgynevezett soft skill-ek kiemelten tartalmazzák kritikus gondolkodást és csapatmunkára való (kooperatív) képességet (WYR 2018: 67). Ezen készségek és képességek szorosan összefüggnek a transz-történelmi univerzális értékekkel (szabadság, véleményhez való jog, szólásszabadság, döntésekbe való bevonódás, szolidaritás, empátia, altruizmus, közösségek).

2015.

1. **Komplex problémamegoldás**
2. *Csapatmunka*
3. *Emberek kezelése*
4. **Kritikus gondolkodás**
5. Tárgyalás
6. Minőség-ellenőrzés
7. Szolgáltatás orientáció
8. Ítélet- és döntéshozatal
9. Aktív hallgatás
10. **Kreativitás**

2020.

1. **Komplex problémamegoldás**
2. **Kritikus gondolkodás**
3. **Kreativitás**
4. *Emberek kezelése*
5. *Csapatmunka*
6. Érzelmi intelligencia
7. Ítélet- és döntéshozatal
8. Szolgáltatás orientáció
9. Tárgyalás
10. Kognitív rugalmasság

Forrás: Future of Jobs Report, World Economic Forum

Ugyanakkor a munka világának változásai egy új sebezhetőséget is kialakítanak, melyet az ifjúság esetében angol kifejezéssel NEET-nek nevezünk (*Not in Education, Employment, or Training*). E csoportba azok a 15-24 éves fiatalok tartoznak, akik nem vesznek részt *sem* a foglalkoztatásban, *sem* oktatásban vagy képzésben. E csoportban Sánta (2016) megkülönböztethet egy fiatalabb 15–19 korosztályt és egy idősebbet, melyet a 20–24 évesek alkotnak. A kutatási adatok egyértelműsítik a probléma hosszútávú következményeit: „minél hosszabb ideig tagja egy fiatal a NEETcsoportnak, annál nagyobb a valószínűsége, hogy ebbe az állapotba beleragad, és a korcsoportból kikerülve további életét nagy valószínűséggel mint tartós (vagy akár egész életén át tartó) munkanélküliként folytatja” (Sánta 2020: 75).

Az utóbbi tíz év gazdasági és társadalmi válságai látványosan jelezték az európai feltörekvő régiók (benne Magyarország) világméretű társadalomba való integrálódását, de ezzel együtt kirajzolódott az is, hogy az ország a világ sérülékenyebb térségének része. A jóléti társadalmakhoz való felzárkózás folytatódhat, ám az említett kockázatokkal, a növekvő

veszélyeztetettséggel okvetlenül számolni kell. Ahogy a trendek terjedésében, úgy a válság hatásai tekintetében is fontos szerepet játszanak a vidéki sajátosságok, tehát a lokális eltérések. A hátrányok leginkább regionálisan koncentrálódhatnak, az erőforrásokhoz való hozzáférésben amúgy is hátrányos helyzetű régiók válnak erőteljesebben veszélyeztetetté. Eképpen a válság eltérően érintheti egyrészt a budapesti és a nagyvárosi, másrészt a kisebb városokban és a nem városokban élő fiatalokat.

2018-as tanulmányukban Gábrity és Morvai a Kárpát-medencei fiatalok életvilágában azt mutatta ki, hogy a problémák a „mentális közérzet, családi értékek (testi és lelki állapot, gyermekvállalás), az oktatás/képzés (a helyi és a határon átívelő hálózatos anyanyelvű oktatási, képzési rendszer feltételeinek működtetése), a munkaerő-piaci kereslet-kínálat (gazdasági lehetőségek, munkahelyek, határ menti régiók migrációs potenciálja), az ifjúsági mobilitás (migráció, új kommunikációs kapcsolatok, intézményesített hálózatépítés) és az ifjúsági szerveződés (egyesületi élet, önkéntesség, partnerszervezetek) valamint érdekvédelem, érdekképviselés” (Gábrity – Morvai 2018: 270) területén sűrűsödnek össze.

A fiatalok világát érintő legújabb sebezhetőségek körét a következőkkel bővíthetjük:

- Fokozódó individualizáció: A társadalom egyre több szabadságot ad az egyének számára, ugyanakkor egyre erősebb döntési nyomást is helyez rájuk: az egyén döntése alapján formált választásos életrajz kiterbélyesedése történik az ifjúsági korosztályok egészében, továbbá erősödik a társadalom kockázati jellege. Az ifjúsági munka feladata e téren: a megküzdési képesség, a reziliencia erősítése.
- Izolálódás: elszigetelődés avagy önkéntes visszahúzódás által kikapcsolódás a közösségi és közéleti cselekvésekből. Illetve ennek virtualizálódása. Az ifjúsági munka feladata e téren: aktív állampolgárságra érzékenyítés, fiatalok aktív participációja.
- Begubózás (cocooning): annak a vélekedésnek (tapasztalatnak?) az eredményeként születik meg, hogy a külvilág durva és előre jelezhetetlen realitásától megvédjük magunkat. Az ifjúsági munka feladata e téren: közösségépítés, közösségfejlesztés, facilitálás.

- Éngazdaság: a személytelenné váló társadalom ellensúlyozására a fiatalok saját individuumaik felfedezésére vágyakoznak. Az ifjúsági munka feladata e téren: közösségi tanulás, re-szocializáció támogatása.
- Hajszoaltság: A társadalom tagjai atomizálódott módon a munka-karriercéljaik elérésére fókuszálva elhanyagolják az emberi kapcsolataikat. Az ifjúsági munka feladata e téren: értelmező közösségek / „éltető közösségek” támogatása és példaadó erősítése (érték-transzfer).

A legutóbbi években felerősödtek azon tényezők, melyek arra utalnak, hogy Magyarországon is kockázati társadalomban, és a globalizáció következtében világgockázati társadalomban élünk (Ld. Beck 2008). A gazdasági és politikai válságok, a növekvő szegénység, az új migrációs áramlatok, a politikai populizmus erősödése, a technológiai (IKT, web2) változások, a globalizáció behatolási szintje a tömegmédiá befolyásoló szerepének erősödése új sebezhetőségeket jelentenek a gyermek és ifjúsági korosztályok számára. Mindezek az évezred elején meghatározott európai ifjúsági sebezhetőségek (Furlong-Stalder-Azzopardi 2000) felerősödésén túl, Európában és Magyarországon egyaránt új problémaforrásokat jelentenek az értékorientációk formálódásában a gyermek és ifjúsági korosztályok számára, úgymint a szabadság, a szolidaritás, az empátia, az autonómia értékeinek válsága (tehát az úgynevezett univerzális humanista értékek válsága) és továbbá a post-truth korszak manipulációinak, a „félelemiparnak” (Beck 2008) való kitettség. A társadalmi értékek instabilitása (Szabó 2013) megjelenik a fiatalok értékítéleteinek szerkezeti változásaiban (Sortheix & Parker & Lechner & Schwartz 2017).

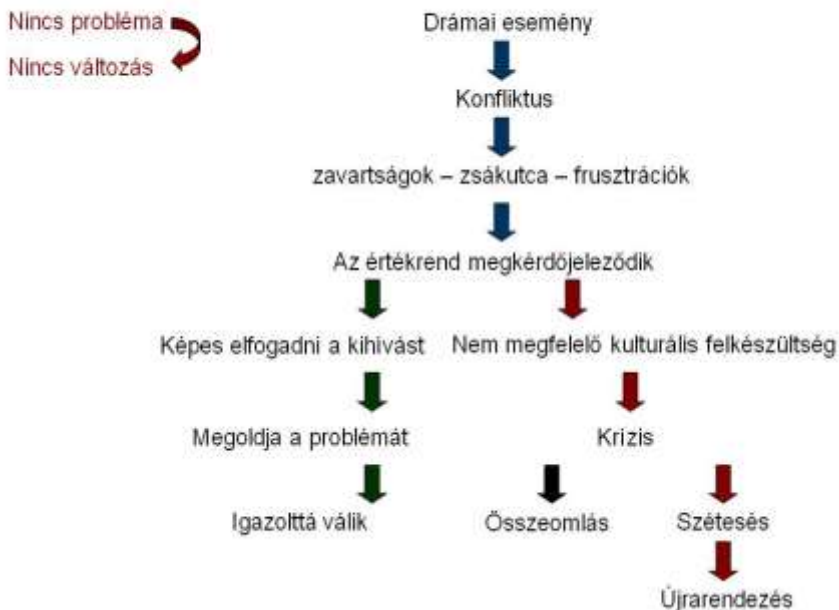
A napjainkban zajló 4. ipari forradalom a technicizálódással együtt az tranz-történelmi (Rezsohazy 2006) társadalmi értékek válságát okozza azzal, hogy a rugalmasság és a változásokra való gyors reagálás képességét preferálja. Az olyan posztmodern értékek, mint a viszonylagosság és a flexibilitás preferálása az egyes személyek értékkelő rendszerének elbizonytalanodását okozzák.

A tömegmédiának a fiatalok gondolkodását befolyásoló hatása egyeduralkodóvá vált. A web2 és az okoseszközök megjelenésével és a

családban beszélgetéssel töltött idő csökkenésével együtt csökkent a család hatása a fiatalok gondolkodására, értékorientációira. Felértékelődött a kortárs csoportok szerepe. A legutóbbi években pedig a gyermek és ifjúsági korosztályok körében a valós (face-to-face) baráti közösségek helyét átvették a virtuális ifjúsági értelmező közösségek, és az egyes személyt irányító influencerek. Mindezek azzal a következménnyel járnak együtt Magyarországon, hogy az iskoláskorú gyermekek úgy használják alapvető információforrásként az internetet és közösségi médiát, hogy bennük jó táptalajra találnak a hoax-ok, tévképzetek, manipulatív információcsoportosítások, hamis tényállítások. Ezt a sebezhetőséget felelősítik a magyar fiatalok körében mért fokozódó izolálódás, begubózás jelensége, amely a gyermek és fiatal személy kilépését jelenti a hagyományos értelmező közösségek (család, kortárs baráti közösség) szűrőrendszerének a tévképzetek terjedését és a manipulációt korlátozó hatása alól.

Az értékrendszer szerveződési módja egyik kultúráról a másikra változik. Egy személynek vagy csoportnak az értékei nem egymás mellett elkülönülten jelennek meg, hanem összefüggésben, egymástól kölcsönös függésben, rendszert alkotva (Mitter 2009). Amikor egy új érték elfogadottá válik vagy egy helyén lévő érték válságba kerül, amikor egy érték megerősödik vagy meggyengül, az a rendszer egészét érinti, s mivel a rendszer egyfajta hierarchiát is jelent, ezért az értékpreferenciák úgynevezett „érték létrát” (Rezsohazy 2006) alkotnak. A társadalom tagjai néhány értékhez jobban ragaszkodnak, mint másokhoz ezért mondhatjuk, hogy az értékek nemcsak kognitív elemeket tartalmaznak, hanem erős érzelmi összetevőkkel is rendelkeznek, ennek következtében egyes értékek központi helyet foglalnak el, mások pedig perifériális helyet. Az értékek világra vonatkoztatva a „rendszer” szó azt is kifejezi, hogy a személyek által valamilyen fokon elfogadott értékeknek megvan az ésszerűségük, és hogy ez az ésszerűség feltárható. A struktúra kifejezés tehát egy belső logikát is feltételez. Azonban egyes vizsgálatok feltárják, hogy az értékek nem feltétlenül egyértelműek, nem lehet őket könnyen kifejezni, hanem cselekvések hajtóerejeként lehet csak megragadni őket (Józsa 1979).

Az értékválság/értékváltás modellje

Forrás: Rezsöházy 2006

A napjainkban zajló értékválság/értékváltás jelenségre utalnak a fiatalok nyelvén azok a szavak, melyeket az idősebb korosztály más értelmezési kerettel és jelentésmezővel sajátított el. Pl. megbökní, posztolni, góré, gyökér, parázna. Az Európai Ifjúsági szervezetfejlesztő-, Kommunikációs és Kutató Központ 2018. évben történt, az érettségi évében járó középiskolásokat kutató adatfelvételének eredményei szerint egyes szavakat (melyek közül nem egy társadalmi értéket is jelent) más értelemben használnak a fiatalok, mint a szülei. Mi jut eszedbe a következő szavakról – tettük fel a válaszadóknak és a következőket állapíthattuk meg: család (béke, melegség, otthon, szeretet, összetartás), barátság (jókedv, vidámság, padtárs, like), szabadság (szerelem, vagyon, karrier), boldogság (szerelem, egészség, pénz), pénz (siker, munka), diploma (karrier, tanulás)

Gábrity és Morvai (2018) már idézett kutatásában azt találták, hogy az „értékpreferencia sorrendje 2016-ban, a Kárpát-medencében nem mutatott fel nagy különbségeket az egyes országokban élő fiatalok körében. A fiatalok mindenhol három, számukra fontos immateriális tényezőhöz ragaszkodnak: a családi biztonsághoz, a szerelmi boldogsághoz és az igaz barátsághoz. Ezután következnek egyéb társadalmi tudathoz kapcsolódó elemek: békés világ, a haza biztonsága, szabadság. Felfedezhető némi eltérés, ugyanis a kárpátaljai és a vajdasági fiatalok előbbre teszik a békés világot, a haza biztonságát és a szabadságot, mint a többiek. A belső harmónia fontossága számukra csak ezután következik, míg a magyarországi és az erdélyi ifjaknak ez fontosabb a haza biztonságánál. A vallásos hit és a hatalom a legkevésbé fontos értékek az elemzett országokban, kivéve Kárpátalján, ahol a vallás nem az utolsó helyen pozicionál, viszont a hatalom fogalmát kifejezetten elmarasztalják az ukrainai magyar fiatalok.” (Gábrity - Morvai 2018: 309)

Értékpreferencia sorrend
(5 fokú skálán, átlagértékek)

ÉRTÉKEK	Magyarország	Erdély	Felvidék	Vajdaság	Kárpátalja
Családi biztonság	4,6	4,6	4,5	4,7	4,8
Szerelem/boldogság	4,6	4,6	4,5	4,6	4,7
Belső harmónia	4,5	4,3	4,4	4,4	4
Szabadság	4,5	4,4	4,4	4,5	4,4
Békés világ	4,5	4,3	4,4	4,4	4,5
Igaz barátság	4,5	4,6	4,4	4,7	4,5
Haza biztonsága	4,5	4,3	4,4	4,4	4,5
Rend	4,3	4	4,2	4,2	4,2
Egyenlőség	4,3	4,1	4,2	4,3	4,2
Érdekes élet	4,2	3,9	4,2	4,2	3,9
Nemzet	4,2	3,5	4,1	3,4	3,8
Előítéletektől való mentesség	4,2	4	4,2	4,2	4
Tehetség	4,2	3,7	4,2	3,8	3,8
Engedelmesség/kötelességtudás	4,1	3,9	4,1	4	4
(ifjúsági) közösség	4,1	4	4,1	4	3,9
Gazdagság	4	3,4	4,2	3,5	3,5
Tradíciók tisztelete	4	3,7	4,1	3,7	3,8
Hatalom	3,4	3	3,9	3	2,8
Vallásos hit	3,1	3,5	3,6	3	4

Forrás: Gábrity – Morvai 2018

Kutatásaink eredményei (már 2008-tól kezdődően) azt mutatták, hogy a tradicionális, a materiális és a posztmateriális értékorientációk változása tekintetében egy másik megközelítés pontosabb képet rajzolhat a fiatalok értékorientációjáról: jellemzően a tradicionális, mint „megőrzés”, a materialista, mint „birtoklás” és az „értékváltó”, amely a posztmaterialista alaporientációk mellett hedonisztikus jegyeket mutat (benne lenni, élvezni és megosztani). Ezt az új nemzedékét jellemzik mások az értékek patchwork-szerű szerkezetével (Bakewell-Mitchell 2003, Hove-Strauss 2002). Amikor a fiatalok értékpreferencia sorrendjeit elemezzük, akkor napjainkban is azt állapíthatjuk meg (miként a Gábor Kálmán által a nyolcvanas évektől folytatott ifjúságkutatásokban is látható, ld. Gábor 2012), hogy a preferált értékek a poszt-materiális társadalmi értékek és a tradicionális értékek pedig az értékpreferencia-sorrend végén helyezkednek el.

Értékpreferencia sorrend
(végzős középiskolások, N=528)

(5 fokú skálán, átlagértékek)

ÉRTÉK	2019
boldogság	4,77
igaz barátság	4,76
családi biztonság	4,69
szabadság	4,64
döntéshez való jog	4,63
udvariasság	4,41
belső harmónia	4,39
békés világ	4,27
érdekes élet	4,25
szerelem	4,18
változatos élet	4,13
a természet védelme	4,01
kreativitás	3,95
a szépség	3,64
rend az országban	3,44
a hagyományok tisztelete	3,43
gazdagság	3,34
nemzet szerepe	3,11
hatalom	2,69
vallásos hit	2,30

ÉRTÉK	2016
igaz barátság	4,64
szerelem	4,54
boldogság	4,54
családi biztonság	4,46
szabadság	4,40
érdekes élet	4,21
belső harmónia	4,19
változatos élet	4,16
udvariasság	4,00
kreativitás	4,00
békés világ	3,95
döntéshez való jog	3,92
a szépség	3,60
gazdagság	3,53
a természet védelme	3,36
rend az országban	3,34
a hagyományok tisztelete	3,34
vallásos hit	3,00
nemzet szerepe	3,00
hatalom	2,89

Forrás: Középiskolások, 2016, 2019, EIKKA

Materiális, fogyasztói értékek
(végzős középiskolások, N=528)

(5 fokú skálán, átlagértékek)

internet	4,49
saját lakás	4,13
pénz	4,11
mobiltelefon	3,99
könyv	3,93
fényképezőgép	3,79
asztali számítógép	3,76
divatos ruhák	3,67
laptopa / tablet	3,66
saját autó	3,65
sporteszközök	3,39
ékszerek	3,03
plazma-/okostévé	2,64
hangszer	2,63
nyaraló	2,6

Forrás: Középiskolások, 2019, EIKKA

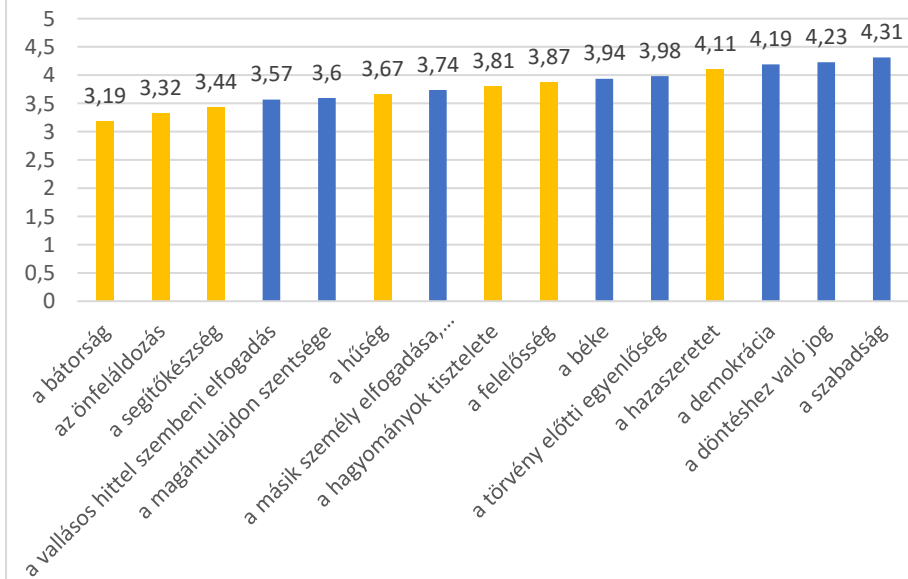
Napjaink ifjúságának értékvilágára ugyanakkor egyfajta érték-koegzisztencia is jellemző, amely az értékítéletek elkeveredését, egymásba fonódását, egymásmellettségét, együttélését jelenti. A materiális értékek (gazdagság, hatalom), az univerzális (vagy más néven transz-történelmi) értékek (család, barátság, békés világ, boldogság), a tradicionális értékek (tradíciók tisztelete, vallásos hit, felelősség, hűség, nemzet, társadalmi rend), a posztmateriális értékek (szabadság, döntésre való jog, belső harmónia), a posztmodern értékek (változatos élet, kreativitás, a természet védelme,

szépség), és az új típusú „materiális” értékekkel (Internet, IKT technológiák, médium) együttesen vannak jelen a fiatalok értékvilágában.

A tudatos, aktív, cselekvő állampolgári létezéshez, az állampolgári kompetenciák kialakításához és fejlesztéséhez rendkívül fontos a demokratikus értékek preferálása. Annak ellenére, hogy az olyan „demokratikus értékek, mint a szabadságjogok a mostani rendszerben jobban érvényesülnek, a demokrácia csak a 15–29 évesek valamivel több mint fele szerint jobb minden más politikai rendszernél” [...] „A megkérdezettek harmada kívül helyezi magát, illetve viszonylagosként értelmezi a demokratikus-diktatórikus politikai berendezkedést.” (Székely 2018: 44). Murányit idézve azzal a megjegyzéssel egészíthetjük ki ez, hogy a fiatalok gondolkodásában a családi szocializáció átalakulása miatt a demokrácia fogalmi keretei zavarosak, és többségben vannak a fiatalok között, akik a nem ismerik fel a demokratikus értékek jelentőségét (Murányi, 2012: 271). Ebből a megközelítésből magyarázható az a jelenség, mely „csendes generációnak” (Székely 2018: 71) láttatja a rendszerváltás után született nemzedéket.

Az MTA-SZTE ETKK által 2019-ben végzős középiskolások körében folytatott kutatás eredményei az értékek formálódásában azt a pillanatfelvételt mutatják, amikor kirajzolódik a tradicionális és a demokratikus posztmateriális értékek preferálása közötti különbség. Az aktív állampolgári szerepvállaláshoz alapot jelentő értékek felülértékelték a 18-19 évesek körében, ami a korcsoport az idézett kutatásban is megjelenő magas IKT-státusa (az okoseszközök professzionális és az internet igen nagy időeltöltéssel való használata, valamint a közösségi médiában való jelenlét intenzitása) arra utal, hogy a csendesség talán csak a hagyományos közéleti cselekvési terekben mutatkozik meg, és a virtuális terekben, illetve a virtuális korosztályos közösségekben inkább aktívnek látható ez a nemzedék.

A tradicionális és demokratikus értékek fontosságának sorrendje

Forrás: MTA-SZTE ETTK, 2019

Felhasznált irodalom:

BAKEWELL, C. – MITCHELL, V. W. (2003): Generation Y female consumer decision-making styles. *International Journal of Retail and Distribution Mangement*. Vol.31., 95-106

BECK, ULRICH (2005): *Mi a globalizáció?* Szeged: Belvedere Meridionale

BECK, ULRICH (2008): *Világkockázat-társadalom. Az elveszett biztonság nyomában* Szeged: Belvedere Meridionale

BECK, ULRICH (2010): *A munka szép új világa*. Szeged: Belvedere Meridionale

DU BOIS-REYMOND, MANUELA. (2006): Nem akarom még elkötelezni magam. A fiatalok életfelfogása. In. Gábor Kálmán – Jancsák Csaba (szerk.) (2006): *Ifjúságszociológia*. Szeged: Belvedere Meridionale, 279-300.

FURLONG, A. – STALDER, B. – AZZOPARDI, A. (2000): *Vulnerable youth: perspectives on vulnerability in education, employment and leisure in Europe*. Strassbourg: European Youth Centre

GÁBRITY MOLNÁR IRÉN – MORVAI TÜNDE (2018) (Kárpát-medencei) problématerkép – Nemzedéki problémák In. Székely Levente [szerk.]: *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében*. Budapest: Kutatópont Kft. 269-311.

HOVE, N. – STRAUSS, W. (2002): Millenials Rising: The Next Great Generation. *Journal of Consumer Marketing*. Vol.19., 282-285

JANCSÁK CSABA (2013): *Ifjúsági korosztályok korszakváltásban*. Budapest: Új Mandátum

JÓZSA PÉTER (1979): *A magyar városi ifjúság szociodemográfiai összetétele, érték- és mentalitás struktúrája*. I. kötet, Budapest: NPI, 19-23

MITTER, W. (2009): Values and Value Judgements in International Education. In. Pusztai Gabriella – Rébay Magdolna [szerk]: *Kié az oktatáskutatás? Tanulmányok Kozma Tamás 70. születésnapjára*. Debrecen: Csokonai Könyvkiadó, 135-148

MURÁNYI, I. (2012): Előítéletesség és demokrácia-értelmezés a fiatalok körében. *Educatio*, 21(2), 259-271

REZSOHAZY, RUDOLPH (2006): *Sociologie des valeurs*. Paris, Armand Colin

SÁNTA TAMÁS (2020) Nők a magyar NEET-csoportban Esély 2020 Vol. 31. (2020) No. 1. pp. 73–92.

SÁNTA, TAMAS (2016): Youngsters Who Are Not in Employment, Education or Training (About the NEET in a Hungarian Perspective). *Belvedere Meridionale* 28(2): 120–131.

SORTHEIX, FLORENCIA – PARKER, PHILIP – LECHNER, CLEMENS – SCHWARTZ, SHALOM (2017): Changes in Young Europeans' Values During the Global Financial Crisis. *Social Psychological and Personality Science*. DOI 10.1177/1948550617732610.

SZABÓ TIBOR (2014): *Az instabilitás kora*. Szeged: Belvedere Meridionale

SZÉKELY LEVENTE (2018): Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. In. Székely Levente [szerk.]: *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében*. Budapest: Kutatópont Kft. 41-77.

World Youth Report – Youth and the 2030 Agenda for Sustainable Development. New York: United Nations Department of Economic and Social Affairs, 2018

SZŐCS ANDOR – VÁRADI ESZTER:

AZ ONLINE KÉRDŐÍV KITÖLTŐINEK JELLEMZŐI (GYORSJELENTÉS)

Az EFOP-5.2.2-17-2017-00010 azonosító számú, Menjek vagy maradjak? című projekt keretében 2019. októberében a projektmegvalósító konzorcium tagjainak országaiban (Magyarországon, Romániában és Szlovákiában) kvantitatív vizsgálatot végeztünk a fiatalok jövőképevel kapcsolatban. A projekt honlapján jelszó beírással kitölthető online kérdőívet összesen 354 fő töltötte ki. Az alábbiakban a kitöltők téma szempontjából legfontosabb jellemzőit mutatjuk be.

Szocio-demográfiai jellemzők

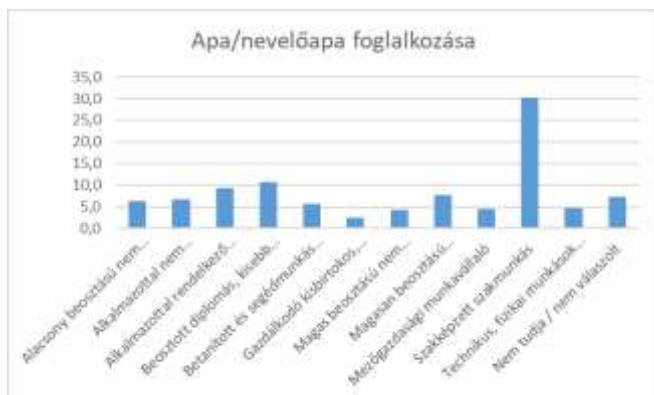
A kitöltők között közel kétszer annyian voltak nők (62,1 %), mint a férfiak (37,9 %). 1991. és 2006. között születtek, az átlagéletkoruk 18,2 év volt. Több, mint 3/4-ük középiskolás, 1/4 -ük felsőoktatási hallgató.

A kitöltők iskolatípus szerinti megoszlása

Iskolatípus	Százalék
Gimnázium	46,9
Szakközépiskola	28,2
Szakiskola	1,1
Felsőoktatási intézmény	23,2

A szülők foglalkozását tekintve változatos kép tárul elénk. Többségük mindkét esetben szakmunkás, alacsony a vállalkozók száma. A diplomás munkakörben felülreprezentáltabban vannak jelen a nők.

Apa foglalkozása

Iskolatípus	Százalék
Alacsony beosztású nem diplomás szellemi	6,2
Alkalmazottal nem rendelkező kistulajdonos, kisvállalkozó, iparos	6,8
Alkalmazottal rendelkező kistulajdonos, kisvállalkozó, iparos	9,3
Beosztott diplomás, kisebb vállalat vezetője	10,7
Betanított és segédmunkás iparban (nem mezőgazdaságban)	5,6
Gazdálkodó kisbirtokos, egyéb önfoglalkoztató mezőgazdasági munkás	2,5
Magas beosztású nem diplomás szellemi	4,2
Magasan beosztású szakember vagy hivatalnok, nagy cég vezetője, vagyonából élő	7,6
Mezőgazdasági munkavállaló	4,5
Szakképzett szakmunkás	30,2
Technikus, fizikai munkások közvetlen vezetője	4,8
Nem tudja / nem válaszolt	7,4

Anya foglalkozása

Iskolatípus	Százalék
Alacsony beosztású nem diplomás szellemi	13,0
Alkalmazottal nem rendelkező kistulajdonos, kisvállalkozó, iparos	4,5
Alkalmazottal rendelkező kistulajdonos, kisvállalkozó, iparos	3,7
Beosztott diplomás, kisebb vállalat vezetője	17,2
Betanított és segédmunkás iparban (nem mezőgazdaságban)	11,6
Gazdálkodó kisbirtokos, egyéb önfoglalkoztató mezőgazdasági munkás	1,7
Magas beosztású nem diplomás szellemi	5,9
Magasan beosztású szakember vagy hivatalnok, nagy cég vezetője, vagyonából élő	7,1
Mezőgazdasági munkavállaló	2,0
Szakképzett szakmunkás	22,0
Technikus, fizikai munkások közvetlen vezetője	1,7
Nem tudja / nem válaszolt	9,6

A szubjektív anyagi helyzetüket abszolút pozitívan értékelik, több, mint 90 %-uk jónak ítéli meg a családjá anyagi helyzetét.

Hogyan jellemezné Ön a családjá anyagi helyzetét?

	Százalék
Mindenünk megvan, jelentősebb kiadásokra is telik (pl. külföldi utazásokra), megtakarítani is tudunk.	47,7
Mindenünk megvan, de nagyobb kiadásokat nem engedhetünk meg magunknak.	45,2
Előfordul, hogy a mindennapi kiadásainkat nem tudjuk fedezni.	4,5
Gyakran megesik, hogy nincs pénzünk a mindennapi szükségletek fedezésére.	0,8
Nem tudja / nem válaszol	1,8

Közösségi aktivitás

A válaszadók közösségi aktivitását 14 típusú szervezetben való jelenlegi és korábbi tagság alapján vizsgáltuk. A jelenleg is aktív tagok leginkább sport, kulturális és vallási szervezetek munkájában vesznek részt, legkevésbé katonai és politikai jellegű szervezetek tevékenységeiben.

Szervezeti tagság

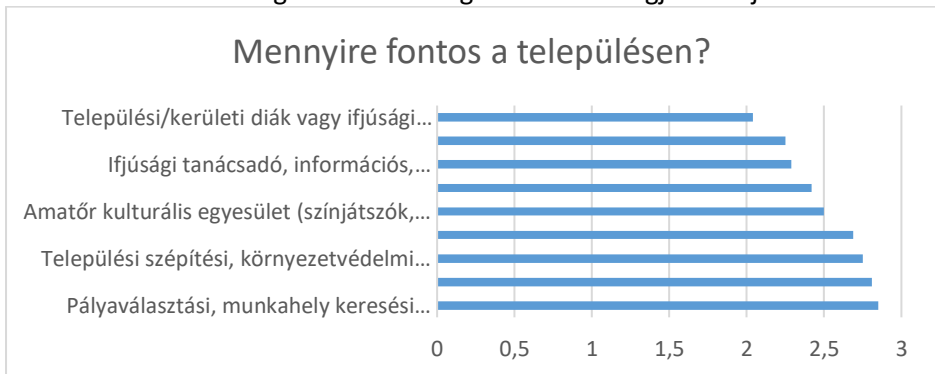
	Korábban tag volt, de már nem	Sosem volt tag	Tag és aktív résztvevő	Tag, de nem aktív résztvevő
sport klub vagy szabadtéri tevékenységű szervezet	40,1	36,2	18,1	5,6
művészeti, zenei-kulturális vagy hobbi tevékenységű szervezet	44,9	33,3	17,5	4,3
szurkolói kör	4,8	79,1	6,5	9,6
diákönkormányzat vagy egyéb érdekvédelmi szervezet	15,5	66,4	10,2	7,9
jótekonysági, karitatív szervezet, csoport	14,9	62,9	12,9	9,3
környezetvédelmi vagy állatvédelmi szervezet	9,6	74,9	7,1	8,4
vallásos vagy egyházi szervezet, gyülekezet	12,7	51,4	16,4	19,5
politikai párt vagy annak ifjúsági tagozata, mozgalom	3,4	89	2,8	4,8
tudományos, oktatási szervezet vagy szakkör	20,9	61,3	12,4	5,4
ifjúsági munka (pl. cserkész, ifjúsági klub)	14,7	68,6	7,3	9,4
katonai jellegű szervezet (pl. polgárőrség)	2,5	92,4	1,7	3,4
hagyományőrző csoport	12,1	75,1	6,5	6,3
egyéb hobbiszervezet	13,8	64,7	14,4	7,1
egyéb, fel nem sorolt önkéntes szervezet	7,1	77,4	10,4	5,1

A jólét érzet kapcsán szükséges közösségi terek és intézmények fontosságát 5 fokú skálán, 0-4-ig terjedő értékekkel határozhatták meg a kitöltő fiatalok. A következő táblázatban az egyes típusokra adott válaszok átlagértékét tüntettük fel. Az eredmények sorrendjéből következtethetünk arra is, hogy milyen szolgáltatáshiányok mutatkoznak az egyes településeken.

Mennyire lenne rá szükség, hogy működjön a településen:

	Átlagérték
Művelődési ház, kultúrház, ifjúsági ház	2,42
Klubhelyiség vagy ehhez hasonló találkozóhely a fiataloknak	2,81
Könyvtár	2,69
Ifjúsági tanácsadó, információs, szolgáltató iroda	2,29
Pályaválasztási, munkahely keresési tanácsadás	2,85
Települési/kerületi diák vagy ifjúsági önkormányzat, diákparlament	2,04
Droggal, alkohollal, szenvedélybetegséggel kapcsolatos tanácsadás	2,25
Amatőr kulturális egyesület (színjátósok, zenészek stb.)	2,5
Települési szépítési, környezetvédelmi szervezet	2,75

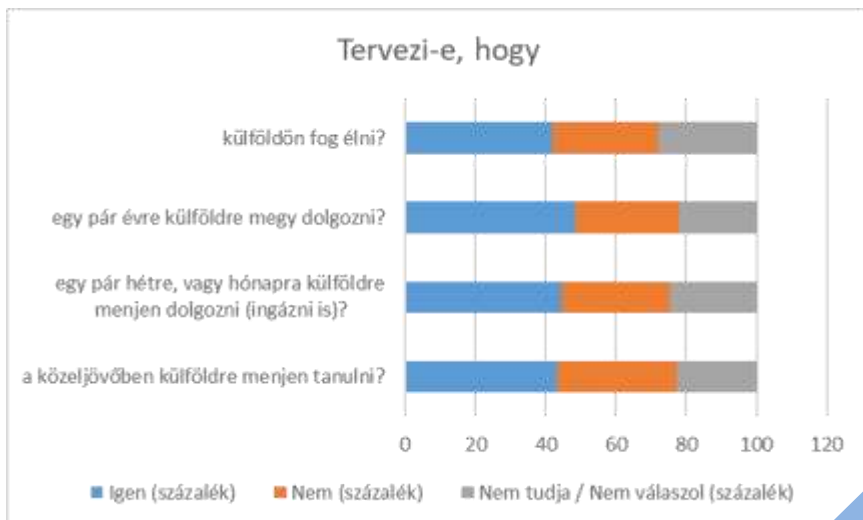
A fontossági sorrendet diagrammon is megjelentetjük:

Jövőtervek

Elsőként a külföldre történő migrációs szándékokra kérdeztünk rá. Előzetesen arra számítottunk, hogy az egyre távolibb célok egyre kisebb valószínűséggel jelennek meg a jövőtervekben, ám azt tapasztaltuk, hogy a külföldi munkavégzés népszerűbb a tanulásnál. Összességében minden kategóriában meghaladja az igenek aránya a 40 %-ot, ami nagyon magas értéknek mondható. Igaz, hogy a külföldre távozás elutasítása is igen magas, 30 %-körüli értékekkel, így ebben a kérdésben eléggé polarizálódtak a vélemények.

	Igen (százalék)	Nem (százalék)	Nem tudja / Nem válaszol (százalék)
a közeljövőben külföldre menjen tanulni?	43,2	33,9	22,9
egy pár hétre, vagy hónapra külföldre menjen dolgozni (ingázni is)?	44,6	30,8	24,6
egy pár évre külföldre megy dolgozni?	48,3	29,7	22
külföldön fog élni?	41,8	30,3	27,9

A következőkben a migrációs szándék mögött álló okokra kérdeztünk rá. Elsősorban a munkavégzéssel kapcsolatos okokat sorolták ide a válaszadók, ezután következik a tanulási szándék, és csak legvégső sorban az otthoni helyzetet.

Migrációs okok

	Említések (százalék)
Tapasztalatszerzés	80,2
Jobb megélhetés	73,7
Karrier	73,3
Új kihívások	70,3
Nyelvtanulás	69,5
Tanulás	51,7
Itthoni kilátástalanság, lehetőségek hiánya	49,2
Családi okok	30,8
Itthoni politikai helyzet	28,8
Otthoni rossz anyagi körülmények	28,5
Hogy önkéntes munkát végezzen	27,7

A szülőföld elhagyásának okai

Arra is kíváncsiak voltunk, hogy milyen tényezők hatnak a kivándorlási szándék ellen. Ahogy vártuk, legnagyobb visszatartó ereje a családnak és a közösségeknek van.

Visszatartó okok

	Említések (százalék)
Veszélyes (terrorizmus, bűnözés)	13,3
Túlságosan sok ügyintézéssel jár	23,4
Nem beszél elég jól idegen nyelven	27,1
Nincs (anyagi) lehetősége rá	29,4
Fél a sikertelenségtől	29,9
Fél az idegen környezettől	31,6
Nem akarja földadni itthoni életét, karrierjét	37,3
Egyedül nem mer belevágni	39,1
Nem tudja, hogyan fogjon hozzá	43,2
Itthon is boldogul	44,4
Ragaszkodik a hazájához, szülőhelyéhez	54,2
Ragaszkodik a barátaihoz	75,4
Ragaszkodik a családjához	78,2

Visszatartó okok

A jövőbeni tervek kapcsán azt is megkérdeztük, hogy hol tervez munkavállalást? A válaszadók több, mint fele mostani lakóhelyétől távol tervezi ezt, ami összeeseng a magas migrációs potenciállal.

Hol tervez Ön munkába állni tanulmányai befejezése után?	Százalék
A lakóhelyem megyéjében	26,0
Más megyében az országon belül	14,7
EU országban	34,2
EU-n kívüli országban	5,1
Nem tudja / Nem válaszol	20,1

Összességében azt mondhatjuk, hogy a kutatás bemutatott eredményei megerősítették, hogy a projekt alapjául szolgáló társadalmi probléma jelentősége nem csökkent az elmúlt időszakban. Annak érdekében, hogy a negatív tendenciák megváltozzanak, fel kell tárni a mögöttes okokat, amihez szükséges az adatokat mélyeb elemzésnek alávetnünk.

A FIATALOK JÖVŐTERVEIT MEGALAPOZÓ MOTIVÁCIÓK VIZSGÁLATA

Bevezető

Napjainkban a magyar társadalom egyik legfontosabb problémája a fiatalok magas migrációs potenciálja. A hagyományos kelet-nyugati, illetve a rurális térségekből a városokba történő belső vándorlás (Bálint 2012) mellett mára a külső migráció mértéke is oly mértékben megnövekedett, hogy országrészek és ágazatok számára jelenthet a közeljövőben akkut munkaerőutánpótlás-problémát. Ezért lényeges megismernünk, hogy a fiatalok milyennek látják jelenlegi helyzetüket, illetve hogyan gondolkoznak a jövőjükéről.

Az Európai Unió az ifjúságra, mint erőforrásra tekint, mégpedig aktív, önálló, felelősségteljes, diszkriminációmentes, toleráns, innovatív polgárookra, az európai értékek hordozóira, valódi „citoyenekre” (Fehér Könyv 2001, Az EU ifjúsági stratégiája 2009). Mint minden erőforrás, területileg ők is különböző mértékben és minőségben oszlanak el. Nem mindegy tehát, hogy egy-egy közigazgatási egységen belül milyen tendenciákat figyelhetünk meg a következő (a térség jövőjét befolyásoló) mutatókban:

- a demokratikus berendezkedéshez fűződő viszonyuk (milyen lesz a politikai közélet)
- gyermekvállalási hajlandóságuk (demográfiai mutatók, társadalombiztosítás fenntarthatósága)
- továbbtanulási szándékaik (az ország gazdasági teljesítőképessége, termelékenység, munkanélküliség, a gazdaság szerkezete)
- itthon, vagy külföldön képzelik-e el a jövőjüket (szintén demográfiai és gazdasági következmények)
- toleranciaszintjük (kisebbségek helyzet)
- a deviáns viselkedésminták kockázata (közbiztonság és egészségügyi állapot) (többek között: Magyar Ifjúság 2012).

Kutatásunk során ezért arra a kérdésre kerestük a választ, hogy mely tényezők határozzák meg leginkább a fiatalok jövőképét, illetve milyen kapcsolat fedezhető fel a fiatalok észlelt élethelyzete és jövőképtervezése

között. Az elmúlt évtized hazai ifjúságkutatásai a szocio-demográfiai jellemzők, ezek közül is kiemelten a településtípus, valamint a fiatalok és szüleik iskolai végzettségének jelentős hatását mutatták (többek között Czibere 2014, Domokos 2013, Fekete – Prazsák 2014, Makay 2013). A magyar fiatalok jövőképevel kapcsolatban legutóbb Csepeli György festett fel egy borús víziót, melyben a Z nemzedék lehetséges életpályái kapcsán a fiatalok körében kasztrendszer kialakulásának veszélyére hívta fel a figyelmet, ahol szintén kiemelt szerepe van a korábban említett kemény változóknak (Csepeli 2016).

Lehetséges, hogy az egyre gyorsabban változó, globalizálódó világunkban továbbra is ezek az objektív élethelyzet-mutatók határozzák meg a fiataljaink jövőkilátásait? A kortárs szociológusok egyre jelentősebb csoportja érvel amellett, hogy a vizsgálatok középpontjában nem a társadalmi struktúrának, hanem az egyénnek, az individuumnak kell állnia. A szemléletváltás oka, hogy már nem a társadalmi osztályok és intézmények határozzák meg az egyének viselkedését, hanem az egyéni tapasztalatok (Martuccelli, 2012). Tanulmányunkban ezen felvetésből kiindulva próbálunk ehhez új kiindulópontot találni.

Globalizáció, társadalmi változások és ifjúsági korszakváltás

A bevezetőben említett tanulmányban Csepeli György a globalizáció és a digitális forradalom kihívásai alapján alkotta meg a bemutatott társadalmi struktúra vízióját. A téma megközelítésének ezek rövid bemutatását mi is elengedhetetlennek tartjuk.

A globalizáció nem csak gazdasági, hanem politikai, kulturális és társadalmi folyamatokat is alakító jelenség (Inotai 2001). A sokáig elsődlegesnek tekintett gazdasági dimenzióban, a transznacionális társaságok tevékenységének világméretű, kontinenseket átívelő megszervezésében három tényező játszott kiemelt szerepet: tőkemozgások liberalizációja és a pénzügyi szolgáltatások deregulációja, a piacok további megnyitása a kereskedelem és a beruházások előtt, ösztönözve a nemzetközi versenyt, valamint az információs és a kommunikációs technológiák előre törése a gazdaságban (OECD 2005). Ennek hatására azonban egy homogenizációs folyamatnak lehetünk tanúi: a multinacionális kereskedelmi láncok üzleteiben

ugyanolyan termékeket érhetünk el, a multinacionális médiaköszernék térhódításával ugyanazok a gazdasági és kulturális minták terjednek el, ezáltal a fogyasztási szokások is hasonlóvá válnak, a fogyasztói társadalom életstílusa válik mindenhol uralkodóvá, a helyi hagyományok, és termelési módok kárára, továbbá az államok politikai berendezkedése is konvergenciát mutat (Giddens 2008).

A modern munkaerőpiac korszakában a fogyasztói társadalomban a munkával elérhető jövedelem az alapja a szükségletek kielégítésének (Ehrenberg – Smith 2003). Az elmúlt évtizedekben a foglalkoztatási struktúra jelentős változásokon ment keresztül: míg a 20. század elején a munkaerőpiacon az ipari munkahelyek domináltak, az 1950-es évektől egyre inkább a szolgáltatási szektor vált a legnagyobb foglalkoztatóvá. Ennek egyik legfőbb oka a munkafolyamatok automatizálása - értve ezalatt a technológiai fejlődéstől a Taylorizmuson át az információs technológiák megjelenéséig megrajzolható ívet-, amely során az emberek munkáját egyre inkább gépek veszik át, főleg a fizikai munkakörökben (Giddens 2008, Beck 2009). A növekedés és hatékonyság büvkörében élő vállalatok esetében ez racionális döntés, hiszen az emberi munkaerő költségére rakódó adók és járulékok a jóléti rendszerek elterjedésével folyamatosan emelkedtek. A világ fejlettebb régióiban tovább erősítik a folyamatot a globalizáció által teremtett lehetőségek is, hiszen egyre egyszerűbbé válik a termelés áthelyezése olyan (elmaradottabb) térségekbe, ahol a munkaerő költségek alacsonyabbak. Az info-kommunikációs forradalom hatására az automatizálás mára a terciér szektort is elérte: egyre többet találkozzunk többek között önkiszolgáló kasszákkal, élelmiszer automatákkal, online jegyértékesítő rendszerekkel és webshopokkal.

A növekvő kínálat a piaci törvények alapján nagyobb versenyt von maga után a munkaerőpiacon is. Ez a folyamat egyben a munkahelyek biztonságának eróziójához vezet. A határozatlan idejű munkaszerződések helyett a munkáltatók (egyre rövidebb) határozott idejű munkalehetőségeket kínálnak (Castel 1998). Erre még az a jelenség is ráerősít, hogy a gyorsan változó környezet hatására a fejlesztések, beruházások jelentős része projektek formájában valósul meg (Czibere – Kovách 2013). Így a projekttesedés - ami előre meghatározott időkereten alapul - begyűrűzik a munkaerőpiacra is.

A röviden bemutatott változások következtében a hosszú távú stratégiák, életpályamodellek helyét a rövidebb ciklusokra bontott, ezáltal kézzelfoghatóbb célok és eredmények elérésére törekvő tevékenységek veszik át, aminek hatására növekszik a jövő tervezhetőségének bizonytalansága. Ennek következtében jelentős átalakulást figyelhetünk meg az ifjúsági életszakasz kapcsán, hiszen a bizonytalanságok kihatnak az önállósodás folyamatára is. Ennek legkézenfekvőbb jellegzetessége a korszak kitolódása, vagyis, hogy a fiatal kikerülve az oktatási alrendszerből nem válik le a családjáról, nem alapít önálló háztartást, folytatja a korábbi életmódját-életstílusát. A meghosszabbodott ifjúsági életszakasz azzal a következménnyel jár, hogy az ipari társadalom korlátozott és átmeneti ifjúkora – amelynek fő funkciója a szaktudás megszerzése volt - professzionális ifjúsági státusszá alakul át, melyet a társadalom és a gazdaság egyre élénkülő érdeklődése legitimál. A felértékelődés maga után vonja, hogy a fiatalok mintakövetőből mintaadóvá válnak (Zinnecker 2006). Ezt a folyamatot nevezzük ifjúsági korszakváltásnak.

Ennek a folyamatnak az egyik legjellemzőbb manifesztációja a korábbi lineáris életút modell átalakulása, aminek talán legfőbb jellemzője az alapvető életszakaszok egymásra épülése volt. Ezek jól körülírt funkcióval bírtak: az iskolapadban töltött évek a felkészülésről, a felnőttkor az önállóságról, az önfenntartásról, a felelőségről, a munkáról és a reprodukcióról, míg az öregkor a tudás átörökítéséről szólt. Az egyes életszakaszok és funkciók szorosan illeszkedtek, nem volt közöttük átjárás. Azáltal, hogy megteremtődött az élethosszig tartó tanulás, illetve a diákmunka lehetőségének keretrendszere, ez is megváltozott: a felkészüléssel és a munkával töltött időszakok periodikusan váltogatják egymást (Somlai 2004). A lineáris életutat felváltotta a választásos életút (Gábor 2004). A sorozatos döntéshelyzetek következtében az életutak individualizálódnak, eltűnnek a determinizmusok.

Az ifjúsági korszakváltás egyszerre jelent előnyöket és hátrányokat a fiatalok számára. A továbbtanulás egyre jelentősebb anyagi befektetés igényel, fokozódik a verseny a társadalmi pozíciók megszerzéséért, növekszik a kockázat és az állandó döntéshelyzetek okozta pszichikai nyomás, nő a fiatalok veszélyeztetettsége. A tanulási időszak kitolódása nem jár automatikusan oklevelüknek megfelelő állással, sőt esetenként még a munkanélküli státusz

elkerülésével sem (Somlai 2007). Szintén a veszélyeztetettséget növeli, hogy a fiatalok a termékmarketing egyik legfontosabb célcsoportjává váltak, hiszen a fogyasztási szokásokat vizsgáló kutatások megállapították, hogy az ifjúsági generációk általában márkafüggők, ebből adódóan a nemzetközi márkák megkísérlik minél korábban magukhoz kötni őket. A tapasztalatok hiánya, valamint a dömpingmennyiség miatti ellenőrizhetetlenség miatt könnyen negatív fogyasztói szokások alakulhatnak ki (Gábor 2004).

Összességében az ifjúsági korszakváltás következtében az ifjúsági létet már nem a munkába állás, a házasság és családalapítás, az önálló háztartás megteremtése határozza meg, hanem a kulturális, politikai és fogyasztói szférában való kompetens részvétel (Zinnecker 2006, Jancsák 2013).

Az egyre gyakrabban és egyre több területen megjelenő, egyre mélyrehatóbb változások által egyre kiszámíthatalanabbá váló hatások a jövőkutatásban is paradigmaváltáshoz vezettek: a jövőt új módon próbálják meg értelmezni, nem a múlt és a jelen mechanikus következményeként, hanem valószínűsíthető jövőváltozatok halmazaként. A valószínűségek mértékét a jelenben zajló folyamatok stabilitása, valamint az egyének és intézmények értékei és jövőorientáltsága határozza meg (Nováky 2001). Mikro szinten hasonló a helyzet, az egyén számára saját jövőképeinek megalkotására több alternatív forgatókönyv is rendelkezésre áll, és a választás során döntő jelentőséggel bír, hogy inkább individualista vagy közösségi orientáltságú, valamint az, hogy mennyire pozitívan tekint a jövőre (Nováky 2008).

A jövő mechanikus következményként való előállításának elvetését erősíti Bourdieu tőkefajták rekonverziójára vonatkozó elmélete. Marx elméletének kritikájaként, amely egyedül a gazdasági tőkét állította a társadalmi rétegződés és az egyenlőtlenségek központjába, a múlt század második felében többen is foglalkoztak új tőkefajták beazonosításának lehetőségével (többek között Bourdieu 1999, Coleman 1994, Fukuyama 2007, Putnam 2004). Az elméletek között található némi eltérés a tőkefajták elnevezésében illetve jellemzőinek leírásában, de mindegyiknek közös vonása a tudás és a kapcsolati háló, mint tőkeképző tényező megjelenítése. Bourdieu a három tőkefajtat gazdasági, kulturális és társadalmi tőkének nevezi, sőt azt is bemutatja, hogy ezek a tőkefajták kölcsönösen átválthatóak egymásra (Bourdieu 1999). Azaz a születéskori hátrányok pótolhatóak, változtathatóak,

lehetőséget teremtve a társadalmi egyenlőtlenségek mérséklésére. Igaz, hogy az empirikus vizsgálataiban során a különböző tőkefajták korrelációját mutatta ki (Bourdieu 1978), de az elmúlt évtizedek oktatási expanziója és a közösségi hálózatok megjelenése ezt valószínűleg gyengítette.

Kutatási design

Az ifjúsági korszakváltás elmélete kapcsán említésre került az életutak individualizációja, illetve ennek kapcsán a döntések felelőssége. Beck a választási lehetőségek bőségének kockázatai kapcsán arra hívja fel a figyelmet, hogy az egyének az aktuális helyzet kívánalmainak megfelelő stratégiát választva „helyzet- és témafüggő koalíciók” (Beck, 1997) tagjaivá válnak. Az eredeti kutatási kérdést átfogalmazva a továbbiakban arra koncentráltunk, hogy vajon mi lehet mégis az a rendező elv, amely képes valamiféle szabályt adni a mikrohelyzetek egyediségén alapuló világunkban?

Ehhez segítséget jelenthet a cselekvésemléletek egy speciális esete, a racionális döntések elmélete, mely szerint, amikor többféleképpen is cselekedhetünk, akkor rendszerint az összes lehetőség közül a számunkra legjobb eredménnyel kecsegtetőt választjuk. Azaz a társadalmi jelenségek magyarázata az egyének – kényszerektől mentes - racionalitása. Jon Elster azonban rámutat, hogy a társadalmi cselekvők általában nem cselekedhetnek teljesen szabad belátásuk szerint. A döntésekre alapvetően hatással van, hogy mekkora a választható lehetőségek halmaza. Az elérhető alternatívák számát különböző külső és belső tényezők határozzák meg:

Előzetes elköteleződés: az egyén a kultúra, a normák és szabályrendszerek következtében a választható alternatívák körét leredukálja. (Ezzel ellentétes folyamat, amikor éppen a tiltás tesz vonzóvá egy lehetőséget, ezt a jelenséget Elster ellentétesen alkalmazkodó preferenciaalakulásnak nevezi.)

Manipuláció: egyes szereplők, médiumok vagy akár társadalmi intézmények is érdekeltek lehetnek abban, hogy az általuk preferált alternatívákból válasszunk, ennek érdekében direkt vagy látens módon próbálnak hatni az egyénre.

Tanulás révén bekövetkezett preferenciaváltozás: az új információk, ismeretek hatására változik az elutasított alternatívák halmaza.

Állapottól függő preferenciaváltozás: egy előző választással kizárjuk egyes alternatívák elérhetőségét.

Ésszerűsítés: a döntéshozatal hatékonysága érdekében redukáljuk le a választható alternatívák számát.

A tulajdonságsúlyok előzetes vagy visszamenőleges megváltoztatása: a változtatásokra ez esetben a döntéssel járó pszichés hátrányok elkerülése szolgáltat indokot.

Függőség: az egyén kerülhet olyan helyzetbe, hogy nem tudja teljes mértékben kontrollálni döntéseit.

Végül az egyén maga is dönthet egyes alternatívák elutasításáról. Ennek egyik esete az alkalmazkodó preferenciaváltozás, amikor az elérhetetlennek vélt alternatívákat zárjuk ki. A másik eset a jellemtervezés, amikor (ön)tudatosan dönt egyes alternatívák preferenciasúlyáról.

Tehát a preferenciák kialakulásának és változásának oka két tényező függvénye: először a fizikai, gazdasági, társadalmi, jogi és pszichológiai korlátozó feltételek figyelembevételével a lehetséges alternatívák körét leszűkítjük az elérhető alternatívákra, majd ezek után döntünk arról, hogy ezek közül melyiket válasszuk (Elster 1997). A korlátozó feltételeket tovább vizsgálva jutunk el a motivációkhoz, mint az emberi viselkedés háttérében álló, a cselekvésre ösztönző kényszerekhez. Ezek forrásuk szerint lehetnek belső (intrinzik) vagy külső (extrinzik) késztetések, előbbiek esetében maga a tevékenység vonzó, utóbbiak esetén valamilyen kényszer vagy ösztönzés hatására cselekszünk. A motivált viselkedés fakadhat valamilyen szükségletből (például éhség, pihenés), de akár szokásból is. A motiváció tehát a szükséglet nyomán kialakuló viselkedés hajtóereje (Oláh 2006).

Ezeket a hajtóerőket elsődleges (az ön- és fajfenntartással kapcsolatos), illetve másodlagos (tanult, kondicionált) drive-okként osztályozzuk. Az elsődleges hatóerők időszakosan lépnek fel és nagyon erős belső késztetéssel járhatnak. A másodlagos hajtóerőkhöz pozitív érzelmek kapcsolódnak, és hozzájárulnak a személyiség fejlődéséhez (Keményné 1989).

A különböző motivációk közül kiemeltük azokat, amelyeknek szerepe lehet a jövőképek formálásában:

kíváncsiságmotívum: az ember állandónak tekinthető információ-igénye, amely által életre hívott viselkedés általában játékos jellegű,

kompetenciamotívum: törekvés a tárgyi és társas környezetünk minél hatékonyabb, mesteribb kezelésére,

autonómiamotívum: arra való törekvés, hogy mindig legyen választási lehetőség a cselekedeteink kezdeményezésében és szabályozásában, és hogy ezt ne külső tényezők határozzák meg,

teljesítménymotívum: az akadályok legyőzése, gyorsabban és jobban végrehajtani a feladatokat, valamint hatalomgyakorlás mások felett (Oláh 2006).

A teljesítmény fontos indikátora a kitűzött cél, amit két tényező befolyásol: a siker reménye és a kudarcból való félelem. Akiknél az első motívum az erősebb (a sikerorientáltak), általában közepesen nehéz feladatok megoldását tűzik ki célul, ami még elérhető, míg akiknél a második (a kudarcckerülők), azok vagy nagyon könnyű feladatokat vállalnak (nagyon kicsi a valószínűsége, hogy nem sikerül megoldani), vagy irreálisan nehezett (nem jelent kudarcot, ha így bukik el valaki) (Keményné 1989). A sikerorientáció illetve a kudarcckerülés hosszú távon a személyiség tartós vonásává válik.

A fiatalok motivációinak elemzéséhez a Menjek vagy maradjak? projekt keretében lebonyolított online survey lekérdezés adatbázisát használtuk. A kérdőívet 354 fő töltötte ki a projekt célterületére eső Magyarországon, Szlovákiában és Romániában.

A másodelemzés során a kiválasztott négy humanisztikus motívum vizsgálatára a következő változókat használtuk: a kíváncsiság kapcsán az új dolgok megismerését, az izgalmas életet, és a kreativitást, az autonómia kapcsán a szabadság fontosságát, a kompetencia kapcsán az elismertség fontosságát, míg a teljesítménymotívum kapcsán az anyagi javakat és a mások feletti hatalmat, mint preferált változót.

(Az eredeti változók a következők voltak: Mennyire fontosak az alábbiak az Ön életében a szabadság? Többször előfordult már, hogy olyan megoldást

találtam egy problémára, amire más nem is gondolt.; Szeretek vizsgálni, kísérletezni, utána nézni a dolgoknak. Vonzanak az ismeretlen dolgok. Mennyire fontos az alábbiak az Ön életében az elismertség? Mennyire fontos az Ön életében a hatalom, az ellenőrzés mások felett? Mennyire fontosak az Ön életében az anyagi javak, a pénz?)

Eredmények

Elsőként a motivációk sorrendjére voltunk kíváncsiak. A válaszadóknak ötfokú skála segítségével kellett nyilatkozni, ahol az ötös érték volt a legerősebb. Az 1. táblázatból látható, hogy kialakult egyfajta erőssorrend, a legerősebb az autonómia, míg leggyengébb a teljesítmény motiváció.

Az egyes motivációk értékei

Motiváció	Változó	Átlagérték
Autonómia	Szabadság	2,92
Kíváncsiság	Új dolgok kitalálása	2,86
	Új dolgok megtapasztalása	2,61
	Kalandok keresése	2,06
Kompetencia	Elismertség	2,70
Teljesítmény	Hatalom	2,14
	Anyagi javak	2,05

Forrás: Saját szerkesztés 2019.

A motivációk sorrendje annyiban nem meglepő, hogy összecseng a hazai ifjúságkutatások értékpreferenciákra vonatkozó eredményeivel: a magyar fiatalok leginkább a barátságot, a biztonságot, a szabadságot, a

szerelemet és a békés világot preferálják, jóval kevésbé az anyagi javakat, az elismertséget, és a hatalmat. Az pedig, hogy a kalandok keresése is a sor végén található, arra utal, hogy az elérhetetlennek vélt lehetőségek kevésbé motiválják őket. Azaz Elster elmélete alapján a magyar fiatalok döntéseiben jelentős szerepe van az előzetes elkötelezettségnek és az alkalmazkodó preferenciaváltozásnak. Mindezekből arra a következtetésre jutottunk, hogy a magyar fiatalokra a kudarckerülő stratégia jellemző és nem a sikerorientáltság, ami egy defenzív, az egyén pszichés biztonságát előtérbe helyező jövőstratégiát mutat, ami alacsonyabb kockázatvállalással, és a céltudatos jövőépítésre fordított alacsony mértékű erőforrás mozgósítással jár együtt.

Továbbá egyfajta disszonanciaként értékeltük a motivációk preferenciasorrendjét, hiszen az autonómia a teljesítmény- és kompetenciamotívumok következetes kielégítése kapcsán érhető el.

A következő lépésben a szocio-demográfiai jellemzőkkel fennálló kapcsolatokat vizsgáltuk meg, melyet a 2. táblázat összegez. A nem és a szülők iskolai végzettsége kapcsán nem találtunk szignifikáns összefüggéseket, ellenben a településtípus, az iskolai végzettség és a munkaerőpiaci aktivitás esetében erős korreláció mutatkozott a motivációkkal.

Az egyes motivációk és a szocio demográfiai jellemzők közötti
szignifikáns kapcsolatok

Motiváció	Változó	Szocio-demográfiai jellemzők	Sig.
Autonómia	Szabadság	Településtípus	,028
		Iskolai végzettség	,002
Kíváncsiság	Új dolgok kitalálása	Településtípus	,001
		Iskolai végzettség	,001
		Munkaerőpiaci aktivitás	,007
	Új dolgok megtapasztalása	Településtípus	,004
		Iskolai végzettség	,004
		Munkaerőpiaci aktivitás	,017
Kalandok keresése	Településtípus	,001	
	Munkaerőpiaci aktivitás	,019	
Kompetencia	Elismertség	-	
Teljesítmény	Hatalom	-	
	Anyagi javak	-	

Forrás: Saját szerkesztés 2019.

A tudástőke jelentőségét mutatja, hogy a tanulók esetében legerősebbek a motivációk, míg a munkanélküliek esetében a leggyengébbek. Az az alacsony iskolai végzettségűek (akik 8 osztályt végeztek, vagy még az sem) esetében pedig azt találtuk, hogy szignifikánsan erősebb a kíváncsiságmotívum (új dolgok megtapasztalása, mások megismerése), és szignifikánsan gyengébb a kreativitás.

A különböző településtípusokat vizsgálva pedig azt láttuk, hogy a falvakban élők esetében a legerősebb az autonómia, az új dolgok kitalálása, és a kalandok keresése, leggyengébb azonban a sikeresség, míg a kisebb városok fiataljai körében pedig legerősebb az új dolgok megtapasztalása, leggyengébb az autonómia motivációja. A nagyvárosi fiatalok a legkevésbé motiváltak az új dolgok kitalálásában és megismerésében, illetve a kalandok keresésében, aminek a hátterében valószínűleg a helyben elérhető lehetőségek szélesebb palettája áll.

Az, pedig, hogy a szülők iskolai végzettségével nem találtunk szignifikáns kapcsolatot, azért különösen érdekes, mert az elmúlt évtizedek ifjúságkutatásai ennek jelentős hatását mutatták a fiatalok életére. A 2012-es nagymintás adatfelvételkor a válaszadó fiatalok 46 százaléka nyilatkozta, hogy teljes egészében, míg 36 százaléka azt, hogy részben elfogadja szülei értékrendjét (Székely 2014), míg a részletes elemzések rámutattak arra, hogy a szülők – leginkább az apa – iskolai végzettsége jelentősen befolyásolja a gyermeke végzettségét: a legfeljebb 8 osztályt végzettek esetében az apák 68 százaléka is legfeljebb szakmunkás végzettségű, míg a diplomások édesapáinak 69 százaléka legalább érettségivel rendelkezik, és megfordítva: a diplomás apák 73 százalékanak a gyermeke legalább érettségivel rendelkezik, míg a legfeljebb 8 osztályt végzett apák 85 százalékanak gyermeke legfeljebb szakmunkás végzettségű (Magyar Ifjúság 2012), házassági szándékát: a 8 osztályt végzett apák 15-19 éves gyermekinek 13 százaléka, az érettségizett apák serdülőkorú gyermekeinek csak 3 százaléka él élettársi kapcsolatban, a 20-24 évesek körében a képzetlen családokban élők 34, a legalább érettségizett családi háttérrel bíró fiatalok 12 százaléka él élettársi kötelékben (Domokos 2013), első gyermekvállalásának tervezett időpontját: a már gyermekesek apja az esetek 79 százalékaiban nem rendelkezik érettségivel, míg a gyermektelenek körében ez az arány csak 57 százalék (Makay 2013), a politikai szocializációját: a legalább egy érettségizett szülő mellett nevelkedett fiatalok sokkal kevésbé hajlamosak nosztalgikus érzéseket táplálni az 1990 előtti rendszer iránt (Magyar Ifjúság 2012).

Tehát, ha a jövőképeket alakító döntések mögötti motivációkig végzünk mélyfúrást, akkor a bevezetőben említett három szocio-demográfiai változó közül a szülők iskolai végzettségével egyáltalán nem, míg a

megkérdezett fiatalok iskolai végzettségével pedig csak szabad döntések és az új dolgok kitalálása és megtapasztalása kapcsán találtunk szignifikáns kapcsolatot. Ellenben a lakóhely a legtöbb esetben nagyon jelentős hatással van a motivációkra. Azaz, ha a Csepeli György által bemutatott kasztosodás nem is következik be, a térbeli szegregáció további erősödésének jelentős a valószínűsége. Ennek a folyamatnak a megállításában és visszafordításában jelentős szerepe lehet az iskoláknak, hiszen a lekérdezéskor a tanulmányaikat végzők (azaz magasabb iskolai végzettséget szerzők) körében volt a legerősebb a kíváncsiság motívum, amire lehet alapozni. Ellenben az alacsony iskolai végzettségűek alacsony motivációja arra enged következtetni, hogy az alapfokú oktatás egyelőre nem tudja csökkenteni a hátrányokat. Pedig fontos lenne, hogy a hozzáértés és a teljesítmény értékének közvetítésére nagyobb hangsúlyt fektessenek ezek a társadalmi intézmények.

Összegzés

Az ifjúsági korszakváltásnak, az ifjúsági életszakasz professzionalizálódásának egyik legfontosabb következménye, hogy a mai fiatalok számára a munkába állás, a házasság, a családalapítás, és az önálló háztartás megteremtése – azaz az ifjúságszociológia korábban vizsgált jövőképváltozói – már közel sem bírnak akkora jelentőséggel, mint korábban. A gyorsuló társadalmi változások következtében kitáguló választási lehetőségtér nem csak az elérhető alternatívák számát, de egyben a jövő bizonytalanságát is növeli, ezáltal egyre nehezebbé és összetettebbé válik a jövő megtervezése. Pedig ez nem csak az egyén számára fontos, hanem a társadalom számára is, hiszen egy-egy adott térség jövőjét is befolyásolják a fiatalok jövővel kapcsolatos elképzelései.

Az életutak individualizációja kapcsán – ami a szocio-demográfiai jellemzők jövőképre gyakorolt hatását is átértékeli – előtérbe kerül a döntések felelőssége. A racionális döntések elmélete szerint, amikor többféleképpen is cselekedhetünk, akkor rendszerint az összes lehetőség közül a számunkra legjobb eredménnyel kecsegtetőt választjuk. Azonban a választható lehetőségek halmaza a legtöbb esetben nem teljes, annak méretét különböző külső és belső tényezők határozzák meg. A korlátozó feltételek között szerepelnek többek között a motivációk is, mint cselekvésre ösztönző

kényszerek. Kutatásunk során, a Menjek vagy maradjak? projekt adatainak másodelemzésével a másodlagos motivációk közül a kíváncsiságmotívumot, a kompetenciamotívumot, az autonómiamotívumot és a teljesítménymotívumot vizsgáltuk, mint jövőkép-alkotó tényezőket.

A motivációk erőssorrendje kapcsán azt találtuk, hogy a kompetencia- és teljesítménymotivációk gyengébb értékeket kaptak, ami a magyar fiatalok a kudarckerülő stratégiájára utal. A döntéseikben jelentős szerepe van az értékválasztásnak és a helyzetükhöz alkalmazkodó preferenciaválasztásnak. A motivációk és a szocio-demográfiai jellemzők között fennálló kapcsolatok vizsgálata során a kérdezett neme és a szülők iskolai végzettsége kapcsán nem, míg a településtípus, az iskolai végzettség és a munkaerőpiaci aktivitás esetében erős korrelációt tapasztaltunk.

Az elmúlt évtized hazai ifjúságkutatásai a szocio-demográfiai jellemzők, ezek közül is kiemelten a településtípus, valamint a fiatalok és szüleik iskolai végzettségének jelentős hatását mutatták a fiatalok jövővel kapcsolatos elképzeléseire. A jövőképeket alakító döntések mögötti motivációk vizsgálata során azonban e három változó közül csak a lakóhely esetében találtunk erős korrelációt, a szülők iskolai végzettségével egyáltalán nem, míg a megkérdezett fiatalok iskolai végzettségével pedig csak szabad döntések és az új dolgok kitalálása és megtapasztalása kapcsán találtunk szignifikáns kapcsolatot. Azaz a kemény változók magyarázó ereje csökkent.

A kutatás eredményei alátámasztották azt a feltevésünket, hogy a hagyományos – az objektív élethelyzet-mutatókra fókuszáló, és egyre kevesebb releváns választ adó – szociológiai módszereket a pszichológiai és szociálpszichológiai eszköztárával szükséges bővítenünk ahhoz, hogy beazonosíthassuk a fiatalok jövőképét befolyásoló tényezőket. Érdemes ezért nagyobb figyelmet fordítani az olyan puha változók vizsgálatára, mint a motivációk, értékek, jövőorientáltság.

Felhasznált irodalom

10 kérdés az ifjúságról, Magyar Ifjúság 2012 kutatás első eredményei (2012).
Kutatópont, Budapest
http://kutatopont.hu/files/2012/02/magyar_ifjusag_2012.pdf (Utolsó
letöltés: 2018.01.07.)

Az EU ifjúsági stratégiája – befektetés és az érvényesülés elősegítése.
Megújított nyílt koordinációs módszer a fiatalok előtt álló kihívások és
lehetőségek kezelésére. (2009) [http://eur-lex.europa.eu/legal-
content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009DC0200&from=HU](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009DC0200&from=HU) (Utolsó letöltés:
2018.01.07.)

Az Európai Bizottság Fehér Könyve, Új lendület Európa fiataljai számára (2001)
http://www.ifjusagsegito.hu/belvedere/feher_konyv.pdf (Utolsó letöltés:
2018.01.07.)

BÁLINT LAJOS (2012): Belföldi vándorlás. In: Őri Péter – Spéder Zsolt (szerk.):
Demográfiai portré 2012, Jelentés a magyar népesség helyzetéről. KSH
Népességtudományi Kutatóintézet, Budapest: 125-137.

BECK, ULRICH (1997): Túl renden és osztályon? Társadalmi egyenlőtlenségek,
társadalmi individualizációs folyamatok és az új társadalmi alakulatok,
identitások keletkezése. In: Angelusz Róbert (szerk.): A társadalmi rétegződés
komponensei. Válogatott tanulmányok. Új Mandátum, Budapest: 418–468.

Beck, Ulrich (2009): A munka szép új világa. Belvedere Meridionale, Szeged

BOURDIEU, PIERRE (1978): A társadalmi egyenlőtlenségek újratemelődése.
Gondolat Kiadó, Budapest

BOURDIEU, PIERRE (1999): Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. In:
Angelusz Róbert (szerk.): A társadalmi rétegződés komponensei. Válogatott
tanulmányok. Új Mandátum, Budapest: 156-177.

CASTEL, ROBERT (1998): Az új szociális kérdés. In: Esély, 1998/2.: 3-12.

COLEMAN, JAMES SAMUEL (1994): Társadalmi tőke. In: Lengyel György, Szántó
Zoltán (szerk.) A gazdasági élet szociológiája. Aula, Budapest: 99-127.

CSEPELI GYÖRGY (2016): A Z nemzedék lehetséges életpályái. In: *Educatio* 2016/4. 509–515.

CZIBERE IBOLYA (2014): Települési és regionális egyenlőtlenségek a 18-29 éves ifjúsági korosztály körében: munkaerőpiac – jövőtervezés – érvényesülés. In: Nagy Ádám, Székely Levente (szerk.) *Másodkézből – Magyar Ifjúság 2012. ISZT Alapítvány – Kutatópont*, Budapest: 45-72.

CZIBERE IBOLYA – KOVÁCH IMRE (2013): Projekt dilemmák In: Czibere Ibolya, Kovách Imre (szerk.) *Fejlesztéspolitika – Vidékfejlesztés*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen: 7-13.

DOMOKOS TAMÁS (2013): Magyar fiatalok és a demográfiai átmenet. In: Székely Levente (szerk.) *Magyar Ifjúság 2012 – Tanulmánykötet*. Kutatópont, Budapest: 9-37.

EHRENBERG, RONALD G., SMITH, ROBERT S. (2003): *Modern Labor Economics: Theory and Public Policy*. Panem Könyvkiadó, Budapest

ELSTER, JON (1997): *A társadalom fogaskerekei*. Osiris Kiadó, Budapest

FEKETE MARIANNA – PRAZSÁK GERGŐ (2014): Kulturális kasztrendszer: Autonómia és közösségiség szerepe a fiatalok kulturális aktivitásában. In: Nagy Ádám, Székely Levente (szerk.) *Másodkézből – Magyar Ifjúság 2012. ISZT Alapítvány – Kutatópont*, Budapest: 195-218.

FUKUYAMA, FRANCIS (2007): *Bizalom*. Európa Könyvkiadó, Budapest

GÁBOR KÁLMÁN (2004): Globalizáció és ifjúsági korszakváltás. In: Gábor Kálmán, Jancsák Csaba (szerk.) *Ifjúsági korszakváltás. Ifjúság az új évezredben. Belvedere Meridionale*, Szeged: 28-72.

GIDDENS, ANTHONY (2008): *Szociológia*. Osiris Kiadó, Budapest

GOSLIN, DAVID A. (1976): Bevezetés a szocializáció kutatásába. In: (Pataki Ferenc szerk.) *Pedagógiai szociálpszichológia*. Gondolat Kiadó, Budapest: 33-36.

INOTAI ANDRÁS (2001): Gondolatok a globalizációról. In: Földes György, Inotai András (szerk): *A globalizáció kihívásai és Magyarország*. Napvilág Kiadó, Budapest: 11-72.

JANCSÁK CSABA (2013): Ifjúsági korosztályok korszakváltásban. Új Mandátum Kiadó, Budapest

KEMÉNYNÉ DR. PÁLFFY KATALIN (1989): Bevezetés a pszichológiába. Tankönyvkiadó, Budapest

MAKAY ZSUZSANNA (2013): Párkapcsolati magatartás és családalapítás a fiatalok körében. In: Székely Levente (szerk.) Magyar Ifjúság 2012 – Tanulmánykötet. Kutatópont, Budapest: 53-89.

MARTUCCELLI, DANILO (2012): Elemzések és gondolatok az Individuumszociológiákról: Interjú Danilo Martuccellivel. Készítette, Szépe András. In: Replika, 79.: 23-44.

NOVÁKY ERZSÉBET (2001): A kutatás filozófiája és metodológiája. In: Nováky Erzsébet (szerk.): Magyarország holnapután. BKÁE Jövőkutató Kutatóközpont, Budapest: 7-18.

NOVÁKY ERZSÉBET (2008): A változás és a jövő kapcsolata. In: Nováky Erzsébet (szerk.) Változás és jövő: Tanulmánykötet. Püski Kiadó, Budapest: 13-22.

OECD (2005): Handbook on Economic Globalisation Indicators. Measuring Globalisation. https://dergiler.sgb.gov.tr/kutuphane/ekutup/ocedhandbookon_economic.pdf Utolsó letöltés: 2017.04.23.

OLÁH ATTILA (2006): Pszichológiai alapismeretek. Bölcsész Konzorcium, Budapest

PUTNAM, ROBERT D. (2004): Bowling together, Interview. OECD Observer. http://www.oecdobserver.org/news/printpage.php/aid/1215/Bowling_together.html Utolsó letöltés: 2016.01.07.

SOMLAI PÉTER (2004): Család és ifjúság. In: Gábor Kálmán, Jancsák Csaba (szerk.): Ifjúsági korszakváltás. Ifjúság az új évezredben. Belvedere Meridionale, Szeged: 25-27.

SOMLAI PÉTER (2007): A posztadoleszcensek kora. Bevezetés. In: Somlai Péter – Bognár Virág – Tóth Olga – Kabai Imre: Új Ifjúság. Napvilág Kiadó, Budapest: 9-43.

SZÉKELY LEVENTE (2014): Az új csendes generáció. In: Nagy Ádám, Székely Levente (szerk.) Másodkézből – Magyar Ifjúság 2012. ISZT Alapítvány – Kutatópont, Budapest: 9-28.

ZINNECKER, JÜRGEN (2006): A fiatalok a társadalmi osztályok terében. Új gondolatok egy régi témához. In: Gábor Kálmán – Jancsák Csaba (szerk.) Ifjúságszociológia. Belvedere Meridionale, Szeged: 69-95.

A SZUBJEKTÍV ÉLETHELYZETEK SZEREPE

Bevezetés

Manapság, mikor a fiatalok elvándorlása minden korábbi időszaknál magasabb, kardinális kérdés a döntéshozók számára minden szinten, hogy hogyan tudják komfortosabbá, élhetőbbé tenni számukra környezetüket. Ehhez viszont elengedhetetlen, hogy megismerjük értékrendjüket, motivációikat, életterveiket, problémáikat, mert csak ezek alapján lehet felelős és sikerrel kecsegtető döntéseket hozni. A kutatási eredmények alapján olyan intézkedések indulhatnak el, amelyek hozzájárulnak ahhoz, hogy a fiatalok számára a lakóhelyen elképzelt jövő valódi alternatívája legyen az elvándorlásnak.

Szociológiai megközelítések

Az élethelyzetek meghatározásának alapjául a szociológia sokáig a társadalmi rétegződést tekintette, ugyanis az emberek mindennapi életére jelentős hatással van a társadalmi struktúrában elfoglalt pozíciójuk. Marxnál még ez egy egyszerű képlet alapján működött: a termelőeszközökhöz való viszony határozta meg a társadalmi státuszt (Marx, 1987). Webernél jelenik meg a társadalmi presztízs fogalma, amely a gazdasági tőke mellett a foglalkozást is bevonta társadalmi rétegződés kutatásába (Weber, 1987). Ferge Zsuzsa pedig már az egyes munkajelleg csoportokba tartozást tekintette a társadalmi státusz alapjának (Ferge, 2002). Elméletének erejét jelzi, hogy Castel rámutat a munkahely elvesztése és a társadalmi kapcsolatok leépülése közötti kapcsolatra, melynek végkövetkeztetése, hogy a tartósan munkanélküliek kiilleszkednek a társadalomból (Castel 1998).

Mindeközben azonban az egyre gyorsabb ütemben változó világban a munka fogalma is átalakuláson megy keresztül. A korábban egyeduralkodó, műszakokra bomló, a vállalat telephelyén végezhető munkaformák mellett megjelentek a részmunkaidős, távmunka formák. Jelentős változás jelentkezik a karrier- és életutakban is. Azelőtt leggyakrabban a fiatal onnan ment

nyugdíjba, ahová az iskolarendszerből kilépve felvették. Ma jóval jelentősebb a fluktuáció, nem ritka, hogy valaki 3-4 évenként munkahelyet vált. Ezen változások hatására a társadalmi munkamegosztásban betöltött pozíció már nem állandó, így az általa meghatározott társadalmi pozíció sem tartós.

A korábban alkalmazott társadalmi kategóriák felpuhulása, egyes esetekben meghaladottsága új perspektívák felé irányították a társadalomtudósok figyelmét a társadalmi csoportok különbségeinek leírására. Bourdieu differenciálta a tőkefajtákat, és az azokhoz való hozzáférést tekintette az elemzések kiindulópontjaként. Elmélete szerint a tőkefajták konvertálhatóak, már nem a gazdasági tőke az elsődleges, hanem a kulturális tőke (Bourdieu 1999). Coleman ezzel ellentétben a kölcsönösségen, a támogatáson és a bizalmon, azaz az emberi kapcsolatokon alapuló társadalmi tőkét tartja meghatározónak (Coleman 1994). Az erőforrások többszöröződése – a bőség társadalma – Schulze szerint egy olyan úgynevezett élménytársadalmat hoz létre, ahol az egyéni preferenciák megélései válnak közösségszervezővé, melyek a stílus, az életkor és a képzettség alapján milliókat hoznak létre (Schulze, 2000). Azaz az életmód és a fogyasztás válik struktúraalkotó tényezővé. Ezzel szemben Beck a választási lehetőségek bőségének kockázataira hívja fel a figyelmet, melyekkel szemben az egyén úgy védekezik, hogy az aktuális helyzet kívánalmainak megfelelő stratégiát választ, ezáltal „helyzet- és témafüggő koalíciók” (Beck, 1997) tagjaivá válik. Ez megkérdőjelezi egyben a miliók – mint struktúraalkotók – állandóságát.

A kortárs szociológusok egyre jelentősebb csoportja úgy érvel, hogy megváltozott a szociológia feladata, ma már a vizsgálatok középpontjában nem a társadalmi struktúrának, hanem az egyénnek, az individuumnak kell állnia. A szemléletváltás oka, hogy már nem a társadalmi osztályok és a társadalmi intézmények határozzák meg az egyének viselkedését, hanem az egyéni tapasztalatok (diszpozíciók, kapcsolatok, próbák). Ez azt is jelenti, hogy a kutatásokban hagyományosan alkalmazott módszerek, skálák, kérdéssorok sem alkalmasak arra, hogy pontos képet alkothassunk a társadalom állapotáról, legfeljebb a problémák beazonosítására, hangsúlyozására nyújtanak lehetőséget. Ennek következménye az a Danilo Martuccelli által intellektuális válságnak nevezett jelenség, ami leginkább abban érhető tetten, hogy a jelentős társadalmi viták már nem a szociológia, hanem a filozófia, a

politikai filozófia, de leginkább a közgazdaságtan területén zajlanak (Martuccelli, 2012).

Ezért is fontos olyan új elméletek beemelése a konkrét vizsgálatokba, amelyek pszichológiai és szociálpszichológiai alapokon is nyugszanak. Erre tettünk mi is kísérletet: a tanulmány alapjául szolgáló, a fiatalok élethelyzeteit és jövőképeit feltáró kutatás során, ahol olyan, eddig Magyarországon erre a célra átfogóan nem alkalmazott modelleket teszteltünk, mint a Collins-féle rituális sűrűség-, illetve a Zimbardo-féle időperspektíva-elmélet.

A kutatás jellemzői

Az elmúlt félév során egy EFOP pályázat keretében online kérdőívek segítségével egy feltáró kutatásra kaptunk lehetőséget, amely – többek között – az ifjúsági élethelyzetek és jövőképek összefüggéseit vizsgálta, és amely reményeink szerint hozzájárul egy olyan interdiszciplináris modell megalkotásához, amely a szociológiai mellett a pszichológiai és szociálpszichológiai elemek segítségével leírhatóvá teszi a fiatalok életvilágát.

Alaphipotézisünk szerint önmagában nem a szocio-demográfiai jellemzők (azaz az objektív élethelyzet-mutatók) határozzák meg a fiatalok jövőképét, hanem az észlelt (szubjektív) élethelyzetek, melyben kiemelt szereppel bírnak az egyén által elérhető és használt információközvetítő források, (család, iskolák, könyvtárak, információs és tanácsadó irodák, közösségek, példaképek stb.), a közösségi orientáció és a normakövető attitűd erőssége.

Online, önkitöltős formában történt a lekérdezés, amit 354 fő magyar, szlovákiai és romániai fiatal töltött ki átlagosan mintegy 45 perc alatt.

Rituális sűrűség

Randall Collins a rituális sűrűség elmélet megalkotásakor – a fentebb említett megfontolásokból – szintén abból indult ki, hogy a mai, rendkívül összetett világunkban a makro szintű elemzések ellehetetlenültek, helyettük mikro szinten (az egyén szintjén) végzett vizsgálatok eredményei

alapján lehet valamiféle modellt alkotni. Igaz ez a társadalmi rétegződésre is, ma már nem az osztályhelyzet vagy más makroszintű társadalmi csoporttagság (ha egyáltalán beszélhetünk még ezekről) határozzák meg az emberek döntéseit, preferenciáit, viselkedését, hiszen egyre inkább feloldódnak azok a korlátok, amelyek korábban a különböző társadalmi csoportok között álltak. Az egyének közötti interakciók egyre inkább heterogénekké váltak és kiszélesedtek, és egy-egy konkrét szituációban más-más stratégiákat alkalmaznak (Collins 2010). Ez annyira összetett és bonyolult rendszerhez vezet (amelyet Collins szituációs rétegződésnek nevez), amelynek megértéséhez a hagyományos rétegződéseméletek (alapuljanak azok akár a vagyoni helyzetre, a foglalkozások presztízsére vagy a hatalmi helyzetekre) már nem adhatnak adekvát magyarázatokat.

Akkor vajon mi lehet mégis az a rendező elv, amely képes valamiféle szabályt adni a mikrohelyzetek egyediségén alapuló világunkban? Collins a különbségeket abban látja, hogy ezekben a szituációkban mennyire változatosak a már említett választható és alkalmazott stratégiák. Elmélete szerint minél zártabb csoportokban zajlanak az interakciók, annál homogénebb lesz azok élményanyaga – azaz annál rituálisabbá válnak a szituációk. Azokban az esetekben, amikor a homogenitás erős, azaz a környezet magas rituális sűrűségű, megfigyelhetőek a következő általános jellemzők:

- korlátozottakká válnak a nyelvi kódok,
- ismerethiány alakult ki az eltérő szocio-kulturális modellekről, emiatt azok elutasítottá válnak,
- leegyszerűsödik a világgép,
- erős csoportszolidaritás alakul ki, ami felerősíti a mi versus ők szemléletet, megjelenik a mások kizárása,
- általánossá válik a másság elutasítása, teret nyer a fundamentalizmus, a radikalizmus.

A szituációs helyzetek beszűkülése egy olyan folyamatot generál, melynek végén a választási lehetőségek erőteljesen lecsökkennek. A magas rituális sűrűségű csoportokban az előítéletesség egyenesen életformává alakul (Fuchs-Case 1997).

Collins elmélete nem csak horizontálisan értelmezhető, azaz nem csak száktelepüléseken vagy éppen vallási szektákban alakulhat ki magas rituális

sűrűség. Vertikálisan is beazonosíthatóak ilyen csoportok, függetlenül a társadalmi presztízstől vagy éppen a különböző tőkefajták birtoklásától. Példaként említi a „felső tízezer” képviselőit, akik esetében ugyanúgy megfigyelhető a situációk homogenitása: az üzleti találkozók, a társadalmi események, a preferált szabadidő eltöltési helyszínek és eszközök szintén erősen homogén élményanyagot jelentenek ezen csoport számára, és a klubba bekerülés nehézsége miatt (a megszerzett vagyon önmagában nem jogosít tagságra) nem is nagyon változnak a rítusok.

A kérdőív szerkesztésénél azzal a nehézséggel kellett szembesülnünk, hogy nincs kipróbált és jól használható mérőeszköz a rituális sűrűség megállapítására. A probléma áthidalására Murányi István és Szabó Ildikó nyomán, akik a középiskolások előítéletességének vizsgálata során egy nagymintás kérdőíves kutatás másodelemzésekor a rituális sűrűséget a különböző szocializációs terekben mért aktivitás alapján azonosították be sikerrel (Murányi-Szabó 2007), egy 28 változós mérőeszközt hoztunk létre, két fontos szempont alapján: egyrészt minél színesebben mutassa be az aktivitást (gyakorisági, minőségi és mennyiségi mutatók is elérhetőek legyenek), másrészt összehasonlíthatóak legyenek más kutatások (leginkább a Magyar Ifjúság és az European Social Survey) adatbázisával. (1)

Időperspektívák

Philip Zimbardo és kollégái immár 30 éve foglalkoznak azzal a kérdéssel, hogy az emberek időhöz való viszonya milyen mértékben határozza meg cselekedeteiket, sorsukat. Mindenkinek van valamilyen nexusa a múlttal, jelennel és jövővel, ám nem mindegy, hogy ez a viszony negatív-e vagy pozitív, illetve, hogy a különböző idősíkok közül melyik mennyire fontos az egyé számára (Zimbardo-Boyd 2012). Az alapvetően empirikus tapasztalatokon alapuló kutatásaik eredményeként (melynek során kifejlesztettek egy 56 tételből álló kérdőívet – ZTPI: Zimbardo Time Perspective Inventory) be tudtak azonosítani öt, a nyugati világra jellemző időperspektívát, melyeket legjobban a ZTPI egy-egy állításával lehet bemutatni:

Múltnegatív: „A múltban sok sérelemben és elutasításban volt részem.”

Múltpozitív: „Könnyen eszembe jutnak szép idők boldog emlékei.”

Jelenfatalista: „Életem menetét olyan erők irányítják, amelyeket nem tudok befolyásolni.”

Jelenhedonista: „Szívesen vállalok kockázatot, hogy izgalmat vigyek az életembe.”

Jövőorientált: „Képes vagyok ellenállni a kísértéseknek, ha tudom, hogy elvégezni való munkám van.”

Természetesen ezek ideáltípusok, nem tisztán jellemzőek egy-egy emberre, ám az alapján, hogy mely perspektívák jellemzőbbek, nem csak a cselekvésekre, viselkedésekre lehet következtetni (például egészségre káros szokások gyakorisága, kockázatvállalás, feltűnősködő, harsány megjelenés, stb.), hanem összefüggéseket lehet kimutatni különböző pszichológiai jegyekkel is. Például a múltnegatívak és jelenfatalisták az átlagosnál szorongóbbak, depresszióra hajlamosabbak, agresszívebbek, érzelmileg instabilabbak, alacsonyabb önbecsülésűek, gyengébb teljesítményre képesek, míg a múltpozitívak és jelenhedonisták boldogabbak, vidámabbak, kreatívabbak, érzelmileg stabilabbak. A jövőorientáltak pedig fegyelmezettebbek, céltudatosabbak, őszintébbek társaiknál (Zimbardo-Boyd 2012).

Az időperspektívák vizsgálatához az operacionalizálás dilemmáját a minden részletében kidolgozott és tesztelt, de éppen ezért nagy időigénnyel bíró kérdőív jelentette, ami túlfeszíteni látszott a vizsgálat kereteit. Azonban a Szegedi Tudományegyetem Pszichológia Tanszéke – amely elsőként kezdett hazánkban foglalkozni az elmélet alkalmazhatóságával – kifejlesztett egy 17 elemre redukált kérdéssort, amely – ha nem is olyan tökéletesen, mint az eredeti – sikeresen azonosítja be az időperspektívák erősségét. Ez már alkalmasnak látszott a feltáró vizsgálatban való alkalmazáshoz, természetesen nem vetve el az eredeti kérdéssor későbbi alkalmazását.

Az elemzésbe bevont további dimenziók

Globalizálódó világunkban a különböző társadalmak egyre hasonlóbbá válnak egymáshoz, ami jól tetten érhető például a fogyasztási szokásokban

(Giddens 2008). Paradox módon a kutatások során egy ezzel ellentétes folyamatnak lehetünk tanúi: az egyes társadalmakon belül nagyobb különbségeket érzékelünk. Ennek egyik – ha nem a legfőbb – oka a területi különbségekből adódik. Ennek fontossága abban is tetten érhető, hogy a területfejlesztésben is központi szereppel bír a regionális (házánkban a megyei) szint.

A legutóbbi hazai nagymintás ifjúságkutatás, a Magyar Ifjúság 2012 eredményeinek elemzése is kiemeli, hogy a lakóhely típusa erősen hat a magyar fiatalok életkilátásaira, a falun élők halmozottan hátrányos helyzetűnek mondhatóak. Szignifikánsan alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkeznek, mint a többi településtípuson élők, és ez tovább gyűrűzik a munkaerő-piaci státuszukra és anyagi helyzetükre. Másrészt számukra a helyben elérhető szolgáltatások (oktatási, egészségügyi, szabadidős, stb.) is igencsak korlátozottak (Czibere, 2014). Ezért az elemzésbe fontosnak tartottuk bevonni a válaszadók lakóhelyének típusát.

Ezzel összefüggésben emeltük be a vizsgálatba az egyéni értékpreferenciákat is, hiszen azokra erős hatással van az a társadalmi környezet, melyben élnek (Giddens 2008). De ez a kölcsönhatás fordítva is érvényes: az uralkodó értékpreferenciák aktív formálói a társadalomnak, hatással van mind a gondolkodásra, mind a cselekvésekre, ezáltal a jövőre is. Ez utóbbi szempontjából pedig kiemelten érdekes, hogy milyenek a mai fiatalok értékpreferenciái, hiszen egy-két évtized múlva, mikor ők lesznek döntéshozói szerepben, ezek a preferenciák fogják befolyásolni döntéseiket, ezáltal a társadalmi változásokat.

Annál is érdekesebbnek tartjuk a kérdés vizsgálatát, mivel az egyes társadalmakban uralkodó kultúra a társadalmi problémák begyűrűzése esetén kitermeli a saját ellenkultúráját, ami a domináns értékekkel szemben alternatív értéket fogalmaz meg (Taylor, 2002). Figyelembe véve, hogy a magyar fiatalok körében jelenleg uralkodó kultúra jellemzői az individualizmus, introvertáltság, hedonizmus, élményközpontúság, a verseny- és sikerorientáltság, a posztmodern értékek, a virtuális lét és az erőforrások pazarlása, az ellenkultúra által megfogalmazott értékek a közösség, a jövőorientáltság, az egalitarizmus, a tradíciók tisztelete, a való világ (az utca törvénye) és a környezetvédelem lehetnek.

Eredmények

Az elemzés során először azt vizsgáltuk, hogy a két elmélet által meghatározott csoportokban milyen a minta eloszlása a különböző településtípusokban. Az 1. táblázatból látható, hogy a magas rituális sűrűségű környezet a várakozással ellentétben a megyeszékhelyen jellemzőbb, mint a kisvárosokban. Ennek oka lehet, ahogy az Fuchs és Case is megállapította, hogy a nagyon alacsony rituális környezetben az egyéni biztonsági szükségletek – egyfajta hatás-ellenhatás (vagy kultúra-ellenkultúra) elv alapján – létrehozhatnak magas rituális sűrűségű alakzatokat (például a szekularizáció következtében jönnek létre erősen szekta jellegű vallási csoportok) (Fuchs-Case 1997).

A különböző településtípusokban élő fiatalok eloszlása a különböző rituális sűrűségű csoportokban (százalék)

	Alacsony rituális sűrűségű környezet	Átlagos rituális sűrűségű környezet	Magas rituális sűrűségű környezet
A teljes mintában	40,6	41,7	17,7
Falu, község	43,5	34,8	21,7
Kisváros	42,9	42,9	14,2
Megyeszékhely	35,5	45,2	19,3

Forrás: Saját szerkesztés 2019.

Az időperspektívák esetében a szegediek által alkalmazott módszertan alapján az átlag feletti értékeket vettük figyelembe. (2) A 2. táblázatból látható, hogy a kistelepülésen élők leginkább jövőorientáltak, de ők a leginkább múltnegatívak is. A jelenorientáltság közel azonos a városokban, mérettől függetlenül, ám a megyeszékhelyen majdnem duplája a jelenfatalisták aránya, mint a kisebb városokban.

A különböző településtípusokban élő fiatalok eloszlása a különböző időperspektívájú csoportokban (százalék)

	Múltnegatív	Múltpozitív	Jelen-fatalista	Jelen-hedonista	Jövő-orientált
A teljes mintában	24,4	44	13	39,9	15,5
Falu, község	28,3	37	8,7	32,6	21,7
Kisváros	22,4	45,9	10,6	44,7	18,8
Megyeszékhely	24,2	46,8	19,4	38,7	6,5

Forrás: Saját szerkesztés 2019.

Az értékpreferenciák vizsgálata során 20 változót emeltünk be a kérdőívbe, melyek közül a válaszadó fiatalok számára a barátság, a biztonság, a szabadság, és a szerelem voltak a legfontosabbak. A skála másik végén olyan tradicionálisnak tekintett értékek állnak, mint a vallásos hit, a hatalom és a közélet. Ez természetes életkori sajátosságnak tekinthető.

Két esetben a településméret szignifikáns különbségeket is mutatott, a család biztonságának preferálása esetében a kisvárosi fiatalok a falusi és megyeszékhelyi fiatalok között helyezkednek el (sig: 0,043), míg a műveltség esetében a legalacsonyabb értéket mutatják (sig: 0,029).

Emellett a preferencia sorrendben találunk további eltéréseket. Az átlagosnál erősebb, illetve gyengébb mértékben preferált értékeket a 3. táblázat összesíti, ebből is jelentős különbségek rajzolódnak ki.

Átlagostól eltérő értékpreferenciák a különböző településtípusokban

Településtípus	Átlagostól erősebben preferált	Átlagostól gyengébben preferált
Megyeszékhely	- műveltség - békés világ - haza, nemzet védelme - társadalmi rend, stabilitás - politika, közélet	- szerelem/boldogság - bizalom az emberekben - belső harmónia - anyagi javak, pénz - elismertség - tiszteletreméltó szokások megőrzése - hatalom, ellenőrzés mások felett
Kisváros	- szerelem/boldogság - bizalom az emberekben - belső harmónia - családi hagyományok - anyagi javak, pénz	- szabadság - érdekes élet, élmények - környezet védelme
Falu	- család biztonsága - érdekes élet, élmények - haza, nemzet védelme - tiszteletreméltó szokások megőrzése - hatalom, ellenőrzés mások felett	- igaz barátság - békés világ - anyagi javak, pénz - családi hagyományok - vallásos hit

Forrás: Saját szerkesztés 2019.

Az eddigiek alapján a különböző településtípusokon élő fiatalok domináns életstratégiáját a megyeszékhelyen a műveltség, a közéleti aktivitás, és a békés rend, a kisvárosokban a pszichés és anyagi biztonság, míg a falvakban az élményszerzés és a biztonság egyensúlyának megteremtése határozza meg.

Ha az összes dimenziót bevonjuk az elemzésbe, akkor ezen uralkodó élethelyzeteken túl további csoportokat azonosíthatunk be, melyeket a 4. táblázat összegez. Az alacsony illetve átlagos rituális sűrűségű csoportok

jelentik a domináns típusokat, míg a magas rituális sűrűségűek az ellenkultúrákat. A megyeszékhely esetében két ilyen is beazonosítható, egyikük egy semmilyen értéket nem valló csoport, melynek tagjai többiekkel ellentétben nem tiltakozásul „szektásodnak” valamely értékek mentén, hanem kerülnek a kapcsolatot a bármilyen erős értékpreferenciákkal rendelkezőkkel. Ők a „Csácsumicsá” csoport (Majka után szabadon), akik a jelenlegi közbeszéd (és néha a tudományos) diskurzusokban a fiatalokról megjelenített kép modelljei, az érdektelen, céltalan, harsány ámde a közösségi tevékenységekben „csendes” generáció prototípusai.

Élethelyzet-típusok

Település-típus	Rituális sűrűség	Idő-perspektívák	Preferált értékek	Kultúra-ellenkultúra	Csoport elnevezés
Falu	Alacsony – átlagos	Múltpozitív Jelenfatalista Jelenhedonista	Család biztonsága Élmények	Egalitárius Közösségi	Óvatos duhaj
Falu	Magas	Múltnegatív Jövőorientált	Haza, nemzet Tisztelet Hatalom	Tradicionális Jövőorientált	Lokál- elitista
Kisváros	Alacsony – átlagos	Múltpozitív Jelenhedonista	Boldogság Bizalom Anyagi javak	Közösségi	Defenzív Carpe Diem
Kisváros	Magas	Jövőorientált	Hagyományok Belső harmónia	Közösségi	Szektá- sodó
Megye- székhely	Alacsony – átlagos	Múltpozitív Jelenhedonista	Műveltség Közélet Környezet- védelem Béke	Közösségi Környezetvédő	New Age
Megye- székhely	Magas	Jövőorientált	Hagyományok Haza, nemzet Rend	Tradicionális Közösségi	Szélsősé- ges radikális
Megye- székhely	Magas	Jelenfatalista	-	Az utca törvénye	„Csá- csumicsá”

Forrás: Saját szerkesztés 2019.

Összegzés

A legutóbbi hazai nagymintás ifjúságkutatás, a Magyar Ifjúság 2012 eredményei alapján a kutatás vezetője, Székely Levente új csendes generációnak nevezte el a fiatalokat Howe és Srtaus modelltje után, akik *Generations: The History of America's Future, 1584 to 2069.* című munkájukban a történelemben négy különböző karakterű generációs típus ciklikus egymást követését azonosították be. Ezek egyike az úgynevezett csendes generáció, amelynek meghatározója, hogy tagjai fiatalságukat egy-egy jelentős társadalmi krízisben éltek meg. Legutolsó ilyen a II. világháború előtt születettek generációja, jellemzőjük az óvatos, konform, biztonságra törekvő magatartás, az intézményekbe vetett bizalom, és a családi értékek preferálása. Székely szerint a rendszerváltozás következményeként a nyugati világhoz képest Magyarországon hamarabb jelent meg egy új csendes generációként azonosítható ifjúsági korosztály, a mai 15-29 évesek nemzedéke.

A tanulmányban bemutatott kutatás eredményei ennél árnyaltabb képet mutatnak. A településméret, az értékpreferenciák, a rituális sűrűség és az időperspektívák összefüggéseiből létrehozott többdimenziós modell a fiatalokra jellemző domináns kultúrából fakadó életstratégia mellett több ellenkultúra jellegű csoport létét is kimutatta. Ez utóbbiakra jellemző, hogy nem a mainstream értékek összességével, hanem azok közül szelektíven választott és kombináltakkal szemben határoznak meg alternatív értékeket, illetve, hogy a település mérete meghatározó abban, hogy melyek lesznek egy adott közösségben fellelhetők közülük. Mivel a kutatás nem valószínűségi mintán készült, ezért ezen csoportok fiatalságon belüli arányáról nem vonhatunk le következtetéseket. A jelentős különbségek azonban arra késztetnek, hogy elgondolkozhassunk azon, hogy lehet-e még a fiatalok esetében generációs jellemzőkről beszélnünk.

Felhasznált irodalom

Az Európai Bizottság Fehér Könyve, Új lendület Európa fiataljai számára (2001)

BECK, ULRICH. (1997): Túl renden és osztályon? Társadalmi egyenlőtlenségek, társadalmi individualizációs folyamatok és az új társadalmi alakulatok, identitások keletkezése. In (Angelusz Róbert szerk.): A társadalmi rétegződés komponensei. Válogatott tanulmányok. Új Mandátum, Budapest 418–468.

BOURDIEU, PIERRE (1999): Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. In (Angelusz Róbert szerk.): A társadalmi rétegződés komponensei. Új Mandátum Kiadó, Budapest

CASTEL, ROBERT (1998): A szociális kérdés alakváltozásai. A bér munka krónikája. Kávé Kiadó, Budapest

COLEMAN, JAMES SAMUEL (1994): Társadalmi tőke. In: (Lengyel György, Szántó Zoltán szerk.)

A gazdasági élet szociológiája. Aula. Budapest.

COLLINS RANDALL (2010): Szituációs rétegződés: Az egyenlőtlenség mikro-makro elmélete. In (Angelusz Róbert, Éber Márk Áron, Gecser Ottó szerk.) Társadalmi rétegződés olvasókönyv.

http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0010_2A_19_Tarsadalmi_retegzodes_olvasokonyv_szerk_Gecser_Otto/ch07s06.html#ftn.id630910
Letöltés ideje: 2015.09.06.

CZIBERE IBOLYA (2014): Települési és regionális egyenlőtlenségek a 18-29 éves ifjúsági korosztály körében: munkaerőpiac – jövőtervezés – érvényesülés. In (Nagy Ádám, Székely Levente szerk.) Másodkézből – Magyar Ifjúság 2012. ISZT Alapítvány – Kutatópont, Budapest

FERGE ZSUZSA (2002): Struktúra és egyenlőtlenségek a régi államszocializmusban és az új kapitalizmusban. Szociológiai Szemle. 4, 9-33.

FUCHS, STEPHAN – CASE, CHARLES (1997): Az előítélet, mint életforma. In (Lengyel Zsuzsa szerk.): Szociálpszichológia szöveggyűjtemény. Budapest, Osiris Kiadó

GIDDENS, ANTHONY (2008): Szociológia. Osiris Kiadó, Budapest

MARTUCCELLI, DANILO (2012): Elemzések és gondolatok az Individuumszociológiákról: Interjú Danilo Martuccellivel. Készítette, Szépe András, Replika, 79, 23-44.

MARX, KARL (1978): A tőke. Kossuth Kiadó, Budapest

MURÁNYI ISTVÁN – SZABÓ ILDIKÓ (2007): Középiskolások előítéletességének egy lehetséges magyarázata: az életforma. *Educatio*, 16. évf. 1. sz. 38-49. p.

SCHULZE, GERHARD (2000): Élménytársadalom. A jelenkor kultúrszociológiája (Részlet). *Szociológiai Figyelő*. 1-2, 135-157.

SZÉKELY LEVENTE (2014): Az új csendes generáció. In (Nagy Ádám, Székely Levente szerk.) *Másodkézből – Magyar Ifjúság 2012*, ISZT Alapítvány – Kutatópont, Budapest

TAYLOR, R. L. (2002): Szubkultúrák és ellenkultúrák. In (Várnai Judit Szilvia, Kis Tamás szerk.) *A szlengkutatás 111 éve*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen

Weber, Max (1987): *Gazdaság és társadalom*. KJK, Budapest

ZIMBARDO, PHILIP – BOYD, JOHN (2012): *Időparadoxon*. HVG Kiadó, Budapest

Jegyzetek

Kutatásunk egyik legfontosabb eredményének azt tekintjük, hogy sikerült a rituális sűrűség mérésére alkalmas eszközt alkotni, miután a változókból a szocializációs szinterek szerinti indexeket hoztunk létre, majd azokkal klaszterelemzést végeztünk. A média indexbe 4 változót vontunk be: a hírműsorok nézésének gyakoriságát, a válaszadó tájékozódását segítő médiatermékek számát, jellegét és irányultságát. Minden esetben háromfokú skálán, 0-2-ig értékeltük a válaszokat. A közösségi index 17 változóját 14 szervezettípusban lévő korábbi vagy jelenlegi tagság, illetve az elmúlt évben végzett munka, önkéntesség és társasági eseményen való részvétel jelentette. Ezeket dichotom változókként kezeltük, 0, 1 értékekkel. A szabadidő indexet a különóra és színházba járás, a vallási eseményen való részvétel és az olvasás gyakorisága adta meg. Itt is háromfokú skálán, 0-2-ig értékeltük a válaszokat. Végül a család indexet a szülők szervezeti tagsága és az otthoni beszélgetések témaszínűsége és gyakorisága állította össze, szintén háromfokú skálán, 0-2-ig értékelve. A 4 indexet ezután standardizáltuk, és a kapott zscore változókkal végeztük el a k-means klaszterelemzést.

Az időperspektívák esetében a szegediek által alkalmazott módszertan alapján az átlag feletti értékeket vettük figyelembe. Az egyes időperspektívákat meghatározó kérdésekre adott válaszok értékeit összeadtuk, és a múltpozitív időperspektívánál 13-as értéktől (három kérdés), a múltnegatív időperspektívánál 15-östől (négy kérdés), a jelenhedonista időperspektívánál és a jelenfatalista időperspektívánál 12-estől (három-három kérdés), a jövőorientált időperspektívánál pedig 19-estől (négy kérdés) került be egy-egy fiatal az egyes időperspektíva csoportokba.

SZŐCS ANDOR: MÉLYINTERJÚELEMZÉS

A projekt keretében több, mint két tucat mélyinterjú adatfelvétel valósult meg a maguk területén a fiatalokért különös karizmával erőket mozgató, közösségszervezéshez köthető, vagy hatásközpont-jellemzőkkel bíró személyek bevonásával. Az interjúk elemzését megelőzően fontosnak tartjuk, hogy a kvalitatív társadalomkutatási módszertanról az elemzést olvasók számára releváns képet adjunk.

A kvalitatív (minőségi, mély információkat nyújtó) kutatások népszerűsége és elterjedtsége ellenére folyamatos konszenzuskeresés áll fenn az objektivitás, a megbízhatóság és az érvényesség, mint kutatómódszertani elvárási szempont kapcsán. Igaz, már Babbie (1997) megjegyzi, hogy nehéz ezt teljesíteni tekintettel arra, hogy a kutató és a kutatás tárgya is szubjektív létező. Brameld és Sullivan (1961) említi, de Kuckartz (2012) is megerősíti, hogy az 1960-as évektől kezdődően elterjedt egy új kutatói felfogás, a kvalitatív paradigma. Eszerint a számításokon alapuló kutatási módszerek - minden előnyük ellenére - a pedagógiai kutatásokban egyre inkább nem bizonyulnak elégségesnek. Éppen ezért olyan kutatási eljárásokat próbáltak ki, amelyeket korábban már a pszichológiában és a szociológiában is használtak, amelyek nem változók mérését vizsgálták, hanem az emberi viselkedést a résztvevő megfigyelésen keresztül (Tesch 1995). Közben az interjú, mint kvalitatív kutatási módszer is igen elterjedté vált, Seidman (1991) szerint az egyéni interjú olyan kapcsolat, amely során a résztvevők személyisége is tükröződni tud.

Többen kiemelik, hogy az interjú elemzés nem előre meghatározott szabályok alapján, hanem kreatív-, a témát relevánsan bemutató módon kell megvalósuljon, éppen ezért elemzés közben az adatok, információk kezelésére nincs egyetlen helyes módszer, annál inkább szisztematikus és átfogó, de nem merev elemzési folyamatot kell tükrözzön. Ily módon jelentést kell keresni az interjúalanyok elmondásaiban, és értelmezni szükséges azokat mindenféle prekonceptiók nélkül (Hitchcock-Hughes 1995; Tesch 1995).

Egy kvalitatív adatokon nyugvó kutatás Solt (1998) és Heltai-Tarjányi (1999) szerint mélyebb, gazdagabb adatokhoz juttat, illetve nagyobb kutatási

érvényességet biztosít azáltal, hogy a mért alanyokon azt lehet mérni, amit ténylegesen akarunk, egyes fogalmak esetleges félreérthetőségeit lehetőség van javítani, lehetőségünk van véleményeket ütköztetni, és azok mélységeit feltárni, úgymond „kicsalogatni” fontos válaszokat. Szabolcs (1999) szerint metodológiai pluralizmusról beszélhetünk a kvalitatív kutatási módszerek vonatkozásában, ahol a résztvevő megfigyelés és a kvalitatív interjú mellett komplexebb elemzési módszereket is fellelhetünk (például élettörténet kutatások).

A kvalitatív kutatások más tudományos jellegzetességek feltárására alkalmasak, eltérően a kvantitatív empirikus elemzésektől, ugyanakkor a kétfajta tudományos paradigma jól megfér egymás mellett. Steinke (2002) úgy véli, a kvantitatív kritériumok nem használhatók a kvalitatív kutatásoknál, mivel eltérő módszertani koncepcióhoz fejlesztették ki azokat, és másfajta tudományos alapokon állnak. Éppen ezért a klasszikus objektivitás, az érvényesség és a megbízhatóság kritériumok nem értelmezhetőek azonos módon a kvantitatív és kvalitatív kutatások során. Sántha (2007) tanulmányában kísérletet tesz a kvantitatív és kvalitatív kutatási paradigmák közötti ellentét feloldására. Azt találta Mayring (2001) nyomán, hogy az objektivitás helyett a hermeneutikus kör fogalmát érdemes használni a kvalitatív kutatások során, mint érzékelő és értelmező szempontot. Sántha (2006) szerint a kvalitatív kutatás során az elemző korábbi tapasztalatai, tudása és személyisége is megnyilvánul, így nem beszélhetünk teljes objektivitásról. A megbízhatóságot Flick (2002) szerint a dokumentálás és a reflektív kutatói szemlélet tudja biztosítani a kvalitatív kutatások során. Az érvényesség tekintetében leggyakrabban a trianguláció módszerét említi a kvalitatív kutatómódszertan, amely különböző módszerek együttes használatát jelenti (Miles-Huberman 1994; Flick 2005; Sands-Roer-Stier 2006), és legjelentősebb üzenete talán abban rejlik, hogy ugyanazt a jelenséget indokoltnak tartja több kutató által megfigyeltetni, illetve célszerűnek tartja időről időre visszatérni a vizsgálati közegbe.

A mélyinterjú, mint kvalitatív kutatási módszer alkalmazása több előnyt hordoz magában. Az elnevezése előrebocsátja, hogy egy, maximum néhány központi téma megvitatását jelenti. Alapvetően olyan kutatási módszer, amelynek keretében a kutatásba bevont személy egy moderátor

segítségével adott témáról szabadon fejt ki gondolatait, tudását, tapasztalatait. Leggyakoribb célja valamely vizsgált jelenség vagy kutatási dimenzió még nem (elégé) ismert jellemzőinek feltárása oly módon, hogy információkat szerünk a résztvevő nézeteiről, véleményéről. Semmiképpen nem a moderátor részéről történő információátadásról szól, kimondottan annak bevont személytől történő beszerzéséről. A módszer nagy erőssége, hogy egy-egy téma kapcsán mély információkhoz jutunk adott személy nézeti kapcsán, ugyanakkor feldolgozás tekintetében a legnehezebb adatfelvételi módszer, annál fogva, hogy a kutatásba bevont személyek mélyinterjúit egyenként van lehetőség elemezni, majd összehangolni, szintézisbe hozni. Ugyanakkor a módszer korlátait is szem előtt kell tartani, elsősorban a hiányzó csoporthatás okozhat hiányos megnyilvánulást a kérdezett részéről, aki csoportos interjúban lehet, hogy némileg máshogy, vagy bővebben nyilatkozott volna. Adott esetben az eltérő vélemények ez esetben nem ütközhetnek (Vicsek 2006).

Általános nézet a társadalomtudományi kutatómódszertanban, hogy egy módszer nem képes megfelelően feltárni egy vizsgált problémát. Erre a nézetre építve és részben a trianguláció módszerének azon kritériumát teljesítve, miszerint fontos időről időre visszatérni a kutatási közegbe a kutatás érvényességét erősítve, javasoljuk a mélyinterjúk néhány évvel későbbi újbóli megvalósítását.

A mélyinterjúk tartalmi kerete

Az interjúk során a moderátorok törekedtek arra, hogy az alábbi fő vezérfonal mentén valósuljanak meg a beszélgetések. Ennek három fő pillérjét különböztethetjük meg:

Karrier – hogyan alakult a személy élete, miért alakult úgy, hogy végül közösséggel foglalkozik, mi motiválta, hogy ezzel kapcsolatos munkát válasszon.

Lehetséges kérdések, témakörök:

Mesélj magadról, mit tanultál, hol tanultál, és hogy kerültél abba a pozícióba, ahol most vagy?

Milyen közösségben dolgoztál, milyen programok szervezésében vettél részt, hívtál életre? Mesélj ezzel kapcsolatos tapasztalataidról.

Mivel foglalkozol most, mivel foglalkozik a központ/szervezet, ahol most dolgozol, ki a célcsoportotok, milyen programokat szerveztek? Hogyan épül fel a szervezet, milyen értékeket képvisel, milyen céljai vannak?

Problémák, helyzetkép – milyen problémákat lát, főleg a fiatalok helyben maradásával kapcsolatosan, hogyan lehet ezen változtatni.

Lehetséges kérdések, témakörök:

Fontosnak tartod a helyben maradást? Hogyan látod a jövőd, hol szeretnél élni, mi az, ami itthon tart / haza hozott? Mi segít ebben, motivál?

Hogyha máshol dolgozott, tanult, miért tért haza? Ha itthon volt eddig is, miért maradt itthon?

Milyen hatása van a közösségnek a helyben maradással kapcsolatos döntésre?

Milyen problémái vannak a helyi fiataloknak? Melyek azok a feltételek, amelyek mellett a fiatal marad, és melyek azok, amelyek arra a döntésre jutnak, sajnos, hogy elhagyják a szülőföldjüket? Mi a helyi munkaerőpiac problémája?

Az interjúalany szerepe – ő mit tenne, tesz, hogyan tud segíteni, mik a tervei a jövővel kapcsolatosan közösség építésben.

A mintavétel főbb jellemzői

A mintába bevont személyek mindegyike közvetlenül kapcsolódik valamely szűkebb társadalmi közösség / lakóhelyi település mindennapi életéhez. A helyi közösségek jövőjéért aktív szerepet vállaló és a kutatásunkba bevont személyek a történelmi Magyarország négy elszakított részén élnek

(Magyarország, Románia, Szlovákia, Ukrajna), mégis, amint látni fogjuk a későbbiekben, több a közös ismervük, mint amennyi elszakítja őket egymástól.

A mélyinterjúk mindegyike zárt térben, nyugodt körülmények között valósult meg, egyenként körülbelül 1-1,5 órát vett igénybe megvalósulása.

Elemzés

Alapvető hasonlóságok a bevont személyek habitusában

A 20 személy többségére igaz az az állítás, miszerint jelenlegi hivatásukat gyakorlatilag már gyermekkorukban kezdték gyakorolni, vagy aktívan jelen volt gyermekkoruk óta az adott szakmai / érdeklődési- és hobbiterület. Szinte kivétel nélkül diplomát szereztek, majd többnyire mindenki megfordult rövidebb-hosszabb időre külföldön (többnyire Nyugat-Európa) élet- és munkatapasztalatra téve szert. Majd mindannyian haza is költöztek, amit kivétel nélkül tudatos döntésnek tartanak:

„Elhatároztam, hogy el fogok menni Ausztráliába. Pincérképzőre mentem, megtanultam, hogy kell pincér lenni, aztán elmentem Budapestre, a Duna Rapszódión keresztül ő kijutottam a hajóra, óceánjáróra, Miami volt a a főhadiszállás, s mindig onnan indultunk ki. Ott dolgoztam 1,5 évet, de közben hát ugye a az itthoni rendezvények még annyira vonzottak, hogy ő képes voltam egy ilyen ő hát ő nem igazán dicséretes, de hazugságot összehozzak, hogy haza tudjak jönni két hétre Tusványost szervezni, ami gyönyörű is volt, fizették a repjegyet, nagyon vagány volt, úgy hogy Amerikából két hétre hazajöttem ő Tusványost szervezni. Haza is költöztem 2014 márciusába. Ehhez a sztorihoz még rengeteg sok dolog hozzátartozik, de jobb így átugrani. Hál 'Istennek még mindig bennem volt még a kihívásnak a az ereje, hogy valami újat kell csinálni, valamit meg kell mutatni, valamit akarom, hogy büszke lehessen magamra, hogy emberek elismerjenek, az segített nekem tovább lélni, nagyon sokat sportoltam akkor hogy legalább arra lehessen büszke, hogy most is”...”Utána kimentem Hollandiába, ott a hajóiparban dolgoztam. Nekem ezzel igazából az volt a célom, hogy ez megalapozza azt, hogy helyben tudjak maradni. Egyetemre Debrecenben az agrárra jártam, és mindig is mezőgazdasággal vagy állattenyésztéssel kapcsolatos dolgokkal szerettem volna foglalkozni. Nyilván ehhez kellett egy tőke, ami nem volt meg. Alapesetben ezért gyűjtögettem egy kicsit, és utána kezdtem el méhésztanfolyamot, ahol megtanultam a szakmát”... „Az emberek közvetlensége Kelet-Európában sokkal inkább megvan. Németországban le kell szervezned egy kávézást is hetekkel előre, nincs olyan, hogy most. Én azt mondom, hogy el kell menni, meg kell tapasztalni mi van ott, és haza kell jönni”... „Ez így Hannover és Göttingen környéke tehát eléggé messzire

kerültünk itthonról, és hát persze mikor elindultunk, akkor fogalmunk nem volt, hogy mi visszajöhetünk-e, vagy jöhetünk-e, nem jöhetünk-e... Én nagyon szerettem hazajárni, ápoltam a kapcsolatokat hazafelé, tehát nekem ez nagyon fontos volt, és én nagyon örültem, mikor a férjemmel úgy döntöttünk, hogy hazajövünk”... „Egy ikerpárhoz mentem, akik már nagyobbak, tízévesek voltak, hogy jól meg tudjak tanulni tőlük németül. Eleve ilyen családot kerestem. Ott voltam majdnem egy évig, és miután hazajöttem, akkor nyelvvizsgáztam. Tehát ez kifejezetten a nyelvtanulásról szólt”... “én teljes mértékben azért is mentem ki külföldre, mert nekem megvolt ez a célom és tudtam, mit szeretnék elérni vele. Nekem a kintlét arról szólt, hogy amennyit lehetett, annyi pénzt félretettem és hazahoztam, hogy minél kevesebbet kelljen kint lenni”.

Színes egyéniségek, szinte kivétel nélkül eltérnek mindennapi elfoglaltságaikkal, aktivitási ismérveikkel egy átlagos ember életmódjától (régész, filozófus, reklámgrafikus, tanító, cégtulajdonos, méhész, színművész, tanár, pályázati író, minőségellenőr, sörfőző, kreatívigazgató, kézműves, vállalkozói közösség vezetője, népművelő, néprajzos, bioanalitikus, táncsoportvezető, tolmács-fordító-közgazdász, vállalkozó). Ugyanakkor többségük az adott helyi közösség ifjúsági vezetői szerepét is felvállalta, vagy ahhoz nagyon közel álló befolyásos funkciót látnak el, amelyek hozzájárulnak a gyermekek és fiatalok, vagy az adott társadalmi közeg mindennapjainak kellemesebbé, zökkenőmentesebbé tételéhez. Az okok sokrétűek, és azok többsége konkrét múltbéli emberekre, példaképekre /hatásközpontot betöltő személyekre és közösségi élményekre vezethetők vissza:

„Cs. S.t tudom felhozni példának, ha ő nem lett volna jutottam volna el idáig. Egy olyan szintet nyitott ki számomra, illetve a többi fiatal számára, abba az időben és most is, amit én más közéletben dolgozó embertől nem láttam” ... „gyerekkoromban kezdődött ez a kapcsolat amikor elkezdtem járni F.M. nénihez járni kézműves körre, hagyományörző technikákat tanultunk a M. nénitől és egyre több gyerek érdeklődött iránta, egyre többen kezdtünk el járni”... „sok tevékenységem volt a gyerekekkel, ifjúsági egyesületekkel, egyházon belül is, utána pedig iskolán belül is. Akkor közös projektek egyházi és iskolai csoportokkal kapcsolatban. Ugye az egyetemen diákszervezetben is részt vettem, mint ahogy te is”... „honismeret, ez volt az első hagyományörzés, tehát ami benne van ebben a kultúránk ugye, kultúra s ez a magyar identitás,

amit Ők erre irányítottak minket, visszaadták nekünk, s én úgy gondolom, hogy emiatt alakult így”...” nyári tábor szervezésénél részt vettem, onnantól kezdve végülis náluk voltam önkéntes, illetve a polgári társulásnak az ügyes-bajos dolgait is én vittem”...” 10 éve a minőségellenőrzéssel foglalkozom, de e mellett mint aelnöke, nagyon fontosnak tartom azt, hogy a fiatalokkal foglalkozzunk, hogy a fiataloknak megteremtsük azokat a lehetőségeket, amik vagy anno nekünk korlátozva voltak, vagy most jelen pillanatban annyira megváltozott ez a világ, illetve az egész igényrendszer, hogy tudjuk ezt nekik biztosítani”... „nyilván nem sörfőzőnek születtem, minthogy senkinek azért nem így indul ez a dolog... én mindig is egy kicsit ilyen pezsgőbb, kapitalistább életben gondolkodtam... az én vállalkozóvá meg ilyené válásom az nyilván persze mindenkinek van egy belső indíttatás vagy ez ilyen génekben van, hogy az ember így próbál így maga körött ilyen pezsgést csinálni. Van, aki ilyen típusú ember, van, aki meg nem.... elmentem ugye a vasipariba...csináltam egy ifjúsági klubbot”...” Nekem fontos, hogy magyarul szólaljak meg az utcán, magyarul kérjek a boltban, magyarul beszéljek, vagy olvassak”... „igazából mindig benne volt az életemben, ez a civil sáv, hogy közösséggel foglalkoztam, hogy megpróbáltam olyan eseményeket, olyan dolgokat összehozni, ami esetleg nagyobb közösséget is érdekelhet”... „ elmentem egészségügyi szakközépiskolába. Életem legjobb két éve volt, akkor kerültem bele egy ilyen közösségi sodrásba, tehát hogy akkor tapasztaltam meg azt, hogy milyen a másfajta közösségépítés. B. V. bácsi, meg később V. M. vezetésével, akik nagyon szerették egyrészt a fiatalokat és nagyon jól tudtak velük bánni. Én ott tapasztaltam meg azt, mikor akkor odakerültem, hogy minden fiatalnak volt mentora, kettő, akihez te bármikor bemehettél órára, ő is bemehetett bármikor hozzád, bármit megbeszélhettél vele, segített.”... „kétkezi munka a mezőgazdasági munka, a szőlőtermesztés, gyakorlatilag a különböző kultúráknak a művelése, a termesztése, ezek ismerősek voltak és szerettem is”... „ugye 16 éves voltam, mikor elkerültünk, baromira néptáncoltam, ez egy nagyon fontos tényező volt az életünkben”... „Az első munkahelyem meghatározó volt benne, nagyon szerettem volna akkor olyan, úgy emberekkel foglalkozni, úgy segíteni nekik, hogy nem ezt a humán részét megfogni a dolgoknak”... „már középiskolás és egyetemi éveim alatt is megismerkedtem a kisebb jellegű programok szervezésével. És igazából mikor hazakerültem 2015-öt követően, akkor vált inkább fontosabbá az, hogy nagyobb szabású

rendezvények, 30-400 ember közötti programoknak a szervezésébe kapcsolódtam be. Ekkor is még igazán a 30 főhöz állt igazából közelebb, tehát itt is népszerűsítő előadásokat próbáltunk szervezni, itt is főként a szakmámban gyakori előadásokról volt szó...”.

Az interjúalanyok által végzett közösségi aktivitások – helyben maradási elősegítő tényezők

A közösségi aktivitások sokféleségéből kitűnik, hogy mindannyian szeretnek középpontban lenni, alkotni, új kihívások elé nézni időről időre, ezek a tulajdonságok a kérdezetteket általában véve jól jellemzik, néhányuknak lételeme a pörgés, pezsgés, de egyértelműen kiviláglik a közösségért való tenni akarás, aminek következtében erősíthetik a fiatalok helyben-maradását:

„...azt tudni kell, hogy bizonyos rendezvényekhez elengedhetetlen az anyagi forrás. Az erkölcsi része számomra mindig is fontosabb volt és azt mondom, hogy ez a jó irány. Viszont vannak rendezvények, ahogy az elején is említettem már, úgy hogy a megnőtt elvárásoknak megfelelően, hogy mi ezt le tudjuk bonyolítani és ezt a mai fiatalságnak ez úgymond vonzó tudjuk tenni, ahhoz elengedhetetlen bizonyos forrás, pályázati forrás. Tehát volt az elmúlt 10 év alatt jó néhány évünk, hogy szinte mindent nullából hoztunk ki. Sőt nemhogy nullából, hanem saját zsebből pótolunk ki rendezvényeket. De volt olyan is, amikor voltak forrásaink, nullára kihoztuk, de a legfontosabb számomra az erkölcsi, de azt is alá kell írjam, hogy a megnövekedett igényeknek megfelelően, hogy a fiataloknak vonzó legyen, ahhoz elengedhetetlen egy bizonyos anyagi forrás is, amit nyilván, szintén az elején említettem, szerintem szakmailag kellene bírálni, nem pedig arcra, hogy ki szimpatikus és ki nem...” „külföldről érkező önkénteseket fogadtunk és itt elhelyeztük Csíkszereda környékén olyan helyeken, ahol szükség volt rájuk, leginkább iskolába tanítanak angolt a gyerekek mellett, mert ezek mind külföldről jönnek. S aztán ez a szervezet 2014-től új partnerekre lelt és nagyon megnőtt” ... „Tehát ez már nagyon természetessé vált, ez az egész dolog, hogy most minden évbe mink csináljuk itt a falunapokat vagy akár szüretbálokat, különböző rendezvényeket” ... „Íjászegyesületnek vagyok a tagja, és velük szoktunk menni városi rendezvényekre, meghívásos rendezvényekre. ami megtetszett neked az

ijáskodásban? A társaság és a hagyományőrzés. A sportjellegre mi nem igazán fordítunk hangsúlyt, nem szoktunk versenyekre járni, nem is szoktak olyan fajta edzések lenni, hogy mi egy versenyre felkészüljünk, versenyelvárásokat teljesítsünk. Magunknak, ami megtetszik, azt próbáljuk kivitelezni. Konkrétan toborozni nem szoktunk, mert az a személetünk és hozzáállásunk, hogy akit ez érdekel, az úgyis el fog jönni egy rendezvényre, és még ha nem is tud rólunk, észreveszi, hogy ott vagyunk, mert elég feltűnőek vagyunk. Általában egy nagyobb területen jelenünk meg, nem egy kis sátorban eldugva, és szembeötlő mindenkinek az öltözetünk. Rengetegen jönnek oda kipróbálni, és ezekből a látogatókból, akit tényleg komolyan érdekel, felveszi velünk a kapcsolatot később, vagy már ott megkérdezi, hogy lenne-e erre lehetőség. Minden évben kerülnek hozzánk ilyen módon újoncok”... Hát ugye fesztiválszervezéssel foglalkoztunk alapvetően, a régióban. Olyan fesztiválokat vettünk át, ami vagy már leágazóban volt, vagy még meg nem született, vagy kevésbé volt sikeres, és akkor azokat próbáltuk újra élesíteni. Volt egy kolléganő, vagyis van Magyarországon, aki több ilyen szervezet elindításánál szerepet játszott, és akkor megkértük, hogy segítsen. Úgyhogy ő végzett mindenféle kutatásokat, turistáknál, ide látogatóknál, szolgáltatóknál, hogy ki mit gondol, mi volt a tapasztalata. Az alapján, meg hát ő is ugye saját kutatásokat végzett, elemzéseket, és akkor az alapján végülis létrejött a stratégiánk. Ami alapján működünk, végülis azóta is.” ... „nagyon sok tevékenységem volt a gyerekekkel, ifjúsági egyesületekkel, egyházon belül is, utána pedig iskolán belül is. Akkor közös projektek egyházi és iskolai csoportokkal kapcsolatban. Ugye az egyetemen diákszervezetben is részt vettem, mint ahogy te is” ... „Hát az értékek az alapvető értékek ugye a magyarságtudatnak a megőrzése, nekem mindig ez volt a fő célom, hogy a magyarságot azt őrizzük. A szüleim Réven, Körösréven élnek. Ez egy szőrványtelepülés Kolozsvár fele Nagyváradtól, ahol egyre kevesebb a magyar. Ha van is, román tagozatra iratnak nagyon sok gyereket. És ezt próbálok ott például Réven megakadályozni, és visszacsalogatni a magyar tagozatra gyerekeket. Kár értük. És az ehhez hasonló tevékenységeket, ami erre világítja, ébreszti fel őket, hogy a magyarságtudat az nagyon fontos, és maradjunk magyar tagozaton, mert magyarnak lenni jó. És ez volt ugye többször is a mottónk” ... „engem megfogott az, hogy itt nem az anyagi oldal a lényeg, innentől én is belemerültem jobban. Nekem is van egy felfogásom, hogy oké

penzből élünk, meg ki kell fizetni a számlákat, de amellest van egy lelki sík, ami nélkül szerintem a fiatalok nem tudnak eljutni egy bizonyos pontból, A-ból B-be. Most az életnek a hullámhosszán nem elég csak az anyagi rész, mert elsősorban mi emberek vagyunk és az embereknek ugye bármennyire is próbáljuk eltitkolni azért szüksége van törődésre, szüksége van tanulásra, szüksége van képzésre, nem csak szakmai de emberi szinten is” ...” az én vállalkozóvá meg ilyené válásom az nyilván persze mindenkinek van egy belső indíttatás vagy ez ilyen génekben van, hogy az ember így próbál így maga körül ilyen pezsgést csinálni. Van, aki ilyen típusú ember, van, aki meg nem”... „Ezelőtt két évvel létrehoztam egy civil szervezetet, aminek nagyon egyszerűen az a címe, hogy Esemény és azért kapta ezt a bonyolult és nagyon kreatív címet, mert valóba azt gondolod, hogy eseményekről szóljon, tehát mindig megpróbálok olyan programot, olyan dolgot csinálni, ami tényleg eseményszámba megy. Most érkezett el ez a szervezet oda, hogy valószínű itt is a program és a műsorszervezésen kívül most már bejönnek más szegmensek. Nagyon nagy hátrányba vagyunk és ez biztos. Tehát minden ilyen elszigetelten működik és most azt gondoltuk az Eseménybe, hogy megpróbáljuk ezt a szerepet föl vállalni. Hogy ez mennyire lesz sikeres és mennyire nem, ez nagyon érzékeny terep, amikor valahogy úgy akarsz valaki területére bejutni, hogy megértse azt, hogy nem ellenségként, nem elvenni akarsz, hanem hozzátenni akarsz. mivel az ÉS színháznak is nagyon erős közösségi jellege van, mi magunk barátok vagyunk, és a közösséget mozgatjuk, magunkat egy közösségként. Ez gyűrűzik szépen kifelé is, vonzunk be mindig újabb és újabb embereket, akik hajlandók ebbe a közösségi munkába részt venni. Az ÉS színházba végrehajtott munkájáért senki sem kap pénzt, tehát ez egy alapelv nálunk. Ha én megrendezek egy előadást, azért nem kapok pénzt. A színészek, ha megyünk valahova játszani, fellépni, nem kapnak pénzt, mind egy közösségi kasszába megy. Az már egy más kérdés, hogyha van pénzünk, akkor elmegyünk két napra valahova csapatépítő tréninget tartani, vagy valami olyan dologra. Most például az összes pénzünket, ami volt, a tetőbe rakjuk bele, tehát ez így működik. Ez nálunk ilyen elvi kérdés, hogy ott csak pusziért lehet dolgozni. Ott nem, nem abból élünk és nem is cél.” ... „Hogy kezdtek? Fú, hát azok nagyon szép időszakok voltak. Igazából itt voltam a kezdeteknél 20 éve, és nagyon úgy éreztük, hogy kivesszük a részünket. Úgyhogy így az elején itt voltam, amikor megnyílt a R., amikor az első R. fesztivál volt 20 éve, akkor K. alig várta, hogy

megnyíljon a R. azért az egy nagyon jó érzés volt. az egy jó érzés volt, hogy itt dolgoztunk és jöttek az emberek körülnézni, és kérdezgetni, hogy mikor nyitottok. Hogy visszagondolok erre a 20 évvel ezelőltre, tényleg úgy érzem, hogy K. várta, hogy megnyíljon, tehát hogy ez egy esemény volt. Tehát hogy már a megnyitója is a fesztivállal indult, tehát nagyon nagy fesztivál volt Nagyon sokféle zene, nagyon sok népzene, mindenféle blues koncertek rock koncertek, kiállítások, volt egy komári festőnek a kiállítása, amikor nyitottunk. Mester, Mester, nem tudom, utána kellene nézni nagy színes képek voltak. Nagyon jó volt, nagyon szép időszak volt”... “Igyekszünk úgy egyeztetni a kollégákkal, hogy legyen a gyerekeknek is megfelelő szórakozási lehetőség, illetve, hogy a felnőttek is szívesebben eljöjjenek, hogy ők is megtalálják, azt a mivel jól érzik magukat. A legelsődlegesebb a közösség építés ezeknél a programoknál, a szórakozási lehetőség, az ismerkedés. Ilyenkor rengetek olyan ember találkozik egymással, akik egyébként nem találkoznának, mert nincs meg ez a, hiába meg van az érdeklődési körök, nincs meg, ami összefogná őket. Például a jóga, az egyik sportfoglalkozásunk a jóga, rengetek olyan ember jelentkezett rá, akiről nem gondoltuk volna, hogy el fog menni egészen a 6 éves kortól a 70 éves korig. Ők ugye annyira szélsőséges korosztály, hogy biztos nem fog leállni egy 6 éves beszélgetni egy 70 akárhányéves nénivel, hogy ő jógára szeretne járni, viszont itt összeérték a szálak.” ... “az hogy nagyon szeretek gyerekek között lenni, fiatalok között lenni, hogy hogy hogy úgy egy kicsit, kicsit próbáljam őket terelgetni a jó fele, de hát nem mindig feltétlenül csak a tananyagra koncentrálni, nyilván ugye arra is, de amikor csak tudok akkor be-be csempézek ugye egy kis élettapasztatatot, egy kis na látjátok, hogy ezt ezt így kellene vagy hogy higgyétek el, hogy többre is lehet vinni, mert te többre is képes vagy. És büszke vagyok nagyon arra, hogy volt már, hát igaz, hogy különórás diákom, nem akit az iskolában tanítottam, de voltak már ketten is akik nyelvszakra mentek, sőt hárman, most jut eszembe. Hárman is akik nyelvszakra mentek és nagyon-nagyon büszke vagyok rá, hogy hogy hozzásegíthettem én is őket ebben, hogy ezt a pályát válasszák” ... “hogy a közösség is köt ide, tehát akik állandóan látogatják ezeket a rendezvényeket, azokkal egy nagyon jó baráti kapcsolatot is sikerült kialakítani, és ők azért úgymond valahogy kötnek ide, hogy igenis ha az a pár ember is eljön, azért is érdemes megrendezni ezeket a majdhogynem azt lehet mondani ezeket a családi jellegű rendezvényeket is.

Tehát egy olyan kapcsolatrendszer épült ezáltal ki, amit azért nem feltétlen lenne érdemes eldobni az embernek”.

Fiatalokról, fiatalok helyben maradásával kapcsolatos problémákról – helyzetkép

Mindenekelőtt megjegyezzük, hogy a kérdezettek szerint a fiatalokkal „semmi gond nincs” a helyben maradás témakörére vonatkozó jövőterveikkel, ugyanakkor a környezeti (társadalmi-gazdasági) adottságokkal, a szocializációs színterekkel annál kevésbé elégedettek. Az alábbiakban ezeket a szempontokat mutatjuk be válaszaik idézésével:

„Azt vettem észre, hogy olyan témákról is tudtunk a mai fiatalokkal is beszélni, amikről sok velem egykorúval sem tudok. Nagyon-nagyon nyitottak, nagyon jóhangulatúak, vidámak, ez a normális szerintem. Fiatalok, előttük a jövő és pozitív visszajelzésem volt. Nagyon kellemesen beszélgettünk, tényleg komoly témákról, kevésbé komoly témákról. Nagyon intelligensek a mai fiatalok, ezt alá kell írni. Szerintem, összehasonlítva a mi időnkben a velük egykorúak, mi azért nem voltunk ilyen nagy rálátással a világra. Ez sok mindentől is függ. Megnyílt az internet által az egész Világ. A fiatalok tájékozottabbak, sokkal tájékozottabbak, mint annó mi az ő korukban. Jó hangulatúak, intelligensek és van velük mit kezdeni. Azt láttam, megerősített az, hogy nincs veszve itt semmi. Itt mindenki szidja a fiatalokat, emlékszem, annó minket is, hogy semmire kellők, nem érdekli őket semmi. Ez nem így van. Sok minden érdekli őket, csak megkell találni velük a hangot” ... „Ezt biztosan tudom állítani, hogy van. Az, azonban, hogy nem mindenki kommunikatív, van aki nem tárja a nagyvilág elé, de van nekik. Hogyha leülsz velük beszélgetni, tényleg egy laza beszélgetés, baráti beszélgetés alapján, nem is kell rákérdezni, csak belemész szépen az adott témákba és kiforrja magát, hogy van világképük. Ami szintén egy pozitív dolog, én azt mondom, hogy nem kell a mai fiatalokat félteni. Segítő kezlet kell nyújtani, el kell velük beszélgetni és amiben tudunk segíteni kell nekik. Nem hátráltatni”... „Talán van amiben egy picit könnyebb az ő helyzetük, van amiben viszont picit nehezebb. Most mondok egy konkrét példát: Ahogy mondtam az előbb is, megnyílt a Világ előttük, a virtuális világ, illetve bármilyen információt meg tudnak kapni a világhálón. Ez egy pozitív

dolog. Viszont, ahol én látom a negatív dolgot, ami miatt nekik nehezebb, ez által az emberi kapcsolatok egy picit hanyatlóban vannak”... „Van egy közösségi kávézónk, itt minden délután összegyűlnek a gyerekek. Én azt mondom ez nagyon szépen elindult. Van lehetőségük játszani, itt tanulni, kávézgatni, cappucinozgatni, x-box-ni. Ez fog működni a pályázat után is, ezeket az eszközöket megkaptuk, tehát ez most is megy, ment korábban is, és fog is menni később is. Ez például ezeknek a pályázatoknak biztos hozadéka. Őket nem kell irányítottan ide kihozni, tehát ők maguktól jönnek szívesen napi szinten. Ez biztos, hogy fog működni”.

A kérdezettek válaszaiból kitűnik, hogy a fiatalok rugalmasan élik meg a mindennapjaikat, szeretnek bekapcsolódni elsősorban azokba a közösségi programokba, amelyek őket célozzák meg. Úgy véljük, a helyben működő közösségi terek biztosítása egyértelműen pozitív hatással tud lenni nemcsak a hangulatukra, kapcsolatépítési mechanizmusukra a helybeli más fiatalokkal, de hatással lehet jövőterveikre is, elősegítheti a továbbtanulást követő hazatérésre / helyben maradásra.

Negatív tendenciák – problémák

Az anyagi lehetőségek kérdéskörében a kérdezettek úgy látják, hogy a származási háttér (családi háttér) anyagi ellátottsága, lehetőségei negatívan hatnak a fiatalok helybenmaradási terveire, a szülői támogatás általánosságban véve nem éri el a fiatalok szemével mért elfogadható szintet sok esetben. Ugyanakkor a lakóhely és környékén elérhető munkapiaci státuszok korlátozott mivolta is egyértelműen megfogalmazódik a fiatalok körében a kérdezettek beszámolóí alapján:

„Az egyik legnagyobb probléma, amit többen is mondtak ez, hogy nem kapják meg otthonról a háttértámogatást, amire ők vágnának” ... „Az edukációhoz akár jól is jöhet, ha a fiatalok egy másik helyen is látják a világot. Hasznos lehet a fiataloknak, ha eltöltenek a szülőföldjükön kívül egy pár évet”... „Itt igazából ahogy mondtam, én azt látom, hogy a motiváció hiánya itt Magyarországon, a másik fele az anyagiak, meg igazából az időnek a hiánya. Itt az a legnagyobb baj, hogy azt a pénzüsszeget jóval több idő alatt tudja itt Magyarországon megkeresni az ember, mint ott külföldön”.

Oktatás színvonala: többen kiemelték az oktatás problémáit (alacsony színvonal, modernitás hiánya, lelki nevelés hiánya), mások a szülők mentalitásában látnak változtatni valót:

„...ha a szülők megengedik, hogy számítógépen, telefonon, tableten játszanak a gyerekek, ugye napi több órát is, az már rámegy arra, hogy a gyerek nem kézműveskedik, és megmondta kerek-perec, hogy „engem ez nem köt le, én inkább játszok a telefonomon”, én ezt látom még nagy problémának, ezeket az eszközöket, amik elvonják a gyerek szabadidejét”.

Gazdasági fejlesztések hiánya: mások a gazdasági és turisztikai fejlesztések szükségességét szorgalmazzák, mint amiben több lehetőséget látnak, mint ami a kutatás idején elérhető lenne az adott földrajzi régióban, vagy akár lokális szinten:

„...hát a fiatalok is, de de ez ez még elég kicsi, kevés ahhoz, viszont van ez a gazdaságfejlesztési program, ami Székelyföldön, tehát itt Csík környékén, Maros, Kovászna megyébe má működnek Magyarország Agrárminisztérium támogatásával, ez még nem tudott eljutni ide. illetve a turizmus a másik.”

Külföld és elvándorlás: többen úgy vélik, fontos, hogy a fiatalok szerencsét próbáljanak külföldön, elszakadjanak az otthon biztonságától, önállóságot tapasztaljanak, majd visszatérjenek:

„Oktatásnál kezdeném el, tehát a probléma, a probléma gyökere az igazából a szülők oktatásában rejlik, tehát annyira visszamennék. Nem gondolkoznak tudatosan a szülők. Szerintem innen jön ez a probléma. Én nagyon fontosnak tartom azt, hogy a fiatalok elmenjenek külföldre, ugye a saját bőrömön is tapasztalva, tényleg olyan élettapasztalatot adott, ami nagyon nagyon fontos volt. Így van így van, a mamapanzióban nem érnek igazán gondok. Tehát ezért nagyon fontos a fiataloknak elmenni itthonról. Nem tartom fontosnak, hogy Ők most tanulni menjenek el, nem kell egyetemre, meg amúgyse értek egyet az egyetemekkel, nem szeretem egy bizonyos szinten.” ... „hogya visszamegyünk a probléma gyökeréhez, az az oktatás. Tehát a szülők már nem így voltak oktatva. Ahhoz, hogy ezt megelőz, meg tudjuk előzni. meg tudjuk ezt változtatni, szerintem erre kell figyeljünk, hogy azokat a gyereket, akik most itthon tanulnak, azokat ne tanítsuk már megint deriválni és ne tanítsuk meg, hogy a cserebogár 3 évig fejlődik a föld alatt. Nem érdekes, de a

gyereket tanítsuk meg az alapismeretekre, ami elhanyagolhatóan. Viszont úgy értem az alap ö szakmai ismeretekre, könyvtári ismeretekre, tehát tanítsuk ami fontos persze számolni, olvasni, alapvető, elhanyagolhatóan. De fordítsunk már figyelmet a lelki nevelésre, hát ezt nem kapja meg a gyerek az iskolába” ... „ 8-20 évesek. Ott meg nagyon más a történet, ott ott pedig arról van szó, hogy szerintem nagyon, nagyon komoly szakoktatási hibák vannak és ezt úgy el tudom mondani, volt vendéglátás a szakácsokra és pincérekre vonatkozóan. De ugyanúgy el tudom mondani itt is, gyakorlatilag mi azt a, nagyon gyorsan kellett felismerjük azt a, azt a, azt a módszert, vagy azt a problémát, s annak a megoldását, hogy tulajdonképpen jó képességű, emberileg jó hozzáállású, képzetlen embereket veszünk föl és saját magunk tanítatjuk őket, a saját pénzünkön. Konkrétan ez megy”...” Az a tapasztalat, hogy rengeteg gyerek szeretne járni hozzánk kézműveskörre, nagyon sokan érdeklődnek a kézműves programjaink iránt, de ami a legszörnyűbb, hogy annyi a tanulnivalójuk a mai gyerekeknek, ugye ami az koromban még nem volt ennyire zsúfolt a program, vagy egy továbbképzés vagy egy különóra, vagy egy sport, egy edzés amire járnak. Tehát annyira zsúfoltak a napjaik, például van, hogy a 9.-esek van, hogy 4 óráig is iskolában ülnek. Tehát én ezt látom a legnagyobb akadályát, hogy a gyerekeknek nincs szabadidejük, amikor eljöhetnének, én azt mondom, hogy ők nehezebb helyzetben vannak, mint én voltam a gyerekkoromban”.

A kérdezettek összességében úgy vélik, hogy előnyös a külföldi tapasztalatszerzés a fiatalokra nézve, a nyelvtanulás és akár egy élet-kezdő tőke megszerzése pozitív hatással van a fiatalok életútjára, nagyobb magabiztosságot ad és növeli a kreativitásukat, ambíciójukat, ha rendelkeznek önálló gazdasági tőkével is. Az előnyből ugyanakkor könnyen születhet hátrány, amit a külföldön-maradás magas kockázata mutat, nemcsak a kérdezettek elmondása alapján, de a hazai és nemzetközi kutatások alapján is:

„Mert én mindig ezt mondom, el kell menni, világot kell látni. Hatalmas nagy tapasztalat. És ha az ember úgy dönt, hogy ott marad, persze ezt nem lehet megakadályozni. És tudom, hogy nagyon sok mindenki kint marad. Én azt mondom el kell menni, meg kell tapasztalni mi van ott, és haza kell jönni. Nem azért, mert itthon tudjuk a világot megváltani, hanem azért, mert nem is fogok

ilyen farizeus szövegeket mondani, hogy mert itthon van a helyünk, mert magyarok vagyunk mindenkinek ott van a helye, ahol jól érzi magát.”

A külföldre történő elvándorlás mögött egyöntetűen a pénzszerzés és jobb minőségű lét iránti vágy lakozik a kérdezettek válaszai alapján, de többen beruházásként is tekintenek rá:

„De tehát ennek az én korosztályomnak, ugye a hú nem tudom mennyit mondjak, de olyan 90%-a ö külföldön dolgozik. Illetve a többi az mit mondok a 80% az ilyen, nem csak az én korosztályom, hanem a az a középkorosztály, tehát a szülők, szüleink, szüleimet soroznám bé, ebbe a korosztályba, ez a 40-től 60 évig, azok ö, azok is tehát má sokan itt, most például, most e hónapja negyvenen mentek ki Németországba dógozni. Családok úgy, hogy teljes család kimegy” ... „Legnagyobb százalékban ennek anyagi oka van, viszont én már találkoztam olyan munkatárssal is, aki nem tudta megmondani, miért, de neki mindegy, mit csinál, mindegy, hol van, csak Magyarországon ne legyen. Nem tudom, hogy ez miért alakult ki nála, de neki konkrét célja volt, hogy elhagyja az országot. De a legtöbb embernek az a célja, hogy egy jobb életszínvonalat tudjon fenntartani, és sokan úgy vannak vele, hogy azért, mert ott több a fizetés, azt hiszik, hogy abból jobban fognak élni. De ahogy én tapasztaltam, rendkívül sok embernél ez a visszájára fordul, mert ha valaki kimegy dolgozni egy minimálbéres állásra, akkor ugyanúgy nem fog tudni belőle jobban élni, mint itthon, esetleg akkor, ha itthon költi el azt a pénzt. És ha kint nem költ semmire az alapvető dolgokon kívül, nem jár el rendezvényekre, koncertekre, akkor elképzelhető, hogy több pénzt tud hazahozni, több pénzt tud letenni, mint amennyit itt Magyarországon megkeresne, ám az év 11 hónapjában, amíg kint van, biztos, hogy nem él jobban” ... „A mi generációnk a 90-es években szintén ugyanezzel küszködött. Tehát az én generációmnak a fele külföldön, konkrétan Magyarországon kötött ki. Na mostmár a mostani fiataloknak már Magyarország nem olyan vonzó célpont, inkább Londonba vagy Angliába szoktak elhúzni. Őszintén megmondom, hogy valószínűleg azért mennek el, mert már eleve van egy ilyen félig-meddig téves kényszerképzet, hogy itthon úgyse tudok boldogulni. Tehát mielőtt ezt még megpróbálná, hogy itthon boldoguljon, már inkább fogja magát, becsomagol és elmegy. Azt, hogy lehet, hogy odakint nincs kolbászból a kerítés és több a lehetőség, azt majd ott megtapasztalja és mindenképpen tudok olyanról is, aki nem érezte jól magát

ott és tudok többről is, aki itthon aztán megtalálta a helyét később. De úgy gondolom, hogy ugyanaz a türelmetlenség, amiről beszéltem nemrégiben, hogy az eredményt megvárni. Nincs azonnali eredmény soha. Tehát hogy és ezt Angliában pont úgy nincs azonnali eredmény, csak nyilvánvaló, hogy magasabb az életszínvonal, több a munkalehetőség, és ott úgymond könnyebben hozzájut bizonyos félretehető pénzösszeghez, mint itthon. Ez még nem azt jelenti, hogy odakint karriert fog csinálni, sőt. Biztos, hogy nem. Tehát akiket én ismerek, és akik elmentek, azok a képzettségükhöz képest mélyen a képzettségük alatt dolgoznak”

Felmerült az elvándorlási okok mögött egy új szempont is, a kérdezettek szerint a fiataloknak nagyobb háttértámogatásra lenne szükségük, többet szeretnének meríteni családi és helyi közösségeik erejéből. Általános problémaként említik az összefogás hiányát, de a szülők elvándorlást elfogadó attitűdjét is, egyre kisebb azon szülők száma, akik itthon-maradásra biztatják gyermekeiket. Annál inkább jellemző, hogy látva a lokális és regionális lehetőségek korlátait, szemben a nyugati magasabb bérszinttel, támogatólag állnak gyermekeik elvándorlásához, amiről azt gondolják sokan, hogy rövidtávú lesz. A tények azonban nem ezt mutatják, a válaszadók szerint nem előnyös a szülői biztatás e tekintetben, mert nem számolnak a középtávú végleges elvándorlás kockázatával:

„...Az alapvető probléma végülis összefügg ezzel, hogy az összefogásnak nálunk nincs kultúrája” ... „Nagyon sok minden befolyásolja a fiatalokat. És elsősorban én azt vettem észre, lehet, hogy kicsit erős lesz, de nagyon kevés az a szülő, akinek fontos az, hogy a gyereke itthon maradjon, tehát neki elég az, hogy elmenjen, világot lásson, és érvényesül ott külföldön. Azok a szülők feladták, hogy itthon is lehet érvényesülni. És arra biztatják, hogy menjen el. Például éppen most nemrég beszélgettem egy 8.-os osztállyal, akikkel a továbbtanulás jött szóba és akkor elmondták, hogy ki mi akar lenni. Elmondta az egyik, szerencsére csak az egyik mondta, hogy én alig várom már, hogy befejezzem a 12. osztályt, és akkor kimegyek külföldre dolgozni és összeszedek egy csomó pénzt és hazajövök és családot alapítok”...

Családi nevelés hiányosságai: a válaszadók továbbá úgy vélik, a családi nevelés mibenléte, annak jellemzői is megváltoztak az elmúlt években, több szülő nem képes már azt a nevelési szintet biztosítani gyermeke számára, ami

a szülőföldhöz való ragaszkodást, anyanyelv ápolását, kulturális hagyományok megőrzését elősegítené:

„Egyre kevesebb gyerek kapja meg otthon azt a kellő nevelési szintet, ami elvárt lenne. Ugye azt mondja a román, hogy az otthoni 7 év. Na most ezt az otthoni 7 évet egyre kevesebben kapják meg. Ezért a tanárra hárul ez a felelősség, hogy a nevelési célokat is megvalósítsa. És a nevelési célok közé tartozik az is, hogy a szülőföldhöz való ragaszkodás, az anyanyelv ápolása, és az anyanyelvnek a művelése”... „Nagyon sokat hallom azt, hogy el kéne menni, de aztán nem látom, hogy annyian mennének, vagy aki megy, sokan vissza is tért néhány év múlva. És aki visszajön, az mind egyre csengett vissza, egy ok miatt jön vissza, ez pedig a család”... „ Én azt vettem észre, hogy akik kimennek igazából azért mennek ki, mert nincs egy konkrétabb elképzelésük a magyarországi munkavállalásról, illetve hogy pontosabban hogyan is tudnának elhelyezkedni. Tehát itt nem úgy van, mint nyugaton, hogy igazából bármilyen munkakörbe könnyebben el tud helyezkedni az ember, itt igazából célirányosan kell munkaterületet vagy munkafolyamatot választania az embernek, amibe be kell kapcsolódni, vagy próbálni bekapcsolódni. És hogyha ezt nem tudják elérni, nincs elég motivációjuk, akkor inkább egy könnyebb utat választanak, ami biztosabb számukra”.

Munkáltatók hozzáállása / Alacsony bérezés

Problémaként nemcsak az alacsony bérezés merült fel a kérdezettekkel való beszélgetések során, hanem az ebből fakadó magas arányú fluktuáció, ami komoly kihívások elé állítja a munkáltatókat. Felmerült ugyanakkor a munkahelyi megbecsülés hiánya is:

„Mind a bérezéssel kapcsolatban, mint nálunk a turizmusban, mint M. is a bérek, de itt meg pláne, azért nagyon alulfizetettek, az alkalmazottak. Író nagy a fluktuáció, most ha így nézem a szolgáltatókat, és nem csak a Duna mentit, ha nem a régiós szolgáltatókat. Amiatt, hogy nem becsülik meg, és ez nem csak a bérezéssel kapcsolatban, de nem is becsülik meg az alkalmazottakat. Nem látják még, hogy a legjobb befektetés az a munkaerő, a turizmusban legalább is”... „Pénzt keresni. Azt gondolja sok ember, hogy kint könnyű. De kint se könnyű már, sehol se könnyű az élet. A világ problémái

mindenhol ugyanúgy megvannak. Érdekes volt az USA-ban megtapasztalnom azt, és ez bennem is maradt örökre, hogy amikor egy nagyon gazdag hölgnél laktam, ugyanazt a dilemmát élte meg egy 1000 dolláros cipőnél, mint én egy 100 dollárosnál. Azt vettem észre, hogy az érzések, amin átmegy, ugyanazok. Hogy ez most belefér? Megvegyem? Az emberi érzések általánosak. Most nem beszélek azokról, akik nagyon kevés pénzből élnek, mert ott másabb a helyzet, ott életfenntartási nehézségek vannak. De ahol megvan az alapvető, élethez szükséges pénz, nem kell gondolkozni, tudsz-e ételt venni, onnantól felfelé a gazdagság nem okoz nagyobb örömet.”

Bérkülönbségek az eltérő településtípusokon

A jövedelmi eltérések a kisebb településekről a nagyobb településekre való átvándorlást is elősegítik, a válaszadók ugyanakkor ezt nem kezelik egyedi, regionális, vagy lokális problémaként, ez véleményük szerint mindenhol máshol is hasonló tendencia:

„...szerintem több lehetőségük van. Bőven több lehetőségük van. Munka fronton is több lehetőségük van. Illetve minél kisebb egy település, annál kevesebb a program. Ugye mi nem egy kis városban élünk, de azért itt sem bővelkedünk annyira ifjúsági programokban szerintem” ... „Bár nagyon sok jó kezdeményezést nyitott úgymond a város, de még mindig úgy érzem, hogy nem a fiatalok irányába összpontosul ez. Egy kisvárost egy nagyvárossal összehasonlítani lehetőségek szempontjából, azt mondom, hogy szinte abszurd. Nem gondolok most nagy dolgokra, de elmenni egy moziba például, nagyváros és kisváros szempontjából összehasonlítva nyilván másabbak a lehetőségek, de én összesítve úgy gondolom, hogy feltalálják magukat a fiatalok és megoldják ezeket a hiányosságokat. Tényleg, jelen pillanatban nem létezik távolság és meg tudják oldani, hogy azokat a hiányosságokat pótolják valamilyen szinten egy nagyobb városban. Ez egy teljesen más kérdés szerintem, ez egy bonyolultabb sztori ennél. A saját tapasztalatom alapján, ezek a cégek egy kisvárosban nem fizetnek ugyanannyit, mint egy nagyvárosban. Na most az én helyzetemből kiindulva, dupla annyit keresek most Nagyváradon fele annyi melőért. Összehasonlítva ezt a dolgot, egyértelmű, hogy elfogja szippantani a nagyváros a tehetséges fiatalokat. Akik úgymond tovább fejlesztik magukat. Akik úgymond nem

szeretnék tovább fejleszteni magukat, azok megtudnak itt maradni, de hosszútávon szerintem a nagyváros elszippantja. De ez globális dolog, nem egy helyi kuriózum, ez egy teljesen globális dolog. Sajnos ehhez a kisvárosi élet egy hátráltató tényező. Ezt saját tapasztalatomból mondom”... „Ezt bárhogy is nézzük, rengetegen kimennek német országba, Angliába, még a mai napig is. Mert ott kolbászból van a kerítés. Nincs, csak, ugyanannyi munkáért többet keres, viszont többet is költ. Ez megint egy érdekes dolog. Saját tapasztalatom alapján, nekem muszáj volt meglépjem, hogy elmenjek egy nagyvárosba, mert hülye lettem volna, ha nem. Őszintén, dupla annyi pénzért, fele annyi munkáért, ki az, aki nem menne. Ezt azért lássuk reálisan nagyon nehéz dolog. Nagyobb versenyhelyzet kellene legyen, több cég talán”... „régión. Nagyobb városokba szeretnék menni mert ott úgy gondolják, több lehetőség van. Jobban tudnak jobban megtalálják a számításukat. Pezsgőbb az élet, több az ember jobban lehet ismerkedni stb. Én valahol ezt egyéni differenciának is gondolom, hogy nem mindenki vágyik egyébként erre” ...

Lakosság számának a csökkenése / gyermekvállalás csökkenése

Mindkét probléma jellemző a kérdezettek helyi és regionális szintjén, sajnos ez a tendencia nem friss, és nem is egyedi. Ettől függetlenül megoldásra váró problémaként kezelik a válaszadók is:

„Igen, s a lakosság, a lakosság száma is sokat csökkent. Például ugye 2012 óta, amikor vót az utolsó népszámlálás, akkor vótak ezzel 500-an, 499-en, s most ö én nem számoltam így meg, de olyan 300, 350-en, ha vannak. Ugye kicsi, kevés gyermek születik, sokan meghalnak, tehát évent e meghalnak ilyen 10-15-en, az sok egy ekkorácska faluba”.

A lakásvásárlás problematikája: némelyek arról számoltak be, hogy helyileg vannak kezdeményezések és jó példák, eredmények a fiatalok, elsősorban a fiatal házások lakáshoz való jutásában, ugyanakkor általánosságban véve a fiatalok problémái között említik ezt a témakört.

“A lakásvásárlás leginkább. Olyan szinten elszálltak itt Debrecenben nagyon-nagyon elszálltak az árak szerintem. Ahhoz képest, hogy mekkora a fizetés, ahhoz képest nincsen egyáltalán egyensúlyban szerintem.”

A szakember hiány: általános problémaként merült fel ez is, mint olyan tendencia, ami mögött a szakképzés minősége és az elvándorlás lehetősége / ténye áll:

„...sajnos, sajnos elmentek sokan ö ö külföldre, és ami nagyon érdekes, a diplomások mentek el külföldre és mondjuk úgy, hogy inkább a szakmunkás, tehát a jó szakember, jó szakmunkások mentek nagyobb városokba. És ami, ami igazából nekem gondot okoz, nem csak nekem, hanem sok mindenkinek az, az inkább a minőségi munkaerőnek a a hiánya, hogy nagyon, tehát az a, hiányzik egy generáció”... „nincs villanyszerelő vagy gázszerelő. Igen, ez óriási probléma, ezt nyilván, ezt nem tudom itt helyszíni szinten ezt megoldani, és ezt senki nem tudja ezt ezt kormányzati szinten lehet megoldani. Nyilván az oktatással, bár szerintem tökre, tökre nem jó az oktatás, nagyon rossz minőségű”...”

A munkahelyek hiánya: a munkaerőpiac számos területen munkavállalókat keres, sokan azonban az elvárt iskolai végzettség, vagy tapasztalat hiánya miatt mégis munkahely hiányról számolnak be:

„...hogyan sok fiatal el akar menni K.ból, mert nem nagyon van munkalehetőség. Szerinte a fiatalok egy része nem szeretne fizikai munkát végezni, hanem íróasztal mellől szeretné megkeresni a pénzt. De ez nem feltétlenül működik a gyakorlatban” ... „De ott is kell dolgozni szerintem, ráadásul ott van az a kirekesztettség, amiről beszéltem. Nem fognak téged befogadni, sőt, egyre kevésbé, mert vendégmunkás vagy.” ... „ Tehát nem biztos, hogy a külföldi munka és a pénz megadja azt a többletet, azokat az élményeket, amiket az otthon és a szülőföld nyújtani tud”... „az a legjellemzőbb, hogy elmennek, hogy nincs munkalehetőség. Úgy idősebb korosztály, hogy 40 felettiek, hamarabb itt maradnak. Nekik még a szüleik sokszor foglalkoztak földműveléssel, és ebbe bekapcsolódnak. Ha több lenne a munkalehetőség, nyilván szórakozási lehetőség, bármi szívesebben maradnának a fiatalok. Valamilyen szinten fontosnak tartom, mert nem lehet kiűriteni a kisebb településeket, azért mert nagyobb térségekben elvándoroljanak. Viszont ha nincs munka, nincs, ami itt tartja, nincs megélhetés, nincs amivel megfogjuk őket” ... „Én a munkalehetőséget látom csak, maga a szórakozás vagy a közösség építés erre elmehetnek egy távolabbi településre, akár csak Mátészalkára. Az nem egy minden napos dolog, amire minden nap szükségük

lenne. Egy-egy hétvége egy hónapba vagy kettő, nem akadály rá, viszont az, hogy nincs munka ez elég nagy probléma itt helyben.” ... „: Hát, munkahelyet teremteni nem annyira egyszerű, mint ahogy azt szerintem hirtelen elsőre gondolná az ember. Nyilván több, bőségesen több jelentkező van például egy óvónő szakra is. Tehát az ahányan elvégzik, nincs feltétlenül annyi emberre szükség egy óvodában, mert ugye ott általában kiöregedéssel mennek el, tehát amíg nem öregszik meg valaki, vagy nem megy el GYES-re, GYED-re, bármire addig ott nincs hely, nincs üresedés. Viszont több óvodára meg nincs szükség. Ez egy ilyen ördögi kör, hogy hiába szeretné valaki, hiába szeretnének adni nincs rá szükség. Több a jelentkezés, meg valahol persze nincs meg a képzettség sem”...

Ismerkedéshez szükséges „élő” közösségi terek hiánya

Egyesek arról számolnak be, hogy egy helyi, fiatalok számára létrehozott/hozandó közösségi tér számos problémát orvosolhat, de legfőképpen elősegíti a személyközi interakciók, emberi kapcsolatok bővítését, elmélyítését:

„Van egy közösségi kávézónk, itt minden délután összegyűlnek a gyerekek. Én azt mondom ez nagyon szépen elindult. Van lehetőségük játszani, itt tanulni, kávézgatni, cappucinozgatni, x-box-ni. Ez fog működni a pályázat után is, ezeket az eszközöket megkaptuk, tehát ez most is megy, ment korábban is, és fog is menni később is. Ez például ezeknek a pályázatoknak biztos hozadéka. Őket nem kell irányítottan ide kihozni, tehát ők maguktól jönnek szívesen napi szinten. Ez biztos, hogy fog működni”.

Mások éppen ezen közösségi terek hiányával küzdenek, óriási segítséget jelentene, ha ebben előre tudnának lépni közösség-szervezőként:

„Az én korosztályom például nem tud elmenni sehova szórakozni meg ismerkedni”... „ilyen 28, 30x éves emberkék nem nagyon tudunk eljárni sehova. Víztorony mondjuk igen, de azon kívül, hogyha nincs ilyen speciális program, akkor nincs túl sok lehetőség szerintem, vagy nem tudunk róla” ...”És lehet, hogy kéne egy olyat csinálni, hogy ugye rengeteg szervezet szervez programokat akár ennek a korosztálynak is, csak nem jut el hozzánk, és amúgy

össze lehetne őket fogni akár egy ilyen platformon, ahova mindenki felteszi, hogy milyen programokkal várja az adott korosztályt”.

Pozitív tendenciák és jövőtervek a közösségépítésben

A közösségépítés jövőbemutató irányjai szintén a mélyinterjúk beszélgetések fontos részét képezték: a vállalkozói közösségek megjelenése, a család és barátok fontossága, az egyházi közösségek és vezetők szerepe jelentősnek számító pozitív képet mutat.

Vállalkozói közösségek megjelenése

Többen úgy fogalmaztak, hogy közös felelősség az egyes helyeken megjelent új tendencia is, a vállalkozók közötti együttműködés egymás segítése mellett, a tapasztalatok megosztásán túl a munkavállalók toborzásában és megtartásában is segítséget nyújthat:

„A mi felelősségünk az, hogy olyan közösségi programokat hozzunk létre, egy olyan hangulatot, egy olyan inspiráló környezetet csináljunk nekik, hogy azt mondják, hogy igen, lehet, hogy külföldön ez egy kicsit gyorsabban menne, és nyitottabb a piac, és hamarabb sikerülne megvalósítanom önmagam, de én itt maradok, azért, mert itt van ez a közösség, azért egyébként nekem megéri anyagilag is, hiszen ha elmegyek külföldre, akkor nem fognak befogadni egy olyan házba, hacsak nem nagyon piacképes és nagyon validált ötletem van. Tehát a mi felelősségünk az, hogy közösségi programokkal egy inspiráló környezettel, egy olyan közeggel, amely befogadó, olyan fiatal vállalkozókkal, akik érdeklődően viszonyulnak a többihez, nyitottak a közös együttműködésre, ezt a réteget tartjuk.”

Család, barátok fontossága

Kiemelt szempontként jelent meg az emberi kapcsolatok helyben maradási elősegítő és elvándorlást gátló hatása, illetve annak különböző összetevői. Összességében azt találtuk, hogy emberi / lelki oldalról van ennek

a szempontnak jelentősége, adott ponton túl a mainstream „próbálj szerencsét külföldön” tendenciára már nem tud hatással lenni:

„A család, a barátok, mind olyan tényezők, a közösség, ami helyben tudja tartani egy adott pontig. Amikor a barátok már elkezdnek menni, a családot kezd kiöregedni és ugye egy normális fiatalnak, egy normális embernek, azért van egy olyan célja, hogy szeretne ő is egy családot. Szeretne ő is előbb-utóbb egy lakást, önálló életet, egy autót. Mikor ezt már úgymond, nem tudod helyben kivitelezni és közben a barátaid is elmentek, közben a családot is beteges öregszik és te úgy érzed, hogy topogsz egy helyben, nem biztos, hogy itt fogsz tartani. Ez egy pontig egy erős kapocs, a barátok, a család, illetve a közösség. Ha van egy jó közösség, persze nem szívesen megy el az ember”... „Hát az úgy, úgy ez a családi környezet, a családi légkör, az otthon légköre, hogy én így, itt vagyok itthon, úgy érzem. Ugye erre mondják, hogy házad lehet bárhol, de hazád nem.”

Egyházi közösségek és vezetők szerepe

A működő közösségek nemcsak összetartják, de összekötik és össze is kapcsolják azok tagjait, ahogy Granovetter (1995) fogalmaz. A mélyinterjúk során az egyházi közösségek és egyházi vezetők kiemelt szerepét fogalmazták meg a kérdezettek, egy közösség erejét a sokszínűségben látják:

„Nagyon jó közösség, nagyon jó a kapcsolat az egyház, az iskola és a hivatal között” ...„Egyházi zenekar van, és gyerekek gitároznak, énekelnek vasárnap. Szolgálatot tesznek más egyházközségekben, tehát ott virágzik ezen a téren. Ég és föld a kettő, tényleg a két végletben vagyok és összehasonlítási alapom van”... „Pár évvel ezelőtt meghalt egy nagyon jó lelkipásztor, aki tényleg, ő az volt, aki tett is, és sikerrel tett a feleségével együtt. Ő meghalt, és egy nagyon nagy úr támadt a helyén és emiatt van az szerintem, hogy az utóda nem tudott a nyomába lépni. Valószínűleg akart ő, de nehéz egy ilyen nagy embernek a helyébe lépni. Tehát akkor a magyar tagozaton is több gyerek volt és merem állítani, hogy azért az ő érdeme is volt. Ő például családokat is látogatott, beszélt rá őket, mindig úton volt. Ő csak este került haza, este feküdt le, de addig folyamatosan tartotta a kapcsolatot a hívekkel, és ez most nincs. Valószínűleg ez is közrejátszik, hogy egyre kevesebb”.

Jövőtervek, ötletek a helyi közösségek életében

Kreatív ötletek sorát vettük számba, ezek között találjuk a tehetségfelmérő rendszert, baba-mama klubot, közösségi programokat és azok minőségi fejlesztését, infrastrukturális fejlesztési terveket, sportfoglalkozást és kézműves foglalkozásokat, színjátszó és egyéb táborok szervezését, borturizmushoz kapcsolódó ötleteket, illetve kultúrház felújítást és workshopok szervezését is:

“Nekem egy ilyen babusgatott tervem az, hogy egy pár pszichológus segítségével egy ilyen tehetségfelmérő rendszert kialakítsak, ahol a szülők, hogy ha akarják behozzák a gyereket és egy egy-két hetes vizsgálaton keresztül a gyereket többféle szempontból megfigyelve, egy egy profi kivetítést adunk a szülőknek, hogy figyelj, lehet, hogy te orvosnak akarod adni a gyerekedet, de ez egy stand-up comedys, tehát ő ő egy vicces ember, ő egy extrovert stílus, erre próbálj rágyúrni. Ha ezt megtudnánk csinálni, akkor sokkal hasznosabb tagjai lennének a társadalomnak azok a gyerekek, akik úgy lehet elkallódnának. Ő tovább a munkámon keresztül ugye, tehát nagyon sok gyerekkel foglalkozom, nyári táborokon keresztül egy évi normális esetben 500 s 1000 gyermek között van az akikkel én közvetlenül beszélgetek, foglalkozok” ... „Abszolút a fejlesztés, az infrastrukturális fejlesztés, az mindenképp. Az, hogy maga a TDM is egyfajta megoldást jelenhet erre, hogyha minden szervezet, minden vállalkozás azt mondaná, hogy akkor belépek. Akkor legyen ez közös irány, hajlandó vagyok arra, hogy képezsem magam, és akkor tudom azt, hogy komáromi éttermesként érdemes investálni mondjuk egy jó fő pincérre. Most megint a hasamra csapok, vagy egy jó marketingesbe, én mostanában mindig centralizálok, de biztos ez a TDM-es 2 év, de nem tudom, van 5 hasonló kategóriájú étterem Komáromba, akkor megfizetek egy marketin szakembert, vagy egy kommunikációs szakembert, akit vagy turisztikai szakembert nevezünk, ahogy akarjuk. Aki mondjuk, kéthetente leül velünk és megbeszéljük, hogy erre kellene rámenni, vagy leül velünk, hogy ne mindenhol ugyanaz legyen. Már csak a kaja, a szolgáltatás, ebben tudnánk fejlődni, tehát abszolút nincs kommunikáció ezek között a szubjektumok között.” ... „mi is próbálunk minél több fiatalot bekapcsolni a programunkba. Nagyon nehéz őket elérni. Kérdeztük mi is őket, hogy leginkább mi érdekli őket. Az első körben mindent elmondanak, hogy mi érdekli őket, de igazából a végén kiderül, hogy az se

érdeklí őket. Tehát ez egy nagyon jó példa erre, egy nagyon példával tudok a görög katolikus egyházközségben az ifi klubban megkértünk egy jó pár személyt, hogy számukra mi lenne az az eszköz, vagy mi lenne az a program, amiben szívesen el tudnák magukat képzelni, és akkor mondták, hogy jó lenne egy xbox, vagy egy playstation és akkor projektorral kivetíteni a falra játszani. És akkor mondtuk Danival, hogy jó, akkor venni kell egy ilyen eszközt. megvettük az eszközt, meghirdettük, és akkor eljött 2 ember, a 10 ember meg akiket megkérdeztünk, nem. Tehát ez nagyon jó kérdés. A másik, hogy hogyan lehetne megtartani. A másik dolog az, hogy munkahelyteremtés szempontjából olyan lehetőségeket kellene biztosítani, ami számukra a legmegfelelőbb. De itt az a baj, hogy a fiatalok körében nagyon kevés olyan elhatározás van, hogy ők mivel szeretnék foglalkozni. Tehát nekem az ismeretségi körömben is van olyan, hogy igen, ők egyetemre, vagy valamilyen technikumba szakmát keres, de igazából még nem tudja, hogy az akar-e lenni vagy sem. Itt is az a baj, hogy nehéz megfogni az olyan embert, akinek semmilyen elhatározása nincsen konkrétan... „volt egy baba-mama klub nem működött tökéletesen, viszont itt a településen van egy olyan épület, amit szeretne a hivatal megvásárolni, szeretnék benne játszóházat létrehozni, bár ez még abszolút csak tervben van. Viszont, ott egy ilyen foglalkozás a védőnőkkel, már most azt mondom, hogy belerázódtak annyira, hogy ez a későbbiek folyamán nagyon jól tudna működni, Akár egy játszóház, akár egy baba-mama klub, akár egy fejlesztő központ, hiszen az sincs a közelben. Ha ezeket úgy mind összehoznánk, ezek alapnak, amiket elkezdünk, mind tökéletes. A sportfoglalkozásokra is a jelenlegi oktató Cs. O. szerintem a jövőben is szívesen foglalkozna, ezekkel a foglalkozásokkal, akár olyan keretekben is, hogy nem merülne fel rá költség. Ezeket szerintem mind tovább lehetne vinni”... „Tehát hogyha van egy alapom, vagy megvan a helyem, vagy megvan az a bizonyos ház amiről én álmodom, akkor biztos vagyok benne, hogy sokan azt mondanák, hogy már csak a szülők közül is, hogy „figyelj, segíték kitarítani, segíték leázolni az ablakokat-ajtókat, segíték a kertben lenyírni a fűvet, szóval biztos, hogy lenne utána már támogatás, segítség de azt gondolom, hogy először azt az alapot, azt nekem valahogy meg kellene szerezniem hozzá”... „abban már gondolkodom egy ideje, csak még nem mertem lépni, hogy nem csak gyerekeknek tartak kézműves foglalkozást, hanem esetleg felnőtteknek ezek a „workshop”-ok, ugye működnek máshol, ahogy látom, tehát felnőtteként eljön, kifizet egy alap

összeget ugye az alapanyagra és megtanulja mondjuk a gyöngyöstojsának az elkészítését húsvét előtt, és akkor nem az van, hogy ugyanúgy ki ad rá egy összeget, de saját maga készíti el, én ebben még látnék lehetőséget, csak picit bátorság kéne a részemről ezt megpróbálni”... „Szeretnénk továbbra is növekedni ugye míg érezzük magunkba azt a lendületet, akkor azt még vinnénk előre. Most olyan, hogy is mondjam kicsit olyan nehéz ez a dolog, mert én ilyen dilemmák között vagyok ugye én nagyon szeretem azt a, kreatív részét a dolognak” ... „turisztika, borturizmusnak a fejlesztésében, ahol nagyon sok fiatal lehetne bevonni egy-egy programba, egy-egy kezdeményezésbe. Bármilyen más korosztályt is nyilvánvalóan. Valaha néptánc tanárkodtam is, tehát táncegyüttest is vezettem, és ennek a hiányát azt érzem. Tehát alapvetően a hagyományokhoz való visszanyúlás kiskorban, gyermekkorban elkezdve az mindig egy olyan egészséges fejlődést kínál fel a gyermeknek, ami az egész életét végig kíséri, és ebben még látnék egyébként lehetőséget”... „Hát nekünk most már az ÉS-ben az a jövőbeli tervünk, hogy ezt a kultúrházat a romkultúrházból, a neve romkultúrház marad, de hogy a kultúrházat maximum két év alatt felújítsuk. A jövőbeli terveink, hogy minden programunk, amink van, azt megtartsuk, és minőségileg továbbfejlesszük. Tehát ami a gyerekfoglalkoztatás, gyerekszínház tábort és minden egyebet, a képzéseinket illeti, ezt minőségileg továbbfejlesszük, ez a célunk. Az eseménynek pedig az célja, hogy egy ilyen ernyő szervezetként kezdjen el újra működni, ami megpróbál utat találni az egyes kulturális civil szervezetek között és azok közül is az országos fesztiválok színvonalának emelése érdekében. Ez most így persze hülyén hangzik, hogy te kívülről megpróbálsz ezt valahogy összehozni”.

A lokális jövőtervek fő gondolata többek részéről az volt, hogy a meglévő programokat megtartsák és megújítsák, ugyanakkor alkalmazkodva a fiatalok igényeihez, újakat hozzanak létre.

Záró gondolatok – a lokális közösségek jövőjének záloga

A mélyinterjúkba bevont közösség-szervezők, helyi vezetők, jelentős aktivitással bíró fiatalok általánosságban véve élethivatásként tekintenek munkájukra: kulcsszavaik a kötelesség, feladat, tudatosság, hatásgyakorlás,

közösség, befektetett munka, lehetőségekkel való élés, kis lépésekben történő előre haladás, helyben maradás.

„Amikor már véghez vitte az ember, elért valamit, akkor már nagyon jól mutat ez, viszont azt úgysem látja senki, ehhez mennyi belefektetett munka, kitartás kellett, tehát akinek ez alapból nincsen meg, annak hiába mondom én, vagy bárki más, hogy tegye ezt meg ezt, és menni fog” (magyarországi interjúalany).

„Én azt gondolom, hogy mindenkinek van az életben egy kötelessége, amellett, amellől nem tud megmenekülni. Ugyan úgy, ahogy a hangyáknak egy nagyobb kolóniában megvan a feladatok, úgy nekünk is megvan a feladatunk, attól függően, hogy most véletlenszerűen vagy isteni behatással, nem tudom, de ahogy kialakultunk mi, életünk során, ugye a hangyák már tudatosan tudják, hogy hogy neveljék a tojásokat, azért, hogy katonák legyenek-e belőlük, munkások, királynők, ők már azt tudják. Valamilyen szinten a civilizáció, a társadalom is kitermeli azokat az embereket, amire szüksége van a társadalomnak. Hogy milyen hatások által, az egy nagyon bonyolult rendszer lehet, nem tudom. De ezt a tények ezt mutatják, tehát minden társadalomban születik egy Jézus, születik egy csavargyári munkás, születik egy igazgató, születik egy elnök, pont amire szükség van. Én szerintem nagyon fontos lenne az, hogy segítsünk az embereknek abba, hogy megtalálják, hogy igazából ők minek vannak nevelve, mert mindenki valaminek van nevelve, csak nem tudja” (szlovákiai interjúalany).

„Hát, én nem tudom, mert mindenki szidja a politikát meg a gazdasági helyzetet, meg minden. Én úgy gondolom, hogy a világnak még mindig abban a részében élünk, ahol jó élni. Tehát hogy szép dolgokat lehet létrehozni a nehézségek ellenére, és éppen ezért úgy gondolom, hogy ne vessük meg ezeket a lehetőségeket, tehát hogy nézzünk szembe velük, és kicsit a türelmetlenséget azt próbáljuk leküzdeni. Meg azt a hirtelen, a teljesítménycentrikusságból is le lehetne venni, és pici lépésekben kéne tudni haladni, ahhoz, hogy 5-10 év múlva fel tudjunk mutatni dolgokat. Szerintem ez, ami most hiányzik úgy általában a világból. Én még mindig úgy gondolom, hogy mi jó helyre születünk, és nekünk itt jó” (romániai interjúalany).

Felhasznált irodalom

BABBIE, EARL (1997): A társadalomtudományi kutatás gyakorlata. Budapest, Balassi Kiadó

BRAMELD, THEODORE – SULLIVAN, EDWARD (1961): Anthropology and Education. Review of Educational Research, No. 2. pp. 70–79.

FLICK, UWE (2005): Wissenschaftstheorie und das Verhältnis von qualitativer und quantitativer Forschung. In Mikos, L., Wegener, C. (eds.): Qualitative

GRANOVETTER, MARK S. (1995): Getting a Job: A Study of Contacts and Careers. Cambridge, Mass., Harvard University Press.

HELTAI ERZSÉBET – TARJÁNYI JÓZSEF (1999): A szociológiai interjú készítése. Budapest, TÁRKI
<https://web.archive.org/web/20130616054858/http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/html/a509.html> Utolsó látogatás 2021. 10. 16.

HITCHCOCK, GRAHAM – HUGHES, DAVID (1995; 2002): Research and the Teacher. Routledge, London Medienforschung. Ein Handbuch. UVK, Konstanz. pp. 20–29.

MAYRING, PHILIPP (2001): Qualitative Analyseansätze in der Lehr–Lern–Forschung. In

Spreckelsen, K. – Hartinger, A. – Möller, K. (eds.): Ansätze und Methoden empirischer Forschung zum Sachunterricht. Klinkhardt, Bad Heilbrunn. 50–77.

MILES, MATTHEW – HUBERMAN, A. (1994): Qualitative data analysis. An expanded source-book. Thousand Oaks, Sage Publications.

SANDS, G. ROBERTA – ROER-STRIER, DORIT (2006): Using Data Triangulation of Mother and Daughter Interviews to Enhance Research about Families. Qualitative Social Work, No. 2. pp. 237–260.

SEIDMAN, IRVING E. (1991): Interviewing as qualitative research. A Guide for Researchers in Education and the Social Sciences. Teachers College Press, New York-London, Columbia University

SOLT OTÍLIA (1998): Interjúzni muszáj! Méltóságot mindenkinek. Összegyűjtött írások I. Beszélő, 29–48. oldal

STEINKE, INES (2002): Gütekriterien qualitativer Forschung. In: Flick, U. – von Kardoff, E. – Steinke, I. (eds.): Qualitative Forschung. Ein Handbuch. Hamburg, Rowohlt Taschenbuch, pp. 319–331.

SZABOLCS ÉVA (1999): A kvalitatív kutatási módszerek megjelenése a pedagógiában. In Magyar Pedagógia (99)3, 343–348. oldal

SÁNTHA KÁLMÁN (2007): A kvalitatív metodológiai követelmények problémái. Iskolakultúra, 17 (6-7).168–177. oldal

TESCH, RENATA (1995): Qualitative Research. Analysis types and software tools. Falmer Press, New York.

VICSEK LILLA (2006): Fókuszcsoport. Elméleti megfontolások és gyakorlati alkalmazás. Budapest, Osiris Kiadó